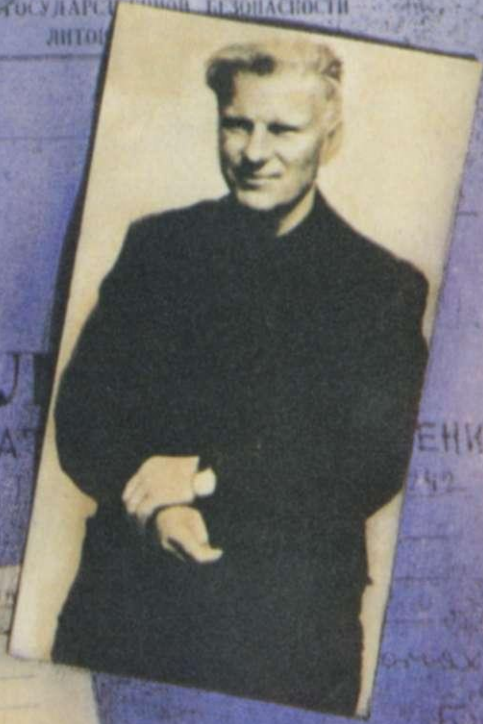

ДЕЛ
ОПЕРАТ
ОПЕРАТ

НОЕ СООБЩЕНИЕ

VIDAS SPENGLA

"Акіплёша"

KGB KOVA PRIEŠ BAŽNYČIĄ

VIDAS SPENGLA

„AKIPLĖŠA“

KGB KOVA PRIEŠ BAŽNYČIA

*Pagal
kunigo Juozo Zdebskio
sekimo bylą*

*Jo Eminencijai Kardinolui
Vincencui Gladkevičiui*

*10-sioms kun. J. Zdebskio
žūtres metinėms atminti:*

*Su dėkingumu ir
meile –*

1996.02.05

Sutorius

UDK 947.45.08:27(474.5)
Sp21

Meninė redaktorė ERIKA PALIUKAITĖ

Nuotraukas reprodukavo JUOZAS GRIKIENIS

Viršelio dailininkė INGRIDA UMBRASAITĖ

ISBN 9986-410-21-5

© V.Spengla
© LUMEN leidykla, 1996

VIDAS SPENGLA

„AKIPLĖŠA

KGB KOVA PRIEŠ BAŽNYČIA

Pagal

kunigo Juozo Zdebskio

sekimo byla

LUMEN
leidykla

VILNIUS
1996

TURINYS

Pratarmė	7
„KAS LAISVAS ŠIRDY - LAISVAS IR KALĖJIME".	9
„KUNIGŲ /.../ TYRIMUI NUKREIPTI AGENTUS...".	48
„DIEVO REIKIA KLAUSYTI LABIAU NEGU ŽMONIŲ".	70
DIEVOP „KELIO DŽENTELMENAS".	95
„SUKOMPROMITAVIMUI PANAUDOTI SPEC. PRIEMONĖ".	112
"DABAR JIS TIKRAI ŠVENTASIS...".	133
„PAŽADU TIKRAI BŪTI DIDVYRIS...".	150
Nuo autoriaus	174
Išnašos	176
Knygos rėmėjai	178

PRATARMĖ

Penkis dešimtmečius KGB energingai dirbo Lietuvoje palaikydama ir stiprindama totalitarinę sovietinę valstybę. Ši milžiniška represinė organizacija skverbėsi į visas visuomenės gyvenimo sritis ir, slopindama laisvės siekius, sekdamą bei persekiodama nepaklusnius, šmeiždama, įkalindama ir kitokiom priemonėm susidorodama, vertė paklusti komunistų ideologijai ir valdžiai. Daug rūpesčių KGB turėjo Lietuvoje, kurioje laisvės ir nepriklausomybės troškimas buvo ypač gyvybingas. Jį aktyviai palaikė Lietuvos Katalikų Bažnyčia - vienintelė organizuota institucija, nepavaldi sovietiniam režimui. Apie KGB kovą prieš Bažnyčią daug žinių pateikdavo pagrindinė spauda, ypač Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika, atskleisdama nuo visuomenės slepiamus nusikaltimus prieš teisingumą, žmogaus teisių pažeidimus, religijos laisvės varžymą. Šie leidiniai praskleidė paslapties šydą ir parodė tikrąjį KGB veidą, tačiau jis dar labiau išryškėjo susipažinus su KGB archyvo dokumentais.

Pasitraukdama iš Lietuvos KGB stengėsi sunaikinti arba išvežti visus jos veiklą demaskuojančius dokumentus, tačiau kai kurios disidentų ir kunigų baudžiamosios, taip pat LKB kronikos leidimo bylos išliko. Viena jų - kunigo Juozo Zdebskio sekimo byla. Jos puslapiai papildė Bažnyčios kančių mozaiką, įtaigiai liudija apie nusikalstamą KGB veiklą ir pateikia naujų faktų apie kun. J. Zdebskio asmenybę.

Archyvų dokumentai dar laukia istorikų dėmesio ir galimybės prabilti apie naujausių laikų Bažnyčios Lietuvoje is-

torija. Šioje knygoje autorius stengiasi pažvelgti į kun. J. Zdebskio gyvenimą sekdamas KGB pėdsakais. Kunigas Juozas buvo vienas aktyviausių kunigų, kurie neapribojo kunigo tarnystės tik bažnyčios sienomis, kaip reikalavo valdžia. Būtent jų kompromisų nežinančios veiklos dėka Bažnyčia Lietuvoje galėjo gyventi daug laisviau, nei kitose sovietinėse respublikose. Kun. Juozas lankė šeimas, organizuodavo jaunimo susitikimus, rekolekcijas, aktyviai dalyvaudavo viešuosiuose renginiuose, pagrindinėje veikloje. Kunigo tarnystę suprato kaip Tiesos apie Dievą ir žmogų liudijimą. Pastaroji jo savybė KGB buvo pavojingiausia, nes jo tiesus žodis apie žmogaus - Dievo vaiko orumą, Bažnyčios persekiojimą, žmogaus teisių pažeidimus, okupaciją visus klausytojus skatino mąstyti, išsivaduoti, kurti savyje asmenybę.

Po tragiškos kunigo Juozo mirties 1986 metais jau praėjo dešimt metų, bet daugelis gyvai prisimena kukliai besišypsantį Šlavantų Tėvelį ir ramybės kupinus jo žodžius „Vaikeliai...“ Bendraudami su juo žmonės nejausdavo įtampos, nematydavo virš galvos kabančio KGB Damoklo kardo ar pečius slėgusio kunigo tarnystės kryžiaus. Į bičiulių, kurie geriau pažino jo plačią ir dažnai pavojingą veiklą, užuojautas atsakydavo, kad nereikia bijoti pavojų, kai gyvenimo keliu kartu eina Kristus ir Marija.

Parengę knygą spaudai dėl lėšų stokos nedaug turėjome vilčių ją išleisti. Pagelbėjo kun. Juozo patirtis: jei radai vienas duris uždarytas, ieškok kitų, kurios atsivers (taip jis darėdavo, kai apsilankiusį pas ligonį gydytojai išvarydavo lauk - eidavo pro kitas duris, kol pasiekdavo kenčiantįjį). Kreipėmės į geros valios žmones, organizacijas... ir nustebo sulaukę gausios paramos. Jos dėka galėsime išleisti atsiminimų knygą apie kun. J. Zdebskį ir jo dvasinį dienoraštį. Visiems aukotojams ir pagelbininkams nuoširdžiai dėkojame.

Kun. AUŠVYDAS BELICKAS
redaktorius

„KAS LAISVAS ŠIRDY - LAISVAS IR KALĖJIME’

Viena iš didžiausių žmogaus vertybių yra laisvė: laisvė mąstyti, kalbėti, veikti. Ši vertybė yra žmogaus prigimtinė teisė. Tikėjimo akimis žiūrint, tai Dievo dovana, kuria naudodamasis žmogus kuria savo ateitį. Todėl laisvė yra ne tik dovana, bet ir atsakomybė: už savo ir kitų sielų amžinąjį likimą.

Sovietinė komunistinė santvarka, de facto nepripažindama žmonių laisvių ir jas varžydama, stojo į kovą ir su Dievu. Neatskiriama ideologijos dalis buvo ateizmas. Todėl komunistų partija kovai su Bažnyčia metė visas savo pajėgas: nuo propagandinės mašinos iki rinktinių represinių struktūrų. Stalinizmo metais buvo bandyta atviromis ir žiauriomis represijomis - kunigų ir vyskupų kalnimais ir žudymais, bažnyčių uždarinėjimais, bažnytinio turto nacionalizavimu, religinės spaudos sunaikinimu ir kitomis priemonėmis - suduoti mirtiną smūgį Lietuvos Katalikų Bažnyčiai. Jau pirmosios 1940-1941 m. bolševikinės okupacijos laikotarpiu Lietuvos TSR vidaus reikalų liaudies komisarui Guzevičiui buvo atsiųsta TSRS vidaus reikalų komisaro Berijos ir Valstybės saugumo vyriausiosios valdybos viršininko Merkulovo instrukcija, kokiais būdais ir metodais sutriuškinti Bažnyčią. Instrukcijoje rašoma:

„Su priešiška dvasininkijos veikla NKVD¹ organai turi kovoti gerai organizuotu agentūrinių-operatyviniu darbu, kad per trumpiausią laiką Lietuvos katalikų vadovybė susilauktų daug rimtų smūgių. Turime sunaikinti jos bazę, diskredituoti ją katalikų akyse, suskaldyti dvasininkijos vadovybę ir sumenkinti jos įtaką tikintiesiems. Todėl TSRS NKVD siūlo:

Verbuojant kunigus ir katalikų autoritetus panaudoti visas jų silpnybes. Patirtis rodo, kad tokia kompromituojanti medžiaga verbavimui efektyviausia;

verbuojant ir dirbant su agentūra atkreipti dėmesį į įvairiausias prieštaravimus tarp bažnyčios vadovų. Kruopščiai išnagrinėti šių prieštaravimų esmę ir išnaudoti juos skaldant ir diskredituojant bažnyčios vadovybę, ypač pasitelkiant karjerizmo ir pavydo elementus;

kad išsigtume kvalifikuotų agentų dvasininkų, reikia maksimaliai panaudoti suimtus kunigus ir religinius veikėjus;

dvasininkus, užsiimančius aktyvia antisovietine veikla, suimti, prieš tai gavus TSRS NKVD sankciją" (Laisvės kovų archyvas. Kaunas, 1994. Nr. 11. P. 136-137).

Tie patys tikslai, taktika ir metodai kovoje prieš Lietuvos Katalikų Bažnyčią išliko ir antrąkart okupavus Lietuvą 1944-1945 metais; laikui bėgant, jie tobulėjo, tapo rafinuotesni, pasitelkta nauja šnipinėjimo technika ir priemonės, tačiau tikslas liko tas pats - sunaikinti Bažnyčią, kaip tvirtiausią tautos laisvės gynimo įkvėpėją.

Dar pokario metais bandyta ją izoliuoti nuo Vatikano. Būdamą juridiskai priklausoma nuo Vatikano (nors su juo daug metų ir neturėjo jokių oficialių ryšių), Lietuvos Katalikų Bažnyčia savo rankose išlaikė juridinės motyvacijos ginklą priešinantį daugeliui prieš ją nukreiptų sovietinės valdžios reikalavimų. Norint išmušti šį ginklą, reikėjo Lietuvos Katalikų Bažnyčią juridiskai atskirti nuo Vatikano, t.y. kad ji pati atsakytų Popiežiaus autoriteto pripažinimo ir paklusnumo jam. Tai pavyko padaryti kai kuriose komunistų valdomose so-

¹Išnašų nuorodos - p. 176-177.

cialistinėse šalyse, atskiriant nuo Vatikano bent dalį Katalikų Bažnyčios dvasininkijos ir sukuriant vadinamąsias tautines bažnyčias. Tai buvo bandoma daryti ir Lietuvoje agituoju, verčiant kunigus pasirašyti pareiškimus dėl Popiežiaus ir Vatikano, kaip Vakarų imperializmo centro, pasmerkimo. Iš KGB² archyvų paaiškėjo įdomus faktas: kokiais kunigais buvo numatoma pasinaudoti skatinant šį atsiskyrimą.

KGB archyve yra Šiaulių srities MGB³ valdybos viršininko papulkininkio Jarockio specialus pranešimas Lietuvos TSR Valstybės saugumo ministrui generolui majorui P. Kapralovui⁴. Jame smulkiai aprašoma su kunigo agento „Tupėno“ ir agento „Žiedelio“ pagalba 19511012 atlikta operacija likviduojant dvi „banditų gaujas“. Operacijos metu preparatu SP-22 užmigdyti penki partizanai buvo paimti gyvi, du atsigavę - nukauti. Po to, tardymo neištvėrusių išduoti ir į susitikimą iškviesti, žuvo dar du partizanai. Taigi šios išdavystės kaina - keturi žuvę, penki suimti partizanai, be abejo, ir daugybės jų ryšininkų bei rėmėjų areštai ir tremtys. Buvo numatyta šiuos agentus panaudoti dar vienam partizanų būriui sunaikinti kitoje vietoje. Tačiau įdomiausia, kad šiam kunigui agentui MGB buvo skyrusi toli siekiančius planus ir griauti Bažnyčią. Tame pat fonde esančiuose dokumentuose rašoma, kad 1952 m. jį numatyta panaudoti „katalikų dvasininkijai suskaldyti, paskelbiant apie katalikų - krikščionių grupės įkūrimą Lietuvoje“⁵. Tačiau šių tikslų įgyvendinti nepavyko, nes, kaip rašoma toje pačioje byloje, po minėto partizanų būrio sunaikinimo agentas išsišifravo, t.y. žmonėms tapo aišku, kas išdavė, ir MGB beliko spręsti klausimą, kaip jį apsaugoti nuo keršto: buvo numatoma jį perkelti į rytinius TSRS rajonus.

Žinoma, skaudu Bažnyčiai ir tikintiesiems, kad tais rūšiaisiais pokario metais tarp daugelio palūžusių ar išdavikų buvo ir kunigas. Dar skaudžiau, kai žinai, kad jo rankos suteptos laisvę gynusių žmonių krauju, jog jis kaltas dėl daugelio kalėjusių ir ištremtųjų kančių. Nebūsime jo,

gyvo ar mirusio, teisėjai. Tačiau įsidėmėtina kitkas: štai kokius žmones ir kokius kunigus MGB (vėliau KGB) buvo numachiusi panaudoti organizuojant Lietuvos Katalikų Bažnyčios (ar bent dalies jos dvasininkijos) atsiskyrimą nuo Popiežiaus! Tai jiems nepavyko. Ir ne dėl to, kad šis agentas išsišifravo: buvo kitų, per kuriuos bandyta šį tikslą pasiekti. Nepavyko, kadangi ištikimybės Popiežiui - Bažnyčios uolos Petro įpėdiniui žemėje - nesutiko atsisakyti nei represotieji, nei represijų išvengę Lietuvos kunigai ir vyskupai.

Siekdama savo politinių ir ideologinių tikslų, sovietinė valdžia negalėjo leisti normaliai funkcionuoti Bažnyčiai ir palaikyti ryšius su Vatikanu, nes būtų palikta nenukirsta arterija, kuria sroventų laisvę gaivinantis kraujas. Kita vertus, represijomis visiškai sunaikinti Katalikų Bažnyčią Lietuvoje irgi negalėjo: ką tada pasaulis galvotų apie TSRS, „pačią demokratiškiausią valstybę pasaulyje“?! Beliko trečiasis kelias: pasinaudojant „geležine uždanga“, iš lėto įvairiais varžymais smaugti gyvąją Bažnyčią.

Nors TSRS ir stengėsi slėpti savo nusikaltimus, atsitverti nuo pasaulio „geležine uždanga“, ekonominės, politinės, ekologinės ir kitos sąlygos ją vertė bendrauti su tuo „supuvusiu Vakarų pasauliu“. Laikui bėgant, ypač po Stalino mirties, keitėsi ir TSRS vidaus bei užsienio politika: ji daugiau ėmė atsiverti Vakarų pasauliui, nors ir toliau iš esmės liko totalitarinė valstybė. Bendraujant su laisvuju pasauliu, negalima buvo nepaisyti jo nuomonės, niekinti jo vertybes. O tam pasauliui svarbiausia buvo žmogaus teisės ir laisvės. Todėl TSRS buvo priversta švelninti bei dar labiau maskuoti savo agresyvią prigimtį ir pasauliui vaizduoti save esant demokratine valstybe, kokia skelbėsi konstitucijoje. Dėl to jai teko ieškoti naujų kovos prieš Bažnyčią, kaip laisvės simbolių ir citadelę, formų.

Šios kovos kaip ir visų kitų „tarybinės liaudies kovų ir pergalių įkvėpėja bei organizatorė“ buvo komunistų partija: visos kitos - ideologinės, administracinės, represinės

institucijos buvo tik įrankiai. Tai rajonų ir apylinkių vykdomieji komitetai, mokyklos ir mokslo vardu besidangstančios ideologizuotos draugijos, partinis bei tarybinis aktyvas, KGB, milicija, teismai ir prokuratūra. Reikalui esant buvo pasitelkiami įmonių ir ūkių vadovai. Visi jie buvo pavaldūs kompartijai ir apraizgyti visagalio, kaip tada atrodė, voro - KGB.

Nutilus šūviams, vadinamuoju postalininiu chruščioviško atšilimo laikotarpiu Europos ir Baltijos šalyse išsižiebė vilties žiburėlis: o gal?! Tačiau Vengrijos, o vėliau Čekoslovakijos įvykiai išsklaidė visas iliuzijas: TSRS iš savo gniaužtų nesiruošė nieko paleisti. Brežnevo laikais represinės struktūros - ir KGB - itin išsiplėtė. Baimės ir depresijos prislėgta dauguma Lietuvos inteligentijos širdyje kuo giliau slėpė tikėjimo laisve ugnelę.

Tęsti kovą prieš išlaikiusiuosius laisvą dvasią privalėjo atskiras TSRS KGB padalinio Lietuvoje skyrius, o vėliau penktoji - ideologinės kontržvalgybos tarnyba su keliais skyriais. Pastaroji turėjo sekti ir kovoti su sovietinei okupacijai besipriešinančia inteligentija, o jos trečiasis skyrius - su dvasininkija. Visų pirma su katalikų, kaip gausiausios, labiausiai organizuotos ir juridiškai Vatikanui priklausančios organizacijos nariais.

Kovos metodai ir priemonės keitėsi, tačiau komunistų partija ir jos įrankis - KGB savo ketinimų niekada neatsisakė. Iki pat Atgimimo (1988 m.) LKP⁶ ir KGB įtemptai dirbo, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčia, nors oficialiai ir priklausanti Popiežiaus jurisdikcijai, *de facto* vykdytų jų politiką, t.y kad, išsiskverbę į jos vidaus gyvenimą (ypač valdymą), ją numarintų pačių dvasininkų rankomis. O tai, žmogiškai svarstant, labai paprasta: atskirk nuo Bažnyčios jaunimą, likviduok kunigų seminariją (arba joje ugdyk tokius kunigus, kurie vykdytų valdžios valią), izoliuok kunigus nuo visuomenės, apribok jų veiklą kulto patarnavimais, - ir beliks laukti, kol dvasininkai palaidos mirštančią Bažnyčią. Už-

dusinus šią juridiškai (kanoniškai) nuo Popiežiaus priklausomą ir todėl, nors garsiai ir neįvardytą, bet visiems žinomą vienintelę valdžios politikai opozicijoje esančią instituciją, būtų buvę žymiai lengviau pakirsti visos lietuvių tautos laisvės siekimą.

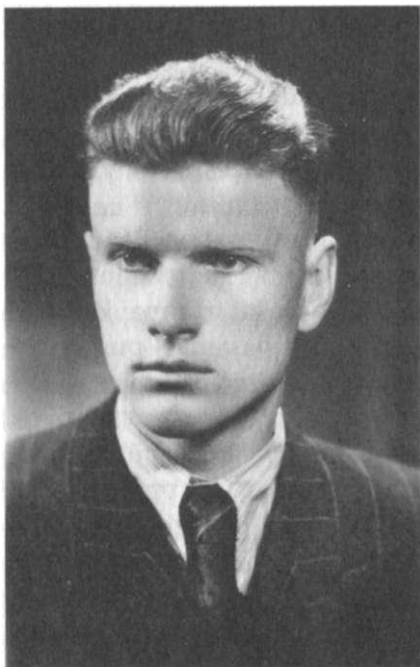
Tačiau ir šiuos tikslus įgyvendinti buvo ne taip paprasta. Visų pirma reikėjo į savo kontrolę perimti Lietuvos Katalikų Bažnyčios valdymą, kuri pagal bažnytinę teisę vykdė vyskupai arba vyskupijų valdytojai. Dėl to buvo ieškoma būdų į šias pareigas „prastumti“ sau palankius dvasininkus, o nepaklusniesiems (kaip iš lagerio grįžusiems vyskupams Teofilui Matulioniui, Pranciškui Ramanauskui, „nesukalbamesiems“ Julijonui Steponavičiui, Vincentui Sladkevičiui) neleisti valdyti vyskupijų arba juos nuo jų valdymo nušalinti, ištremiant į užkampias parapijas. Kadangi ir „sukalbamesnieji“ vyskupai ar valdytojai dažnai pasirodydavo ne visai paklusnūs (juk ir jie buvo kunigai ir, be abejo, visi širdyje Bažnyčiai norėjo gero), todėl neretai ir juos šalindavo iš pareigų, ieškodavo naujų ir... vėl nusivildavo. Per visą okupacijos periodą sovietinei valdžiai taip ir nepavyko Lietuvos Katalikų Bažnyčios valdymo perimti į savo rankas. Tam trukdė dvi pagrindinės priežastys: pirma, būtinybė TSRS pasauliui rodytis demokratine valstybe ir, antra, - Lietuvos Katalikų Bažnyčios dvasininkų daugumos ištikimybė savo pareigai bei sąmoningų ir drąsių tikinčiųjų parama.

Kurijos, vadovaudamosi žemiškos diplomatijos ir *modus vivendi* ieškojimo motyvais, dažnai rinkosi ne atvirą kovą prieš tikėjimo laisvės varžymus, o leisdavosi į kompromisus, tuo siekdamos išlaikyti legalią Bažnyčios veiklą. Šie kompromisai, viena vertus, įgalino išlaikyti legalią Bažnyčią, tačiau ne visuomet tarnavo Bažnyčios reikalui: kartais kurijos tapdavo tik įrankiais valdžios rankose įgyvendinant rafinuočiausius KGB kabinetuose sukurtus kovos prieš Bažnyčią planus. Valdžiai būtų buvę parankiausia Bažny-

čia pasmaugti jos pačios tarnų rankomis - tada pasaulis neturėtų ką kaltinti. Todėl ji didžiausią dėmesį skyrė Bažnyčios ateičiai - kunigų seminarijai bei dabarčiai - kunigų parinkimui atitinkamoms pareigoms taip, kad atsakinguose Bažnyčios veiklos baruose būtų kuo mažesnis aktyvumas ir pasipriešinimas tyliam Bažnyčios dusinimui.

Kaip valdžia stengėsi atskirti jaunimą nuo Bažnyčios, kaip kontroliavo ir kišosi į kunigų seminarijos reikalus, tvarkė kunigų skirstymą eiti pareigas, apie tai trumpai kalbėsime toliau. Platesnei apžvalgai reikėtų išsamios pusšimčio metų Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijos studijos. Galima priminti tik tiek, kad nė vienas vyskupas, vyskupijos valdytojas ar kunigas eiti savo pareigų negalėjo būti paskirtas be valdžios sutikimo. Visa tai vykdė KGB, prisidengdama Kulto reikalų (vėliau - Religijų reikalų tarybos) įgaliotiniu. Dažnai kunigų paskyrimas ar į valdžios nemalonę patekusiųjų pašalinimas iš pareigų - perkėlimas į nuošalios kaimo parapijėles - buvo parengiamas KGB ir Kulto reikalų (ar RRT⁷) įgaliotinio kabinetuose, o vyskupijos kurija buvo tik oficialus to nuosprendžio vykdytojas.

Kaip bet kuris gyventojų sluoksnis, taip ir dvasininkija nebuvo vienalytė: buvo drąsesnių ir bailesnių, pasišventėlių ir savanaudžių, apsisprendusių kovai už Bažnyčią ir linkusių daryti nuolaidų bei kompromisų. Neorganizuota minia yra banda. O kovai reikalingi vadai; savanoriškai kovai - pasišventėliai, kurie, rizikuodami savo laisve ir gyvybe, organizuotų ir vestų į kovą kitus. Mano giliu įsitikinimu, geravaliai sudarė Lietuvos dvasininkų daugumą. Kadangi vyskupijų kurijų veiklos kontrolei ir paralyžiavimui KGB skyrė ypatingą dėmesį, todėl tikinčiųjų (ir apskritai žmogaus) laisvių varžymui pasipriešinimo iniciatyvos kildavo iš tų pasišventėlių savanorių, kurie dažniausiai valdžios būdavo paskirti (o iš tikrųjų nutremti) į užkampias kaimo parapijėles. Jie nepabūgo ne todėl, kad neturėjo ko prarasti: jie tą patį būtų darę ir vyskupijų valdytojų kėdėse. Tokia

Kun. J. Zdebskis, pradedantis pirmuosius kunigo tarnystės metus. 1953 m. vasara

buvo jų šventa nuostata, kurią kun. Juozas Zdebskis išsakė antrojo teismo metu šv. Petro žodžiais: „*Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių*“. O ir prarasti buvo ką: laisvę ar net gyvybę. Ne vienas iš jų laisvės neteko: prisiminkime kunigus Antaną Šeškevičių, Alfonsą Svarinską, Sigitą Tamkevičių, Juozą Zdebskį, vienuolę Nijolę Sadūnaitę, pasauliečius katalikus Petrą Plumpą, Povilą Petronį, Vladą Lapienį, Vytautą Vaičiūną ir daugelį kitų. Kun. Bronislovas Laurinavičius ir gyvybės neteko.

Šioje knygoje apžvelgsime 50 metų trukusią Lietuvos Katalikų Bažnyčios kovą su KGB už sielas ir laisvę. Pažvelgsime į tai tarsi miniatiūroje - per KGB archyve išlikusią kun. Juozo Zdebskio operatyvinio tyrimo bylą (vadinamąją DOR⁸) Nr. 242. Kaip pasakojo Lietuvos gyventojų genocido tyrimo centro darbuotojai, ši ir „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ sekimo bylos išliko per stebuklą: turbūt KGB darbuotojai taip skubėjo, kad užmiršo išnaršyti visas koridorių spintas. Šioje byloje atsispindi didelė KGB sekimo ir represijų sistemos dalis. Iš jos atsiskleidžia KGB kovos metodai ir priemonės ne tik prieš Bažnyčią, bet ir prieš visus laisvę mylinčius žmones. Joje visų Lietuvos žmonių istorijos dalis, nes tuomet kova už tikėjimą reiškė kovą ir už Lie-

tuvą, kova už tikinčiųjų teises - kovą už visų laisvę. Koks atsivertęs šios kovos panoraminis vaizdas, jei būtų nesunaikintos kitos bylos ar bent sugražintos išvežtosios į Rusiją! Deja, Lietuvos TSR KGB 5 tarnyba pasidarbavo kaip nė viena kita: joje daugiausia dirbo lietuviai...

Pirmasis byloje minimas kolektyvinis šios kovos dokumentas yra 1968 12 27 Vilkaviškio vyskupijos 63 kunigų pasirašytas raštas Lietuvos vyskupams ir vyskupijų valdytojams bei nuorašai Vilkaviškio vyskupijos dekanams. Šiame kreipimesi į Ganytojus atskleidžiama apverktina Lietuvos tikinčiųjų ateitis, nes per metus miršta apie 30 kunigų, o kunigų seminarija pagal valdžios nustatytą limitą kasmet išleidžia tik 5-6 naujus kunigus. Be to, lemiamą žodį primant kandidatus į seminariją taria ne seminarijos vadovybė, o ateistinė valdžia. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad kunigus į parapijas daugiau skirsto ne vyskupai ir vyskupijų valdytojai, o valdžia. Kreipimesi Ganytojai raginami priešintis valdžios savivalei, remiantis TSRS konstitucijos 124 str., kuriame skelbiamas Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės, todėl pastaroji negalinti kištis į Bažnyčios veiklą. Raštas baigiamas žodžiais: „Mes kreipiamės į Jus, Ganytojai, nes jaučiame didelę atsakomybę Dievui ir istorijai už Katalikų Bažnyčios Lietuvoje ateitį. Reiškiame ištikimybę Bažnyčiai ir pagarbą Ganytojams“.

1969 01 08 kunigai Petras Dumbliauskas ir Juozas Zdebskis laišku kreipėsi į TSRS Ministrų tarybos pirmininką, nusiuntė nuorašus Religijų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų tarybos pirmininkui bei Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovams. Šiame laiške keliami valdžios kišimosi į kunigų seminarijos reikalus problema: valdžia atrenka kandidatus, seminarijoje leidžiama mokytis tik 27 klierikams, be jokių priežasčių nepriimami mokytis tinkami kandidatai, ir tokiu būdu „siekiama sunaikinti Katalikų Bažnyčią mūsų krašte“.

Agentas „Daktaras“ 1970 01 27 praneša, kad 1969 12 19 pas vysk. Juozapą Labuką buvo atvykęs kun. Juozas Zdebskis ir įteikė laišką dėl kunigo, numatomo konsekruoti vyskupu, netinkamumo. Vyskupas neskaitęs laišką suplėšė ir išmetė. Tada kun. J. Zdebskis vyskupui pareiškęs, kad apie to laiško turinį vis tiek po dviejų dienų sužinos Vatikanas (t. 2, 1. 69). Deja, arba Vatikanas nesužinojo, arba KGB mulkinimo mašina buvo galingesnė už Vatikaną...

1970 05 25 KGB vėl prisimena kunigų Petro Dumbliausko ir Juozo Zdebskio laišką ir pažymi, kad „Zdebskis palaiško glaudų ryšį su KGB sekamaisiais Svarinsku, Dumbliausku, Tamkevičium, Plumpa, Stašaičiu... Juodu (kun. J. Zdebskį ir kun. S. Tamkevičių. - *V.S.*) remia kai kurie Vilkaviškio ir Kauno vyskupijų kunigai. 1969 m. kovo mėnesį kunigams J. Zdebskiui ir S. Tamkevičiui atimti kulto tarnautojo registracijos pažymėjimai“ (t. 2, 1. 8-13).

KGB „auklėjimas“ nepadėjo, ir šie kunigai 1970 m. rugsėjo mėnesį Vilkaviškio vyskupijos kunigų vardu rašo ilgą laišką Vilkaviškio vyskupijos administratoriui, o nuorašus valdantiems Lietuvos vyskupsams ir kurijoms bei tremtyje esantiems vyskupsams Julijonui Steponavičiui ir Vincentui Sladkevičiui. Šiame laiške išdėstomos Lietuvos Katalikų Bažnyčios opiausios problemos: visų pirma dėl kunigų seminarijos. Primenamas Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos kurijos 1961 05 31 raštas Nr. 530, kuriame paskelbtas Religinių kultų įgaliotinio draudimas dalyvauti liturginėse apeigose (tarnauti Mišioms, giedoti chore, procesijose nešti vėliavas, barstyti gėles) jaunesniems kaip 18 metų paaugliams. Priekaištaujama ordinarams už nuolaidžiavimą valdžiai, už sumenkusią seminarijos dvasią. Toliau konstatuojamas faktas, kad kurija yra tik priedanga skiriant kunigus: tai daro civilinė valdžia, ir todėl į atsakingus postus patenka susikompromitavę kunigai, o uolieji kunigai siunčiami į užkampius. Bažnyčios ir tikinčiųjų teises ginančius kunigus persekioja ne tik val-

džia, bet diskriminuoja ir kurijos. Laiške rašoma: „Kurijos ir kai kurie kunigai mėgina kaltinti valdžios persekiojamus kunigus ir vyskopus, esą jie griauną Lietuvos Bažnyčios vienybę“. Išvardijami Vilkaviškio, Telšių, Panevėžio vyskupijų ir Vilniaus arkivyskupijos kunigų siųsti raštai valdžiai ir kurijoms bei stebimasi ordinarų nereagavimu į šiuos raštus. Baigiama žodžiais: „Mes laukiame iš savo Ganytojų, kad jie būtų tikri *Pastorės et Patres* (lot. - „Ganytojai ir Tėvai“) tiek tikinčiosios liaudies, tiek mūsų, kunigų. Mes, kunigai, nenorime būti revoliucionieriais, bet gerais Jūsų bendradarbiais *Bažnyčios labui*“. Laišką pasirašė 59 Vilkaviškio vyskupijos kunigai.

Įdomi šio laiško detalė - autorių nusistebėjimas, kad kurijos ir kai kurie kunigai juos kaltina Bažnyčios vienybės griovimu. Tai beveik žodis į žodį persakyti šioje byloje esančių KGB planų punktai ir užduotys kunigams agentams.

Šis laiškas, išsamiai atskleidęs Katalikų Bažnyčios traagišką padėtį Lietuvoje, KGB kabinetuose sukėlė audrą. Vadovams pareikalavus, pasipylė kunigų agentų pranešimai apie parašų rinkimą po šiuo laišku. 1970 09 18 agentas „Strazdas“ praneša, kad buvo atvažiavę rinkti parašų kunigai Zdebskis ir Dovidaitis. Agentas „Gediminas“ 1970 09 22 praneša, kad parašus renka Lazdijų vikaras Dovidaitis ir kun. Zdebskis. Agentas „Algis“ 1970 09 28 rašo, kad Leipalingy per rekolekcijas kunigai Juozas Zdebskis ir Konstantinas Ambrasas kvietė kunigus į atskirą kambarį ir vertė pasirašyti laišką. Garliavoj per rekolekcijas „veikė“ Svarinskas, o Aleksote - Zdebskis (t. 2, 1. 96). Agentas „Juozapas“ 1970 09 29 praneša, kad prieš vyskopus Labuką, Pletkų ir seminarijos rektorių Butkų parašus renka kunigai Zdebskis ir Dovidaitis (t. 2, 1. 105). Apie parašų rinkimą praneša agentai „Gerimantas“, „Zuikis“, „Petras“ ir kiti. Agentas „Kęstutis“ 1970 11 30 praneša, jog iš Prienų klebono Berteškos sužinojo, kad šio laiško autorius yra Leipalingio klebonas Konstantinas Ambrasas (t. 2, 1. 119).

Agentas „Daktaras“ 1970 09 22 praneša, kad Vilkaviškio vyskupijos kunigų kreipimasi į vyskupijos apaštalinį administratorių dėl susidariusios nenormalios (teisingiau - tragiškos) padėties Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje bei dėl kurijos nuolaidžiavimo valdžiai įteikė Lazdijų vikaras Gvidonas Dovidaitis, kuris kurijoje, švelniai tariant, buvo nedraugiškai sutiktas. Po to iškviestas į kuriją Lazdijų dekanas kun. Vaclovas Degutis, užuot pasiaiškinęs dėl vikaro veiklos, elgėsi „įžūliai“ ir pareiškė, kad kun. Dovidaitis - savarankiškas žmogus ir jis jo neseksias. Už tai KGB numatė priemonę: abu iškeldinti iš Lazdijų į užkampesnes parapijas, o agentą įpareigojo išaiškinti laiško autorius ir kelius, kuriais jie gali laišką persiųsti į užsienį (t. 2,1.100).

Vos po trijų mėnesių (1970 12 16) agentas „Sigitas“ praneša, kad kunigai Juozas Zdebskis ir Sigitas Tamkevičius renka parašus po nauju raštu dėl areštuoto kun. Antano Šeškevičiaus SJ išlaisvinimo. Jau pasirašė 43 kunigai. Pasakoja ir tokį atsitikimą: kai kun. Zdebskis atvyko pas kun. S. ir šis atsisakė pasirašyti, Zdebskis pasakė: „Aš seniai žinojau, kad tu esi niekšas enkavedistas, bet jeigu tavyje yra dar bent lašelis kunigo sąžinės, tai nepranešk bent porą dienų, kol aš surinksiu reikalingus parašus“ (t. 2,1. 124). Dievas žino, sakė taip ar ne, bet tai parodo, kad tam darbui irgi reikėjo drašos ir pasiaukojimo.

Kai kun. Juozas Zdebskis buvo įkalintas antrą kartą (1971 m.), Prienuose, Kaune ir kitose vietose buvo renkami parašai už jo išlaisvinimą. Pagal agentų „Juozapo“, „Kamaičio“, „Vyto“ ir kitų pranešimus, labai aktyviai parašus rinko valdžios (taigi ir KGB) į seminariją nepriimtas kaunietis Virgilijus Jaugelis, kuris patarnaudavo Vilijampolės bažnyčioje. Prie agento „Vyto“ agentūrinio pranešimo 1971 09 23 KGB įrašo: „Ateityje per bažnyčios komitetą uždrausti tarp tikinčiųjų rinkti bet kokius parašus, jeigu iš anksto su komitetu tai nesuderinta“. Įsirašo ir priemonę: „Siekiant ateityje

išvengti panašių veiksmų, su rajono Vykdomojo komiteto pagalba pasiekti, kad kunigai Girdzevičius ir Babonas (Vilijampolės bažnyčios klebonas ir vikaras. - *V.S.*) būtų perkelti iš Kauno į kaimo parapijas" (t. 3, 1. 94).

Štai kas buvo tikrieji kunigų skirstytojai, ir kodėl KGB taip siutino Vilkaviškio vyskupijos kunigų kreipimaisi.

Nesutramdomiesiems „kunigams reaktionieriams" (kaip juos vadindavo KGB) net sava dvasinė vadovybė kartais drausdavo išvykti iš parapijos ar apribodavo pamokslų sakymo teritoriją. 1970 m. taip pasielgta su kunigais Sigitu Tamkevičiumi, Juozu Zdebskiu ir Antanu Jokūbausku. Kun. S. Tamkevičius dėl šios kurijos „diplomatijos" 1971 02 01 kreipėsi į vyskupijos apaštalinį administratorių taktiškai, bet drąsiai primindamas, kam turi tarnauti kunigai ir ganytojai.

Kad šie laišakai ir pareiškimai darė teigiamą įtaką vyskupijų valdytojams - vertė juos būti tvirtesnius, nenuolaidžiauti valdžiai, - byloja agento „Sigit" 1971 02 24 pranešimas, kuriame jis perduoda vysk. Labuko žodžius apie kunigus Zdebskį ir Tamkevičių: „KGB organai ir Rugienis (Kulto reikalų įgaliotinis. - *V.S.*) su jais elgiasi labai mandagiai. Kviečia ir rūgoja tik tuos, kas pasirašė, o jiems nieko nesako. Rugienis esą kažkam pareiškęs, kad su jais susidoroti teks vyskupui". Labukas pareiškė: „Aš jų daugiau pirštu nepaliesiu. Jie man niekuo nenusikalto. Jie reikalauja, kad būtų leista laisvai katekizuoti vaikus, padidinti klierikų skaičių kunigų seminarijoj. Visi šie reikalavimai teisingi. Už ką juos turiau bausti?" Toliau agentas pasakoja iš Krikščionių sužinojęs, jog Labukas buvo iškvietęs kunigus Zdebskį ir Tamkevičių, labai gerai juos priėmė, panaikino visus draudimus ir leido laisvai važinėti (t. 2, 1. 194).

Šioje byloje yra kunigų Liongino Kunevičiaus, Petro Dumbliausko, Prano Adomaičio, Juozo Zdebskio ir Sigitu Tamkevičiaus 1974 10 11 pasirašytas Lietuvos katalikų kunigų kreipimasis į TSRS Žmogaus teisių gynimo komitetą dėl katalikiškos pogrindinės spaudos leidimo ir platinimo

1973-1974 m. areštuotų Petro Plumpos, Povilo Petronio, Jono Stašaičio, Virgilijaus Jaugelio, Juozo Gražio, Nijolės Saldūnaitės ir kitų išlaisvinimo. Šį kreipimąsi Rusijos sąžinė - akademikas Andrejus Sacharovas 1974 10 17 persiuntė Pasaulinei Bažnyčių tarybai, Katalikų Bažnyčios 1974 m. sinodo Romoje dalyviams ir paskelbė pasaulio visuomenei, prašydamas nekaltai areštuotuosius ginti (t. 4, l. 25-32).

1978 02 02 Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos kunigai vėl kreipiasi į visus Lietuvos vyskopus ir kunigų seminarijos rektorių. Primena negeroves kunigų seminarijoje: KGB infiltruotus agentus, kai kuriuos kunigystei doroviškai netinkamus klierikus, ordinarų pataikavimą valdžiai, nekanonišką kunigų skirstymą eiti pareigas, valdžios kišimąsi į vyskupijų valdytojų rinkimus bei būsimų vyskupų kandidatūrų parinkimą. Ordinarų kolegijos pirmininkas prašomas arba liautis nuolaidžiauoti valdžiai ir vykdyti savo funkcijas pagal bažnytinę teisę, arba iš pareigų atsistatydinti. Baigiama žodžiais: „Ekscelencija, išsklaidykite mūsų dangų aptemdžiusius debesis tinkamu ganytojišku laišku ir garbingu ganytojavimu“.

1979 02 07 agentas „Martynas“ praneša, kad kun. Juozas Zdebskis jam siūlė pasirašyti (ir jis pasirašė) laišką TSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumui dėl tikinčiųjų ir ateistų teisių suvienodinimo, reikalaujant pakeisti ar pataisyti 1976 08 26 potvarkį dėl religijų taip, kad jis atitiktų TSRS pasirašytus tarptautinius susitarimus. Laišką jau pasirašė apie 200 kunigų (t. 1, l. 48).

1981 m. Lietuvos katalikų vardu, pasirašius tūkstančiams tikinčiųjų, buvo nusiųstas Lietuvos KP CK pirmajam sekretoriui P. Griškevičiui, LTSR Ministrų tarybai ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios vyskupams pareiškimas. Jame vėl iškeliama nuolatinio valdžios kišimosi į kunigų seminarijos vidaus gyvenimą faktai, prieštaraujantys LTSR konstitucijos 50 str. dėl Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės. Pareiškime reikalaujama:

„1. Nuo 1981 m. panaikinti Kauno kunigų seminarijai bet kokius apribojimus, kad į ją galėtų įstoti visi norintys tapti kunigais.

2. Netrukdyti Lietuvos vyskupams skirti kunigų seminarijai tinkamą vadovybę bei profesūrą.

3. Įsakyti valdžios organams nešantažuoti kandidatų bei klierikų ir neversti jų dirbti prieš savo sąžinę ir Bažnyčios interesus.”

Paskutinis byloje minimas kun. Juozo Zdebskio organizuotas kreipimasis buvo 1985 m. TSKP pirmajam sekretoriui Michailui Gorbačioviui. Jame reikalaujama išlaisvinti įkalinčius kunigus.

Pasirašyti šiuos valdžios kovą prieš Bažnyčią demaskuojančius pareiškimus reiškė užsitraukti valdžios nemalonę. Ne visi kunigai tam ryžosi: vienus prilaikydavo KGB persekiojimo baimė, kitus - nenoras prarasti gerą parapiją, trečius - patikėjimas KGB per agentus skleidžiama mintimi, kad tuo tik pakenks Bažnyčiai, suerzins valdžią, ketvirtuosius - agentus - duotas KGB nurodymas patiems nepasirašyti ir kitus nuo to atkalbėti. (Nors KGB atlaidžiai žiūrėjo į pasirašančius agentus, o kartais gal ir patarė kai kuriems, kad jie pasirodytų didesniais Bažnyčios gynėjais ir neišaiškėtų jų tikrasis veidas.) Renkantiesiems parašus tekdavo ir padrašinti būgštaujančius, o kartais gal ir bakstelėti aštresniu žodeliu. Agentas „Rimas“ 1971 02 18 pranešime apie parašus renkančius kunigus Antaną Jokūbauską ir Juozą Zdebskį taip pasakoja: „Atvykę pas kunigą parašo, be įžangos sako: „Atvykau patikrinti tavo sąžinės. Štai raštas, kurį esi prašomas pasirašyti. Jei nepasirašai, esi parsidavėlis. Pasirašęs nemiegosi dvi paras, o nepasirašęs - tris ir daugiau...” (t. 2, l. 192-193).

Taigi pagrindinis kun. Juozo Zdebskio ir jo bendražygių kovos baras, kurių itin akylai stebėjo KGB, buvo tikinčiųjų teisių bei laisvių gynimas. Ir gynimas ne tik prieš tiesioginius jų varžytojus, bet ir prieš tuos, kurie, privalėję pirmieji

jas ginti, dėl žemiškos diplomatijos ar iš baimės nedrįso užstoti kenčiančios Bažnyčios. Šių kunigų - pasišventėlių ir juos palaikiusiųjų dėka buvo drašinami ir skatinami atsiesti Bažnyčios vadovai, o laisvąjį pasaulį pasiekę jų pareiškimai padėjo geriau orientuotis Vatikanui, užsienyje formavo teisingą viešąją nuomonę ir skatino TSRS keisti, švelninti ar dar labiau maskuoti politiką Bažnyčios atžvilgiu. Visa tai KGB darbuotojams sunkino darbą: jiems reikėjo ieškoti naujų, dar rafinuotesnių kunigų vienybės skaldymo, supriešinimo ir tylaus Bažnyčios likvidavimo būdų.

Kai buvo įsitikinta, kad visi pareiškimai, kreipimaisi dėl kunigų seminarijos nieko nepadedą ir Bažnyčios marhinimas pradėdamas kunigų išmirimu (kaip buvo minėta, per metus mirdavo po 30 kunigų, o naujų iššventindavo tik 5-6), vadinamieji „kunigai reaktionieriai“ nutarė įkurti pagrindinę kunigų seminariją. (Kadangi dar gyvi šių dalykų liudytojai, apie visa tai išsamiai gali papasakoti jie.) Agentai savo pranešimuose spėlioja, kad pagrindinės seminarijos įkūrėjai ir egzaminatoriai yra kunigai Pranciškus Račiūnas, Juozas Zdebskis ir Alfonsas Svarinskas. 1978 03 26 agentas „Bronius“ pranešė, kad prieš dvi dienas jam lankantis pas kun. Juozą Zdebskį, šis siūlęs apsigyventi Alytuje ir mokytis pagrindinėje kunigų seminarijoje (t. 1,1. 16). 1985 03 05 agentas „Adomas“ pranešė, kad per pamokslus kun. J. Zdebskis ragina aktyvinti jaunimo religinį auklėjimą ir kandidatų į kunigų seminariją rengimą.

Kun. Juozas Zdebskis, gindamas tikinčiųjų teises, kiekviena proga principingai ir drąsiai gindavo ir savo pilietines teises. Be abejo, ne dėl savo interesų, o dėl visų kunigų, tikinčiųjų ir piliečių laisvės. Visi žinome, kokie sovietiniais metais būdavo rinkimai. Pokario metais žmonės priešinosi rinkimams ir jie buvo vykdomi su NKVD pagalba: verčiant, bauginant ir galiausiai klastojant rinkimų rezultatus. Vėliau žmonės tapo apatiški, abejingi šiam farsui: eisi ar neisi, vis vien „balsuos“ 99,99%. Todėl daugelis eidavo, „balsuoda-

vo" dėl šventos ramybės. Kun. Juozas Zdebskis ir čia buvo principingas: jeigu konstitucija garantuoja laisvę, ja ir naudokis. KGB Lazdijų rajono poskyrio majoras Gailiūnas pažymoje rašo, kad 1975 06 15 rinkimuose į Aukščiausiąją ir vietines tarybas kun. J. Zdebskis atsisakė balsuoti ir nebal savo (t. 4, l. 57).

Kun. J. Zdebskis, nors ir neturėdamas vilties apginti teisingumą, kiekvieną kartą, kai būdavo pažeidžiamos jo teisės, rašydavo protestus. Jis ieškojo teisybės dėl neteisingo, per didelio jam priskaičiuoto pajamų mokesčio Kapčiamiestyje ir Šlavantuose (nes valdžia nuo kunigų lupdavo devynis kailius: pajamų mokestis siekdavo iki 50%). Bandė kovoti (nors ir nesėkmingai) dėl Vilniuje 1976 03 10 neteisėtai atimtų mašinos vairavimo teisių. Taip elgtis jis ragindavo ir kitus kunigus bei tikinčiuosius. Kai Seirijų kleboną kun. J. Grudzinską 1985 m. užsipuolė rajono valdžia, apšmeižė laikraštyje „Darbo vėliava“ bei oficialiai išpėjo prokuroras, agentas „Gediminas“ pranešė, kad kun. Zdebskis siūlė dekano kunigams pareikšti viešą protestą dėl neteisingo kun. Grudzinsko užsipuolimo. Tokioms akcijoms valdžia nebuvo abejinga - jų nenorėjo, todėl „Gediminui“ davė užduotį iš kun. Grudzinsko sužinoti, ar jis nesirengia rašyti skundo. O sau KGB įsirašė priemonę: į Seirijus klausytis kun. Grudzinsko pamokslų pasiūsti patikimus asmenis (t. 8, l. 64). (Tai iš dalies buvo savotiškas KGB kerštas kun. Grudzinskiui, kuris pamoksluose atskleisdavo tikruosius kun. Juozo Zdebskio persekiojimų ir šmeižtų autorius bei organizatorius.) Šiandien skaitant bylą ir žinant, kokia galinga buvo TSRS represijų mašina, net keista darosi, jog KGB taip bijojo, kad paaiškės jų darbai: jiems buvo svarbiausia Bažnyčią (ir laisvę!) uždusinti tyliai.

Neabejotinai kun. J. Zdebskis buvo organizatorius (asmeniniame kun. Zdebskio archyve yra jo ranka rašytas juodraštis) rašant protesto pareiškimus Lietuvos TSR Generaliniam prokurorui dėl Veisiejų ir Leipalingio vidurinių mo-

kyklų vaikų šantažavimo ir persekiojimų po 1976 m. vasario 16 d. pamaldų - minėjimo Šlavantų bažnyčioje. Pareiškimus rašė atskiri tėvai, o Leipalingio vidurinės mokyklos vaikų tėvai bendrą. Be abejo, kun. J. Zdebskis buvo vienas iš pagrindinių įkvėpėjų organizuojant katalikų jaunimo (dažniausiai eucharistiečių) išvykas į teisiųjų teismo procesus. Ir pats ten dalyvaudavo. Lazdijų KGB praneša LTSR KGB 5 skyriaus viršininkui papulkininkui E. Baltinui, kad 1978 0713-14 Vilniuje, prie Aukščiausiojo teismo rūmų, kur vyko Viktoro Petkaus teismas, dalyvavo kun. Juozo Zdebskio vadovaujami Veisiejų Eucharistinio judėjimo dalyviai Birutė Stanulytė, Jonas Vailionis, Lina Lukoševičiūtė, Roma Tamašauskaitė ir Mindaugas Juodeikis. Grupėje iš viso esą apie 20 žmonių. Po teismo šie jaunuoliai Sasnavoje aplankė savo buvusi kleboną kun. Albiną Deltuvažį (t. 5, 1. 198-202). Agentas „Atžala“ 1979 09 17 praneša, kad Julė Juodeikienė sakiusi Grabauskams, Sorokams, Stanuliams ir kitiems, jog 1979 09 18 Baltarusijoje, Astrave, už vaikų katekizaciją bus teisiama Angelė Ramanauskaitė, ir raginusi nuvažiuoti - autobusas vyks iš Kauno, Donelaičio 36 (t. 5, 1. 208). Byloje yra didelė nuotrauka, kurioje nusifotografavę su Angele Ramanauskaite visi jos palaikyti atvykę dalyviai. Tarp jų kun. Juozas Zdebskis, kun. Algimantas Keina ir kiti. (KGB labai domėjosi vienu nuotraukoje esančiu senyvu vyriškiu: kas jis? Net jo padidintą nuotrauką padarė.)

Byloje yra įsegtas LKP centro komitetui adresuotas 1982 12 18 tikinčiųjų laiškas, kuriame pareikštas protestas dėl to, kad jie nebuvo įleisti į Jadvygos Stanelytės teismą, o kun. Juozas Zdebskis, Saulius Kelpša ir Petras Gražulis net buvo sulaikyti. LKP CK laišką persiuntė į KGB (t. 1, 1. 9).

Yra daug pranešimų apie tikinčiųjų parašų rinkimą reikalaujant tikėjimo laisvės, grąžinti Klaipėdos bažnyčią, ginant šmeižiamą ir persekiojamą kun. Juozą Zdebskį. Labai daug medžiagos apie antrąjį kun. J. Zdebskio teismą (1971 m.): kaip jį stengėsi palaikyti jo išugdytas jaunimas, ben-

Po Angelės Ramanuskaitės teismo Astrave (Baltarusija).
(Iš KGB archyvo)

dražygiai, tikintieji ir kokių priemonių teko griebtis KGB, kad šio teismo procesas įvyktų kuo tyliau. Viešumas, KGB darbų išgarsinimas pasauliui juos labiausiai baugino.

Apstu medžiagos apie Vilkaviškio vidurinės mokyklos mokytoją Oną Brilienę, kuri, kaip rašoma byloje, veikiama kun. Juozo Zdebskio, pradėjo demonstratyviai lankyti bažnyčią ir savo vaikus ten vedžioti. Tarybinei mokyklai to buvo per daug: Oną Brilienę pašalino iš darbo ir, kaip ji rašo viename laiške, nepriėmė dirbti net valytoja duonos kepykloje, o KGB ieškojo būdų, kaip ją ir jos šeimą sukompromituoti. KGB įsirašo priemonę: surinkti kompromituojančią medžiagą apie kun. Juozo Zdebskio ir Onos Brilienės santykius. Tačiau nors ir kaip stengėsi, pasitelkdami net jų šeimai labai artimus agentus, to nepavyko padaryti, išskyrus tai, kad buvo skleidžiami visokie gandai ir šmeižtai. O apie mokytojos Brilienės pasiaukojamą pavyzdį buvo kalbama ne tik iš sąkyklų: apie tai sužinojo ir platesnis pasaulis. Byloje apie jos pašalinimą iš mokytojos pareigų dėl religinių įsitikinimų yra straipsnis rusų kalba (t. 2, 1.130-132; t. 5, 1. 75).

Kun. J. Zdebskis su J. Kazlauskū („Luku“),
vežiojusiu jį renkant parašus. Prienai,
1971 m. (Fotografuota KGB seklių)

nebu būti nesunkiai nuslopinta. Reikėjo prasikirsti platesnį
negu sakykla langą į pasaulį. Kam pirmajam kilo mintis leisti
pogrindinį leidinį apie Katalikų Bažnyčios padėtį (o iš da-
lies ir žmogaus laisvės) Lietuvoje, iš šios bylos nepaaiškėja.
Yra gyvi šių darbų vykdytojai - jų pareiga tuos įvykius nu-
šviesti ir palikti istorijai. Tačiau pagal LTSR KGB pirminin-
ko Juozo Petkevičiaus 1974 08 14 patvirtintą „kunigų reak-
cionierių“ kompromitacijos planą tiesioginiais „Lietuvos Ka-
talikų Bažnyčios kronikos“ organizatoriais laikomi kunigai
Sigitas Tamkevičius, Juozas Zdebskis, Alfonsas Svarinskas
ir Pranciškus Račiūnas (t. 3,1. 273).

Kun. Juozas Zdebs-
kis žinojo pats, o ir ki-
tiems kovotojams
stengėsi įdiegti šventą
įsitikinimą, kad kova
dėl žmogaus teisių, ti-
kėjimo laisvės yra ne
tik žmogaus teisė, bet
ir pareiga. Tik tokių
įsitikinimų žmogus,
net sukaustytas gran-
dinėmis, yra laisvas.
Agentė „Ieva“ 1975 06
26 rašo, jog Kučiūnuo-
se per atlaisvus kun.
Zdebskis sakė, kad šir-
dy reikia būti laisvam,
o tada laisvas būsi ir
kalėjime (t. 4,1. 59).

Tačiau kad ir kaip
kovotum dėl žmogaus
teisių, tikėjimo laisvių,
esant TSRS „geležinei
uždangai“ visa tai ga-
lėjo būti nesunkiai nuslopinta.

Kun. J. Zdebskis su J. Kazlausku („Luku“) Prienų autobusų stoty 1971 m. (Fotografuota KGB seklių)

Kaip žinoma, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“ (toliau - „LKBK“ arba „Kronika“) pradėjo eiti 1972 m. pradžioje. Tačiau iš byloje esančių KGB pasiklausymų kun. Zdebskio bute Prienuose matyti, kad jau 1971 m. pas jį iš Simno atvažiuodavęs kun. Tamkevičius ir juodu kalbėdavęsi apie „gazietos“ reikalus: tardavosi, ką skelbti, ką ne, kaip surinkti informaciją, kaip surasti vairuotoją, kuris vežiotų kur reikia... Įtardami, kad bute KGB yra įrengę pasiklausymą, svarbesnių dalykų aptarti eidavo į verandą. Taigi „Kronikos“ pradžia, matyt, siekia tuos metus ir tuos žmones. O kad iš kun. Juozo Zdebskio pradėtai leisti „Kronikai“ kun. Sigitas Tamkevičius tikėjosi ir laukė rimto talkininko, liudija 1972 05 03 jo laiškas kun. Juozui į kalėjimą. Laišką užbaigė žodžiais: „Su Dievu. Saugok sveikata, nes tuojau reikės ne televizorių detales krapštyti (kun. Juozui antrojo kalinimo metu kuri laiką teko montuoti televizorių detales. - V.S.), bet rimtai dirbti“ (t. 3, l. 148).

„Kronikos" (ir kitos pogrindinės spaudos) leidybos ir platinimo sekimas atsispindi visoje kun. Juozo Zdebskio sekimo 8 tomų byloje (DOR Nr. 242): visos kitos kun. Juozo „nuodėmės" buvo tik priedas prie šio pagrindinio „nusiakaltimo". Ne blogiau už KGB pogrindinės spaudos svarbą, matyt, suvokė ir kun. Zdebskis: jis buvo itin konspiratyvus. Iš pasiklausymų jo bendražygio „Fanatiko" (Vytauto Vaičiūno) bute matyti, kad šios spaudos leidėjai kun. Zdebskį laikė pagrindiniu šio darbo organizatoriumi. KGB įtarė, kad pogrindinė spauda ir dauginama Šlavantų ar kitose Lazdijų rajono apylinkėse. Buvo įtariama ir sekama Petro Vabuolo ir jo dukros Danutės Mazetienės sodybos Babrų kaime, Jurgio Kasparavičiaus sodyba Kuklių kaime (t. 5, l. 113, 114). Įtarimas buvo kritęs ir ant Jono Janušonio iš Kanaukų kaimo. Tačiau ten apsilankius ir apsidairius agentui „Mykolui" bei KGB patikimam asmeniui „B", šis įtarimas atkrito. Įtarta ir sekta Jono Žibūdos iš Menciškės kaimo sodyba. Gaila, bet tuomet dar beveik niekas nebuvo perpratęs KGB pasiklausymo technikos galimybių, ir todėl KGB iš pasiklausymų dažnai sužinodavo daugiau nei iš agentų.

Dar platesnis langas į pasaulį - KGB juodų darbų prieš Bažnyčią ir žmogaus teises paskelbimas - atsivėrė tada, kai atsirado galimybė „Kroniką" ir kitas žinias persiųsti į Vakarų, iš kur jos per radiją būdavo skaitomos visam pasauliui. Susekti šiuos kanalus ir juos nutraukti buvo antrasis iš pagrindinių KGB uždavinių. KGB nustatė, kad šie kanalai eina per Maskvos disidentus. Jų nuomone, tai buvo Andrejus Sacharovas, Sergejus Kovaliovas, Aleksandras Lavutas, Sergejus Genginas, Levas Regelsonas, Aleksandras Ginzburgas, Tatjana Velikanova, Vaclavas Severukas ir kiti. Todėl ypač sekė kun. Juozo Zdebskio (iš šios bylos paaiškėja, kad ir kun. Sigitas Tamkevičius) išvykas į Maskvą. Kai kurių duomenų gaudavo ir iš agentų (ypač „Lilijos"). Tačiau ir čia jų pastangos nebuvo itin sėkmingos.

1978 m. lapkričio mėnesį Lietuvoje išikūrė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas (TTGKK). KGB akimis žiūrint, tai buvo išūlus akibroškėtas. Kaip visa tai vertino ir kaip su tuo nutarė kovoti KGB, tepasakoja jų pačių nors ir ilgas, bet vertas pacituoti dokumentas - 1979 02 14 Lietuvos TSR KGB pirmininko pavaduotojo generolo majoro H. Vaikausko patvirtintas „Vadinamojo Tikinčiųjų teisėms

ginti katalikų komiteto kompromitacijos ir griovimo agentūrinių-operatyvinių priemonių planas". Jame rašoma:

„Grupinės operatyvinės tyrimo bylos „Pautina“ (liet. - „Voratinklis“) objektai reakcingieji kunigai Svarinskas („Neispravimj“), Tamkevičius („Tomov“) ir Zdebskis („Naglec“), kurie yra vieni iš pagrindinių „LKB kronikos“ nelegalios leidybos įkvėpėjų, taip pat Kauneckas (DOR objektas „Restavrador“) ir Vėlavičius, siekdami suaktyvinti priešišką veiklą, padedant „TSRS tikinčiųjų teisėms ginti krikščionių komitetui“, 1978 m. lapkritį ikūrė vadinamąjį Lietuvos Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetą ir apie

tai informavo užsienio korespondentus Maskvoje sušauktoje spaudos konferencijoje.

Šios akcijos organizatoriai sau kelia užduotį išaiškinti Bažnyčios ir tikinčiųjų diskriminacijos faktus, siųsti atitinkamus kreipimusis valstybiniam organams ir informuoti užsienio visuomenę apie esančią egzistuojančią religijos persekiojimą mūsų šalyje.

Kad būtų lokalizuota ir suardyta nurodyto „komiteto“ veikla bei prieš dvasininkiją ir tikinčiuosius sukompromituoti jo nariai, įgyvendinti šias priemones:

1. Pasinaudojant tarp dvasininkijos ir tikinčiųjų esančia agentūra bei operatyvinėmis-techninėmis priemonėmis, išaiškinti tyrimo objektų ketinimus, kaip jie ves tolesnę priešišką veiklą sukurto „komiteto“ priedangoje. Ypatingą dėmesį skirti dokumentuojant priešiškus veiksmus, tikinčiųjų kurstymą nepaklusti kultū įstatymams ar kitus veiksmus, kurie kenkia valsybės ar visuomenės interesams.

Dėl to nuolat dokumentuoti šio „komiteto“ priedangoje „Nepataisomojo“, „Tomovo“, „Akiplėšos“, „Restaurato-

TTGKK nariai: (iš kairės) kunigai Jonas Kauneckas, Juozas Zdebskis, Alfonsas Svarinskas, Sigitas Tamkevičius, Vincentas Vėlavičius. Šiluva, 1979 m. (Iš asmeninio archyvo)

riaus" ir Vėlavičiaus priešiškos veiklos faktus, jų antitarybinius ir šmeižikiškus išpuolius pamoksluose, taip pat praktinę veiklą leidžiant nelegalius leidinius, kad prieš juos būtų imtasi baudžiamojo proceso priemonių. (...)

2. Katalikų bažnyčios vadovybėje esantiems agentams („Daktarui“), „Algiui“, „Jonui“, „Švyturiui“, „Vytui“, „Valdui“, „Gintautui“, „Juozapui“ duoti užduotį prilaikyti minėtus asmenis nuo ekstremistinės veiklos, neleisti jiems kištis į vyskupijų valdymo reikalus ir pasmerkti tokius jų išsišokimus, vertinant tai kaip skaldytojišką veiklą, kuri veda į sektantizmą ir bažnyčios griovimą iš vidaus.

Kad agentai sėkmingai atliktų šį darbą, parengti grupės kunigų vardu vyskupijų kunigams ir valdytojams laiškus, kuriuose būtų smerkiama „komiteto“ narių skaldytojišką veiklą ir raginama prieš juos imtis poveikio priemonių.

3. Agentui „Gladijolei“ pavesti parengti kolektyvinio kunigų laiško projektą, kuriame būtų smerkiama ekstremistų skaldytojišką veiklą, ir tą laišką, suderinus su mumis bei agentui surinkus lojaliai nusiteikusių ir turinčių autoritetą kunigų parašus, pasiūsti bažnyčios vadovybei, taip pat į Vatikaną ir emigracijos klerikalų centrus.

Be to, tokius kunigų ir tikinčiųjų vardu parašytus laiškus, kuriuose būtų reiškiamas nepasitenkinimas jų, kaip dvasininkų, elgesiu ir reikalaujama nutraukti jų kurstytojišką veiklą, periodiškai siuntinėti patiems „komiteto“ nariams ir į vyskupijų kurijas.

4. Per įtakingą tarp dvasininkų ir bažnyčios aktyvo esančią mūsų agentūrą stiprinti nuomonę, kad „komiteto“ narių ekstremistinė veikla yra beprasmiška ir kenksminga, nes aštrina bažnyčios bei valdžios santykius, ir valdžia dėl to sugriežtins sankcijas bažnyčiai.

5. Kadangi yra gauta pranešimų, jog tyrimo objektas „Restauratorius“ esą užsiima homoseksualizmu, patikrinti šias žinias ir, jeigu tai pasitvirtintų, patvirtinti dokumentais

tiriamąjį amoralų elgesį. Gautus duomenis panaudoti objektui užverbuoti arba sukompromituoti.

Tuo pačiu tikslu „Restauratoriaus“ ištyrimui panaudoti Leningrado srities KGB valdybos agentą „Nikolajų“.

6. Kad būtų suvaržyta „Tomovo“ aktyvi priešiška veikla ir jis sukompromituotas, įgyvendinti TSRS KGB sankcionuotą priemonę. (Priemonė neįvardyta, bet TSRS KGB sankcijos reikėdavo tik vadinamosioms spec. priemonėms, kokias, pavyzdžiui, buvo įvykdyta kun. Juozui Zdebskiui: 1980 m. jį chemiškai nudegino ir bandė jam inkriminuoti venerinę ligą. - *V.S.*)

7. Kad būtų atitrauktas „komiteto“ narių dėmesys nuo aktyvios priešiškos veiklos ir pakirstas jų autoritetas, periodiškai pas juos siuntinėti

patikimus, taip pat teistus už kriminalinius nusikaltimus ar amoralaus elgesio asmenis, kurie prisistatytų kaip esą „nukentę“ už savo įsitikinimus ir prašytų, kad „komiteto“ vardu juos „užstotų“ ir suteiktų materialinę pagalbą.

8. Kad „Nepataisomasis“, „Tomovas“, „Akiplėša“ ir „Restauratorius“ būtų dezinformuoti, reikia parengti ir nuo tariamų asmenų pasiųsti laiškus bei pareiškimus SU išgalvotais faktais, tarp jų ir iš kitų Sąjun-

Kunigai J. Zdebskis ir A. Svarinskas. Viduklė, 1979 10 07. (Iš asmeninio archyvo)

Kun. J. Zdebskis (antras iš kairės) koncelebruojamose Mišiose.
(Iš asmeninio archyvo).

gos sričių, kad jie būtų priversti eikovti jėgas šiems faktams tikrinti. Jeigu jie tokius „dokumentus“ paskelbtų, tada organizuoti jų paneigimą ir ekstremistų melą demaskuoti.

9. Su sovietinių organų pagalba tarp gyventojų sustiprinti propagandinį ateistinį darbą, ypač tose vietose, kur yra šie kunigai, kad konkrečiais pavyzdžiais būtų atskleista jų kenksminga įtaka tikintiesiems.

Be to, rajoninėje spaudoje parengti antireligine tema mokytojų, moksleivių, atskirų tikinčiųjų straipsnius, kuriuose būtų smerkiama reakcinga klerikalų kurstytojiška veikla.

Priemonių įvykdymo terminas - 1979 metai.

Lietuvos TSR KGB 5 skyriaus poskyrio viršininko pavad. majoras V. Šiaudinis.

Lietuvos TSR KGB 5 skyriaus viršininkas pulkininkas E. Baltinas" (t. 5,1.148-151).

Štai tokiomis priemonėmis buvo užsimota kovoti prieš Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto narius, kurie, gindami tikinčiųjų teises, gynė visų Lietuvos žmonių laisvę.

Kun. Juozas Zdebskis labai didelę vagą išvarė jaunimo auklėjimo darbe. Už Bažnyčios ateitį - vaikus jis du kartus buvo įkalintas. Atlikusių pirmąją išpažintį, priėmusių Švč. Sakramentą jis nepalikdavo likimo valiai ir toliau rūpinosi jų sielomis. Dar 1970 m. agentas „Algis“ praneša, kad kun. Juozas Zdebskis (tada Prienu vikaras) vis susitinka su jaunimu bažnyčioje. Kiekvieną rytą pastebimos 7-8 nepažįstamos mergaitės, kurios priima Komuniją. Po kurio laiko jas pakeičia kitos. Daroma išvada, kad kun. Zdebskis Prienuose subūrė vietinio jaunimo grupę.

Iš pasiklausymo jo bute taip pat girdima, kad pas jį lankosi mokiniai, su kuriais jis kalbasi apie tikėjimą, dorovę ir meilę Tėvynei.

Plačią veiklą su jaunimu išvystė dirbdamas Šlavantuose. Matyt, kaip pogrindžio spaudos leidyboje, taip ir jaunimo auklėjime jis gražiai bendradarbiavo su kun. Sigitu Tamkevičium, kuris tuo metu klebonavo Kybartuose: KGB dokumentuose, agentų pranešimuose vis minima, kad eucharistiečių sambūriuose prie Šlavantų ar Vilkaviškyje dalyvavo jaunimas iš įvairių Lietuvos vietovių. Kaip aiškėja iš tų pačių dokumentų, šių jaunimo sambūrių uolios talkininkės buvo vienuolės. Sambūriuose buvo kalbama ne tik tikėjimo ir dorovės temomis: čia buvo ugdomas ir patriotizmas. Kaip praneša agentai, šiuose sambūriuose buvo mokomi giedoti Nepriklausomos Lietuvos himną, ugdoma meilė gimtajai kalbai, supažindinama su nefalsifikuota Lietuvos istorija, vaidinami jaunimo religiniai-patriotiniai vaidinimai. (Byloje yra išlikę jų tekstai.) Ypač po kunigų Alfonso Svarinsko ir Sigitu Tamkevičiaus arešto. Tai, kad kun. Juozas Zdebskis mokė jaunimą mylėti ne tik Dievą, bet ir Tėvynę, liudija daugybė šioje byloje esančių agentų ir patikimų asmenų pranešimų apie jo pamokslus. KGB patikimo asmens „A.Z.“ 1980 02 10 pranešime rašoma, kad per pamokslą kun. Zdebskis ragino švęsti vasario 16-ąją ir papasakojo apie Nepriklausomos Lietuvos generolą Juodįšių, ku-

ris atsisakė vadovauti 16-ajai lietuviškai sovietinei divizijai, už ką žuvo lageryje. Jo elgesys pateiktas kaip ištikimo tautos sūnaus pavyzdys (t. 5,1. 225).

Byloje nemaža dokumentų apie kryžių statymą įvairiose Lietuvos vietovėse, ir ypač Lazdijų rajone. Nurodoma, kad kai kurie šių kryžių yra pastatyti tikinčių jaunuolių. Ne mažiau medžiagos ir apie KGB organizuotą tų kryžių griovimą. Įdėta net Čikagoje leidžiamo laikraščio „Draugas“ 1975 10 11 iškarpa apie kryžiaus griovimą Lazdijų rajono Buckūnų kaime.

Nuo 1971 m. daug medžiagos yra apie slaptus studentijos ir inteligentijos sambūrius Kaune, kuriuose visi pažinjo „tėvą Juozą“. Nurodomi ir adresai: Žaliakalnyje Mackevičiaus 23, Giedrio 1-51, Amalių kolektyviniame sode ir kitur. Agentų „Rimo“, „Beržo“ ir kitų pranešimuose pateikiamos ir šių sambūrių kai kurių dalyvių pavardės. Iš agento „Broniaus“ pranešimo matyti, kad čia buvo kalbama ne vien religinėmis, literatūros, istorijos, bet ir patriotinėmis temomis. Šie sambūriai kartais vykdavo prie kavutės (konspiracijos sumetimais „gimtadienių“ proga), buvo skaitomi eilėraščiai, referatai, nukreipti prieš „tariamą“ religijos varžymą (t. 2,1. 192-193). Be „tėvo Juozo“, šių nelegalių sambūrių vadovu minimas ir „Seminaristas“ (Jonas Stašaitis), kuris vadovavo ideologinio pobūdžio pokalbiams. Daugiausia juos lanką inteligentai. Minima, kad tokie sambūriai vyksta ir pas „Chameleono“ (Petro Plumpos) pažįstamą Konservatorijos dėstytoją Vidžiūnaitę; pas ją susirenka tokie kūrybinės inteligentijos žmonės kaip Keliuotis, Šalkauskienė, Kalpokaitė, Veisaitė ir kiti. Šių sambūrių sekimui KGB be esamų agentų numatė panaudoti agentus „Algį“, „Gediminą“, „Petrą“ ir pabandyti užverbuoti naujus iš sambūrių dalyvių (t. 3,1. 3-8).

Apie 1979 m. Lietuvoje sustiprėjo rusifikacija: buvo griežtai reikalaujama, kad visi vieši užrašai būtų ne tik lietuvių, bet ir rusų kalbomis, vidurinėse ir profesinėse mokyklose

sustiprintas rusų kalbos mokymas - klasės būdavo dalijamos į dvi dalis ir dirbama su mažesnėmis grupėmis. Šiam rusifikacijos stiprinimui ėmė priešintis patriotiškai nusiteikusi inteligentijos dalis. Iš KGB dokumentų matyti, kad nuošaly neliko ir kun. Juozas Zdebskis. Be abejo, ne be jo paragavimo 1979 09 23 prieš rusų kalbos dėstymo stiprinimą (o iš tikrųjų prieš rusifikaciją) Šlavantų bažnyčioje parašus rinko Lazdijų vidurinės mokyklos 10 klasės mokinė Alma Vabuolaitė. Tų pačių metų liepos mėnesį už lietuvių kalbos išsaugojimą prie Veisiejų bažnyčios parašus rinko Roma Tamašauskaitė ir Jonas Vailionis. Apie tai informavo agentai „Atžala“ ir „Eglutė“. Kaip jie liudija, pareiškimus pasirašė labai daug žmonių (t. 5, l. 209, 220).

Kun. J. Zdebskis žinojo, kokią vietą kovoje dėl Lietuvos laisvės (ir lietuvių kalbos) užima Bažnyčia - ta vienintelė išlikusi oficialiai veikianti opozicinė institucija, prie kurios ne veltui dažnai glaudėsi ir laisvę mylintys indiferentai. 1977 07 01 agentas „Bronius“ rašo, kad kun. Zdebskis įsitikinęs, jog „kas netiki, greitai nustos ir lietuviškai kalbėti“ (t. 5, l. 120). To meto sąlygomis šiuose žodžiuose buvo nemaža tiesos.

Kun. Juozas Zdebskis nepraleisdavo progos skelbti tiesą apie Bažnyčią ir Tėvynę bet kuria proga. Net atsitiktinė! Agentas „Merkurijus“ 1976 11 04 praneša, kad jis su kitais Kauno politechnikos instituto turistais keliavo 1863 m. sukilimo vietomis. Vyko į Kapčiamiestį aplankyti Emilijos Pliaterytės kapo. Be jų, žygyje dalyvavo panevėžiečių, šiauliečių, alytiškių ir vilniečių grupės. Jų grupė atvyko į Šlavantus, kur aplankė bažnyčią. Klebonas, sužinojęs, kad „mes, turistai, einame ne tik revoliucijos vietomis, pasakė mums pamokslą, kuris buvo kupinas nacionalistinių išsireiškimų, - rašo agentas, - jis kalbėjo, kad Lietuva dabar laiko iš visos savo istorijos sunkiausią egzaminą, ir tik vienas Dievas žino, ar išlaikys. Žygeiviai privalo visą savo energiją skirti Tėvynei. Inteligentai, kurie stovės prie valstybės vairo, privalo padėti savo Tėvy-

nei išlaikyti šį egzaminą..." Toliau agentas aprašo žygio eigą: kaip aplankė 1863 m. sukilėlių kapą, uždegė žvakutes, fake-lus, skaitė Justino Marcinkevičiaus poeziją apie Pliaterytę, kri-tusius pagerbė tylos minute ir sugiedojo „Lietuva brangi“ (t. 4, 1. 173, 174). Įsivaizduoju, kokia buvo daugumos šių tu-ristų (išskyrus šį ir gal dar kokį agentą) bei kun. Juozo šir-džių sąšauka: jis kalbėjo jiems, jie jį girdėjo - juos visus sujun-gė dėl laisvės kritusių dvasia.

Didelį nerimą KGB kėlė dar viena kun. Juozo Zdebskio veiklos sritis: kova prieš alkoholizmą. Atrodo, neįtikėtina, kad represinį aparatą valstybės, kuri oficialiai deklaravo ko-vą už komunistinius idealus, už aukštą komunistinę mora-lę, taip galėjo bauginti antialkoholinė kova. Bet buvo taip: žodžiais skelbė aukštą „komunistinę moralę“, o iš tikrųjų siekė, kad tauta prasigertų, degraduotų - prarastų savo kul-tūrinę bei istorinę savimonę ir ištirptų „brolišku tarybinių tautų šeimoje“. Tą paliudija ir daugybė šioje byloje esančių dokumentų: su koku atkaklumu KGB iš savo agentų ir pa-tikimų asmenų reikalavo fiksuoti ir pranešinėti kun. Zdebs-kio pasisakymus (dažniausiai pamoksluose) prieš alkoho-lizmą. Jau minėtame „Merkurijaus“ pranešime rašoma, kad „kunigas kalbėjo, jog dar caras norėjo Lietuvą nugirdyti, ta-čiau tai nepavyko, nes tam pasipriešino katalikai su vysku-pu Valančiumi priešakyje“. Šiuos kunigo žodžius KGB net pabraukė.

1975 m. kovo 7-9 d. Simne vadovauti rekolekcijoms bu-vo pakviestas kun. Juozas Zdebskis. (Tada Simne vikara-vo kun. Sigitas Tamkevičius.) KGB dėjo daug pastangų, kad neleistų kun. Zdebskiui dalyvauti rekolekcijose (tada reikėdavo vietos rajono vykdomojo komiteto sutikimo), ta-čiau abu minėti kunigai draudimo nepabūgo ir rekolekci-jos įvyko. Apie jose pasakytus pamokslus yra daugelio agentų ir patikimų asmenų pranešimai. Kai kuriuos reko-lekcijų dalyvius apklausė iš Vilniaus atvykęs KGB vyr. tar-

dytojas kapitonas Marcinkevičius. Apklaustasis B.M. sako, kad kun. Zdebskis per pamokslą kalbėjęs, jog „kolonizatoriai tautą nugirdys ir nutautins“ (t. 8,1. 161). KGB patikimas asmuo „K“ rašo, jog kun. Zdebskis sakė, kad jei taip bus geriama, „Lietuva kaip valstybė greitai visai išnyks“, ir ragino kovoti „už lietuviybės ir Katalikų Bažnyčios stiprinimą“ (t. 4,1. 30).

Kai 1979 m. gegužės mėnesį Šlavantuose buvo ketinama įkurti antialkoholinį klubą, KGB agentui „Donatui“ (beje, nespjaunančiam į taurelę) patarė nuvykti į Šlavantus pas kun. Zdebskį išpažinties ir pokalbiui. Jeigu bus kalbama apie „Donato“ įstojimą į blaivininkų klubą, duoti sutikimą būti tik eiliniu nariu, o ne vadovu (t. 1,1. 74). (Matyt, KGB nesitikėjo, jog jis ištvers, o tada prarastų kun. Juozo pasitikėjimą, kas taip buvo svarbu agento darbe.)

Agentas „Martynas“ 1980 04 08 pranešime aprašo kovo 24–25 d. Šlavantuose vykusias rekolekcijas. Joms vadovavo kun. Petras Dumbliauskas, kuris labai griežtai kalbėjo prieš alkoholizmą. Jis pabrėžė, kad dar vyskupas Valančius parodė, kaip reikia kovoti už Bažnyčią ir Lietuvą. Agentas praneša, kad Verbų sekmadienį buvo skaitomas vyskupų laiškas dėl blaivybės. Šlavantuose ir Kučiūnuose buvo dalijamos kortelės, kuriose žmonės pasižadėjo būti blaivininkais arba abstinентаis. KGB savo pažymoje rašo, kad žino, jog daugelis kunigų kovoja prieš alkoholizmą, ir agentą įpareigoja išsiaiškinti, kas iš kunigų šioje akcijoje aktyviai reiškiasi, o kas atvirai jos nepalaiko (t. 5,1. 223–224).

KGB ypač nepatiko organizuota kova prieš alkoholizmą, todėl jie persekiojo ir tuomet pusiau legaliai veikusius blaivininkų būrelius. Byloje yra agento „Planetos“ 1984 04 03 pranešimas apie blaivininko, KGB persekioto Petro Cidziko tėvo laidotuves Šeštokuose, kur dalyvavo daug blaivininkų, o „kun. J. Zdebskis pasakė antisovietinį pamokslą“ (t. 7,1.134).

Agentas „Gediminas“ savo pranešime perpasakoja pokalbį prie atlaidų stalo 1984 06 17. Kun. Zdebskis prisiminė kalėjimą, lagerio žmones ir jų žiaurumus. Jis sakė, kad komunistai visų pirma nori žmogui įvartyti baimę: kad jis apie nieką negalvotų, o būtų darbo vergas. Kas girtuokliauja, tas jiems nepavoingas; bet jei galvoja - tada... (t. 8, 1.19-21).

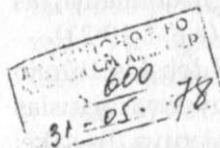
Į kovą prieš alkoholizmą kun. Juozas Zdebskis žiūrėjo ne vien kaip į kovą už sielas (nors tai jam buvo svarbiausias uždavinys), bet ir kaip kovą už tautą, už Lietuvą. Jis sakė: „Bus tikinti, blaivi ir dora tauta - bus ir laisva. Nors ir būtų sukaustyta okupantų retežiais“.

Tokie buvo pagrindiniai kun. Juozo Zdebskio, jo bendražygių ir daugumos Lietuvos Katalikų Bažnyčios kunigų bei tikinčiųjų kovos barai. Jie pasakytų: žmonių sielos, jų teisės ir laisvės. Bet laisvė nedaloma. Todėl kovodami dėl žmonių sielų, jie kovojo dėl jų, Bažnyčios, savo ir kitų tautų laisvės. Visa tai suvokdama, KGB siekė melu, klasta, smurtu, žmonių likimų traiškymu, o kitaip negalėdama - ir represijomis susidoroti su šios kovos pasišventėliais. Sunaikinę juos, jie tikėjosi lengviau iš žmonių širdžių išrausią laisvės ilgesį ir viltį, nuo kurių prasideda kelias į Laisvę. Tvirtesni pasirodė pirmieji, nes rėmėsi Tuo, kuris, siųsdamas apaštalus tęsti savo misijos - o per juos ir jų įpėdinius - užtikrino: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Tad eikite...“ (Mt 28,18-19).

Ir jie ėjo.

Bylos t. 4, l. 249 - Lietuvos TSR KGB 1978 m. pažyma apie „Akiplėšos“ sekimą.

Секретно
экз. № I

С П Р А В К А

О рассмотрении материалов ДОР № 50
у руководства КГБ при СМ Лит.ССР

Материалы дела оперативной разработки № 50 по кличке
"Наглец" на -

ЗАЕБСКИС Дозас Виндо, 1929 года рождения, уроженца дер. Науенос, Капсуокского района, гр-на СССР, служителя культа, настоятеля Мшк вайтауского прихода, Лаздийского района,

30 мая 1978 года были рассмотрены у заместителя председателя Комитета Госбезопасности при Совете Министров Лит.ССР генерал-майора тов. ВАЙТАУСКАСА Г.К. Дело оперативной разработки, заведённое 26 апреля 1971 года Каунасским ГО КГБ при СМ Лит.ССР "Наглец" на почве религиозного фанатизма и националистических убеждений, проводит враждебную деятельность среди католического духовенства, верующих и молодёжи, выступает с проповедями враждебного содержания, поддерживает связи с реакционной частью католического духовенства, монашескими элементами, бывшими участниками нацподполья, принимает участие в изготовлении и распространении враждебной литературы.

Для привлечения к уголовной ответственности "Наглеца" материалы недостаточно, срок ведения ДОР истёк, а объект продолжает враждебную деятельность. Признано целесообразным дальнейшее агентурно-оперативное изучение "Наглеца" продолжать по делу оперативного наблюдения.

НАЧАЛЬНИК ЛАЗДИЙСКОГО РАЙОНДЕЛЕНИЯ
КГБ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТ.ССР
МАЙСР

 Т. ЗЕМАЙТИС.

PAŽYMA

apie KGB prie LTSR MT vadovybės atliktą
DOR Nr. 50 medžiagos apžiūrą.

Apie operatyvinio tyrimo byloje Nr. 50 „Akiplėšos“
slapyvardžiu įvardytą

Zdebskį Juoza, Vinco, g. 1929 m. Kapsuko r. Naujienos
kaime, TSRS pilietį, kulto tarnautoją, Lazdijų r. Šlavantų
parapijos kleboną

esanti medžiaga 1978 m. gegužės 30 d. buvo peržiūrėta su Valstybės saugumo komiteto prie LTSR Ministrų tarybos pirmininko pavaduotoju generolu majoru drg. Vaigausku H.K. Operatyvinio tyrimo byla pradėta KGB prie LTSR MT Kauno miesto skyriuje 1971 m. balandžio 26 d. Religinio fanatizmo ir nacionalistinių įsitikinimų pagrindu „Akiplėša“ tarp katalikų dvasininkijos, tikinčiųjų ir jaunimo vysto priešišką veiklą, sako priešiško turinio pamokslus, palaiko ryšius su reacingąja katalikų dvasininkijos dalimi, su vienuoliaujančiais elementais (asmenimis. - V.S.), su buvusiais nacionalistinio pagrindžio dalyviais, dalyvauja gaminant ir platinant priešišką literatūrą.

Kad būtų galima „Akiplėšą“ patraukti baudžiamojon atsakomybėn, medžiagos nepakanka, DOR vedimo terminas baigėsi, o objektas (kun. J. Zdebskis. - V.S.) priešišką veiklą tęsia. Pripažinta, kad tikslinga „Akiplėšos“ agentūrinį-operatyvinį tyrimą atlikti pradėjus operatyvinio stebėjimo bylą.

KGB prie LTSR Ministrų Tarybos
Lazdijų r. poskyrio viršininkas
majoras T. Žemaitis

Bylos t. 5,1.1 - kurt. J. Zdebskio visiškai slapta operatyvinio tyrimo (buvusi operatyvinio stebėjimo) byla Nr. 242.

Форма № 21

**КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
ЛИТОВСКОЙ ССР**

СОВ. СЕКРЕТНО
(Гриф секретности)

ДЕЛО № 1789
ОПЕРАТИВНОГО НАБЛЮДЕНИЯ
ОПЕРАТИВНОЙ РАЗРАБОТКИ № 242

В 8 томах

26 страниц   Том № 5

Начато 6 января 19 53 г.

Окончено 20 декабря 19 53 г.

Ивл. № Дрл 11/1/6

Срок хранения 5840   На _____ листах

(По перечню п. № _____)   Дело в _____ томах

64-80 г.

Nuorašas

LIUDYTOJO APKLAUSOS PROTOKOLAS
ПРОТОКОЛ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЯ

Vilnius

197 5 m. rugpjūčio mėn. 11 d.
г. мес. д.

Apklausa pradėta 16 val. 30 min. Apklausa baigta 19 val. 20 min.
Допрос начал в час. мин. Допрос окончен в час. мин.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
(pareigos, laipsnis, pavardė — должность, звание, фамилия)
tarybos tarybos skyriaus vyr. tarytojas kapitonas MARCINKEVIČIUS?

Lietuvos TSR BPK 146 straipsnio tvarka, tarnybiniame kabine-
te Nr.175,

(kur — rae)

vadovaudamasis Lietuvos TSR BPK 175—178 ir 180 str. str., apklausiau liudytoją:
руководствуясь ст. ст. 175—178 и 180 УПК Литовской ССР допросил свидетеля:

1. Pavardė, vardas, tėvavardis ZDEBSKIS Juozas, Vincas s.,
Фамилия, имя, отчество

2. Gimimo metai 1929 3. Gimimo vieta Kapsuko rajono Naujienos
Год рождения Место рождения
kaimas

4. Pilietybė TSRS 5. Tautybė lietuvis 6. Partiskumas nepartinis
Гражданство Национальность Партийность

7. Išsilavinimas aukštasis 8. Seimyninė padėtis nevedęs
Образование Семейное положение

9. Teistumas 1971 metais teistas pagal Lietuvos TSR BK 143 str.
Судимость 1 metams laisvės atėmimo

10. Darbovietė ir pareigos Lazdijų rajono Šlavontų bažnyčios klebonas
Место работы и должность

11. Gyvenamoji vieta Lazdijų rajono Šlavontų apylinkės Gegutės kaimas
Местожительство

Liudytojui ZDEBSKIUI Juozui, Vincas s., sutinkamai
Свидетелю в соответствии

su Lietuvos TSR BPK 178 str. reikalavimu išaiškinta jo pareiga teisingai papasakoti visa, kas jam žinoma byloje. Dėl atsakomybės už atsisakymą ar vengimą duoti parodymus ir už žinoma melagingų parodymų davimą pagal Lietuvos TSR BK 189 ir 190 str. str. jis įspėtas. с требованием ст. 178 УПК Литовской ССР разъяснена его обязанность правдиво рассказывать все известное ему по делу и он предупрежден об ответственности за отказ или уклонение от дачи показаний и за дачу заведомо ложных показаний по ст. ст. 189 и 190 УК Литовской ССР.

Liudytojo parašas
Подпись свидетеля

KLAUSIMAS - Kas Jums žinoma apie nelgalaus leidinio "Lietuvos katalikų bažnyčios kronika" leidimą ir platinimą?

ATSAKYMAS - Apie leidinį "Lietuvos katalikų bažnyčios kronika" man teko girdėti, kad jis yra paplitęs Lietuvos tikinčiųjų tarpe, bet kas yra jo leidėjai man nežinoma. Maždaug 1972 metais, tikslios datos dabar neprisimenu, viena "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" numerį man rodė buvęs Alytaus klebonas GRIGAITIS, miręs 1974 metais. Tame "Kronikos" numeryje buvo aprašytas mano teismo procesas. Koks tai buvo "Kronikos" numeris aš dabar neprisimenu. Apie šį faktą aš smulkiai parodyčiau 1974 metais apklausos metu. Po to, kai man rodė vieną "Kronikos" numerį GRIGAITIS, man dar teko girdėti iš žmonių, iš ko konkrečiai dabar neprisimenu, kad Lietuvoje leidžiamas šis nelegalus leidinys, bet kokiu būdu ir kaip jis yra leidžiamas man nežinoma.

KLAUSIMAS - Kas Jums žinoma apie taip vadinamą "Žmogaus teisių gynimo iniciatyvinę grupę Tarybų Sąjungoje"?

ATSAKYMAS - Apie "Žmogaus teisių gynimo iniciatyvinę grupę Tarybų Sąjungoje" aš nieko konkrečiai negaliu pasakyti. Tik girdėjau iš žmonių, iš ko konkrečiai dabar neprisimenu, kad Tarybų Sąjungoje yra kažkokia tai "iniciatyvinė grupė", kuri užsiiminėja žmogaus teisių gynimu, bet kaip buvo sukurta ta grupė ir kas jai priklauso aš nežinau.

KLAUSIMAS - Kas Jums žinoma apie taip vadinamą "atvirų laišku" ir "pareiškimų" paruošimus bei jų pasirašymus?

ATSAKYMAS - Aš nežinau apie kokius "atvirus laiškus" ir "pareiškimus" manęs klausia, todėl negaliu (konkrečiai) šį klausimą atsakyti.

KLAUSIMAS - Jums pateikiamas rusų kalboje rašomąja mašinąle atspausdintas dokumentas, prasidedantis žodžiais "Žmogaus teisių gynimo komitetui Tarybų Sąjungoje..." ir pabaigoje data: "...1974 metų spalio 11" bei penkių kunigų parašais, kurių tarpe yra Juozo ZDEBSKIO parašas. Po šiuo dokumentu Jūs pasirašote?

ATSAKYMAS - Rusų kalboje rašomąja mašinėle atspausdintas dokumentas, prasidedantis žodžiais: "Žmogaus teisių gynimo komitetui Tarybų Sąjungoje...", man pateiktas ir aš jį apžiūrėjau. Šis dokumentas man yra žinomas. Dokumente minimi asmenys: Plumpa, Petronis, Stašaitis ir kiti tikrai buvo nuteisti už bažnyčios reikalą, todėl aš skaitau, kad jie buvo nuteisti neteisėtai. Dėl to aš ir dar keletas kunigų ir pasirašėme šį dokumentą. Šio dokumento parašyme ir pasirašyme aš nieko blogo nematau, mes visi kunigai pasirašėme savo vardais atvirai. Todėl, kaip buvo šis dokumentas rašomas ir prie kokių aplinkybių jis buvo pasirašytas aš nematau reikalo paaiškinti. Be manęs šį dokumentą dar pasirašė kunigai: DUMBLIAUSKAS, ADOMAITIS, KUNEVIČIUS ir TAMKEVIČIUS. Aš juos visus pažįstu, tačiau paaiškinti, koku būdu ir prie kokių aplinkybių jie pasirašė šį dokumentą, aš nematau prasmės.

KLAUSIMAS - Ar Jūs pažįstate Makkvos miesto gyventoją Sergiejų KOVALIOVĄ?

ATSAKYMAS - Neseniai, atrodo šiais metais, per užsienio radijo laidas aš girdėjau, kad Tarybų Sąjungoje suintas kažkoks tai mok. lininkas pavarde KOVALIOVAS, bet ar apie šį KOVALIOVĄ mane klausama aš nežinau. Sergiejaus KOVALIOVO aš nepažįstu, jokių reikalų su juo turėti man neteko.

KLAUSIMAS Ar Jums teko skaityti "Teisių gynimo kronikos TSRS" 11-tąjį numerį, išleistą Niujorke 1974 metais?

ATSAKYMAS - Tokio leidinio man nei matyti, nei skaityti neteko, apie jį aš girdžiu pirmą kartą.

Liudytojas Juozas ZDEBSKIS protokolą perskaitė ir pareiškė, kad jo parodymai užrašyti teisingai. Pasirašyti protokolą ZDEBSKIS atsisakė, nenurodydamas motyvų.

Apklausė: VSK prie Lietuvos TSR MT
tardymo aktyriaus vyr. tardytojas
kapitonas

(-) MARCINKEVIČIUS

NUORAŠAS TIKRAS.

„KUNIGŲ/.../ TYRIMUI NUKREIPTI AGENTUS...

Kaip matyti iš minėtos bylos (DOR Nr. 242), pirmieji atvirą pasipriešinimo žodį tarė kunigai Sigitas Tamkevičius, Petras Dumbliauskas, Juozas Zdebskis, Lionginas Kunevičius ir kiti. (Be abejo, šis pasipriešinimas nebuvo nutrūkęs nuo pat pirmųjų okupacijos dienų.) Tai buvo jau „tarybinių laikų“, pokario kunigai - šeštojo dešimtmečio laidos - regėję trėmimus, matę išniekintus partizanų kūnus miestelių aikštėse, buvę profesorių Juozo Grigaičio, Prano Kuraičio, Stanislovo Gruodžio ar jų tiesioginių įpėdinių mokiniai; Vincento Sladkevičiaus, Kazimiero Žitkaus, Pranciškaus Tamulevičiaus ir kitų uoliųjų kunigų auklėti ištikimybės Dievui ir Bažnyčiai dvasia.

Byloje minėtų kunigų pareiškimai apie tikėjimo ir sąžinės laisvės varžymus Lietuvoje buvo adresuoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovams, respublikos ir TSRS valdžiai, Jungtinių Tautų Organizacijai. Pasirašydami šiuos pareiškimus, juos palaikė dauguma Lietuvos kunigų. Šitos iniciatyvos dažniausiai kildavo iš Vilkaviškio vyskupijos kunigų; kartais - iš Vilniaus arkivyskupijos ir kitur. Šias akcijas visuomet stipriai remdavo ar pradėdavo Lietuvos kunigai jėzuitai ir vyskupai tremtiniai. 1972 m. kovo mėnesį pradėtas leisti pagrindinis leidinys „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“. Jame buvo skelbiami kunigų pareiškimai apie Bažnyčios ir tikinčiųjų teisių varžymus, faktai apie jų persekio-

jimus ir kitus valdžios nusikaltimus. Šie ir kiti leidiniai, pareiškimai ir kreipimaisi pasiekdavo laisvąjį pasaulį, ten buvo verčiami į kitas kalbas, platinami, skelbiami per Vakarų radijo stotis visam pasauliui. Taip buvo griauinama Sovietų Sąjungos „geležinė uždanga“. O tai iš esmės pakirto pagrindinę jų kovos prieš Bažnyčią ir laisvę sėkmės sąlygą - slaptumą.

1978 m. pabaigoje įsikūrė Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas. Viešai pasiskelbęs, savo veikla jis buvo atviras iššūkis kompartijos tyliajai Bažnyčios griovimo politikai ir antroji skaudžiausioji rakštis KGB. Visose šiose veiklose figūruoja kun. Juozas Zdebskis, KGB vadinamas „Akiplėša“ (rus. „Naglec“).

Kuo jie kaltino „Akiplėšą“ ir jo kovos draugus? Štai ištrauka iš 1971 m. KGB Kauno miesto poskyrio viršininko rašto KGB prie Lietuvos TSR Ministrų tarybos pirmininkui generolui majorui Juozui Petkevičiui:

„Akiplėša“ dėl savo religinio fanatizmo ir nacionalistinių įsitikinimų tarp respublikos tikinčiųjų ir jaunimo veda aktyvią priešišką ir kitą priešįstatyminę veiklą. Drauge /.../ su kitais reakcingais kunigais ir aktyviais pasauliečiais nacionalistais jis reikalavo, kad dvasininkijai būtų suteiktos neribotos teisės religinei veiklai, kad sovietinė valdžia nesikištų į katalikų bažnyčios veiklą, organizavo ir rinko šiems reikalavimams remti kunigų parašus. Pamokluose ragino tikinčiuosius ginti bažnyčią, skleidė šmeižikiškus prasimanymus apie tarybinę tikrovę, mokyklą, ateistus ir mokytojus“ (t. 3, l. 125).

Ką KGB darydavo atsiradus panašiam „prasižengėliui“?

Pirmiausia jį įrašydavo *operatyvinėn įskaiton* ir pradėdavo tikrinimo, stebėjimo ar tyrimo bylą: DOP, DON ar DOR⁹.

Nėra abejonės, kad kun. Juozas Zdebskis, kaip ir visi kiti kunigai bei klierikai, KGB buvo žinomas jau seniai: jų tikrinimo objektu tapdavo kiekvienas iš kunigų seminariją sto-

jantis jaunuolis (jei dar anksčiau nebuvo pakliuęs į jų akiraty). Vos kandidatų į seminariją sąrašas atsidurdavo ant Kultūros reikalų įgaliotinio (taip pat ir KGB) stalo, imdavo veikti KGB mašina: kandidatą surasdavo ir prasidėdavo atkalbinėjimai, įkalbinėjimai ir grasinimai. Kas nepabūgdavo ir pralįsdavo pro jų rėtį, vos atvykęs į seminariją turėdavo eiti į miliciją įsiregistruoti. Ten laukdavo ne pasų stalo darbuotojas, o kagėbistas. Vėl pokalbis, čiupinėjimas, tyrinėjimas – tinki būti agentu ar nepasiduodi, bet gal ir aršus priešas jiems nebūsi? Po pusės metų registraciją reikėdavo pratęsti. O kartais būdavo ir neeilinių visos seminarijos „perkrautimų“. Ir taip metai po metų. Kas turėdavo tvirtybės ir drąsos, kun. Juozo Zdebskio mokymosi laikais kunigystę galėjo pasiekti švaria sąžine: agentų būdavo vienetai, kai kurie išsišifruodavo ir seminarijos vadovybė juos pašalindavo.

Kun. Juozas Zdebskis į operatyvinę įskaitą įrašytas tik po šešerių kunigavimo metų. Pirmas įtarimo signalas apie jo antitarybinę veiklą gautas 1959 10 29: jis lankydavęsis pas B.R. (Reginą Butkevičiūtę), kuri, KGB žiniomis, slapta perspausdindavusi antitarybinę literatūrą. Tais pačiais metais KGB jo kambarį (gyveno Kauno Įgulos bažnyčios pusrūsyje) padarė kratą ir paėmė prieškarines Antano Maceinos, Stasio Šalkauskio ir kitas filosofines bei religines knygas.

1960 04 08 KGB įgaliotinis Kapsuko (dabar Marijampolės) rajonui (matyt, ir Šakių) Šakių bažnyčios vikarui kun. Juozui Zdebskiui užveda *operatyvinio tyrimo* bylą Nr. 8474 (arch. Nr. 41521), o 1964 11 26 kun. Juozas Zdebskis, jau Gudelių (Kapsuko r.) klebonas, už vaikų katekizavimą nuteisiamas vieneriems metams kalėjimo. 1969 m. už aktyvią veiklą prieš ateizaciją ir už TSRS Ministrų tarybos pirmininkui pasiūstą dėl kunigų seminarijos apverktinos padėties pareiškimą (jį pasirašė ir tuometinis Garliavos klebonas kun. Petras Dumbliauskas) Kultūros reikalų įgaliotinis iš kun. Juozo Zdebskio atėmė registracijos pažymėjimą, t.y.

teisę oficialiai atlikti kunigo pareigas. Drauge su tokio pat likimo bičiuliu kun. Sigitu Tamkevičium (dabar vyskupu) dirbo Prienu MSV¹⁰. Čia turbūt ir sutvirtėjo jų draugystė. Už vaikų katekizavimą Prienuose 1971 m. kun. Juozas Zdebskis antrą kartą nuteisiamas. Būtent čia jam kunigaujant, 1971 04 26 jam ir grupei kunigų KGB pradeda operatyvinio tyrimo byla, kuri jį lydėjo visą gyvenimą. Keitėsi tik pavadinimai: DON, DOR, DGOR". Po antrojo kalinimo byla persiunčiama KGB Lazdijų rajono poskyriui - šiame rajone jis nuo 1973 m. vidurio iki gyvenimo pabaigos (1986 02 05) kunigavo Šlavantų ir Rudaminos bažnyčiose. Pastaroji išlikusi byla buvo dalis bendros kunigų Juozo Zdebskio, Alfonso Svarinsko, Sigitu Tamkevičiaus, Algimanto Keinos, Jono Kaunecko, Vinco Vėlavičiaus, Leono Kalinausko ir Vaclovo Stakėno operatyvinio tyrimo bylos „*Voratinklis*" (rus. - DOR „Pautina"). Tų pačių (1971) metų gegužės 17 d. jis įtraukiamas į bendrą sekimo agentūrinį-operatyvinių priemonių planą su Petru Plumpa („Chameleonu") ir Jonu Stašaičiu („Seminaristu"). 1979 07 07 kun. Juozui Zdebskiui pradėta atskira stebėjimo byla (DON Nr. 22). 1983 01 04 visiems minėtiems kunigams užvedama vadeivų byla, kuri apibūdinta kaip „Religine dogmatika maskuojama rašytinė antitarybinė agitacija ir propaganda". „Akiplėšai" (kun. Juozui Zdebskiui) pradėta „Bažnytinių organizacijų vadeivų ir autoritetų" kategorijos stebėjimo byla Nr. 1789 (t. 1, l. 6-7). 1984 04 25 LTSR KGB pirmininkas (pasirašo jo pavaduotojas H. Vaigauskas) patvirtina nutartį: „Nepaisant, kad KGB panaudotomis priemonėmis Zdebskis prieš savo bendrininkus ir tikinčiuosius buvo sukompromituotas, /.../ tačiau ir toliau nenutraukė priešiškos veiklos. Agentūriniais duomenimis, jis dažnai išvažiuoja į kitus rajonus ir už respublikos ribų, kviečia pas save kunigus nelegalus. 1983 m. pabaigoje „T" priemone¹² buvo gauti duomenys, patvirtinantys, kad jis dalyvauja LKB kronikos leidime. Kad būtų visiškai at-

skleista, dokumentais patvirtinta ir nutraukta priešiška Zdebskio veikla, vadovaujantis TSRS KGB 1977 m. įsakymu Nr. 0076, nutariu:

1. Zdebskiui operatyvinio stebėjimo bylą Nr. 1789 nutraukti.

2. Zdebskiui pradėti operatyvinio tyrimo (t.y. aukštesnio sekimo lygio. - *V.S.*) bylą. /.../ Septyniuose operatyvinio stebėjimo bylos Nr. 1789 tomuose esančią medžiagą pridėti prie naujos operatyvinio tyrimo bylos" (t. 8, 1.1-2).

Iš šios bylos paaiškėja, kad pagrindinės spaudos leidėjams sekti, be „Voratinklio" bylos, dar buvo „Tamsybininkų" ir „Leidėjų" (rus. - „Mrakobiesy" ir „Izdateli") bylos. Buvo sekami kun. Sigitas Tamkevičius, kun. Algimantas Keina, Povilas Petronis, Jonas Stašaitis, Petras Plumpa, Virgilijus Jaugelis ir kiti. Žinant, kad buvo įtariamai ir kiti asmenys (Vladas Lapienis, Julija Kuodytė, Nijolė Sadūnaitė, Aldona Raižytė, Monika Gavėnaitė ir kiti), nėra abejonės, kad tokių stebėjimo ir tyrimo bylų buvo ne viena ir ne dvi.

Pradėjus bylą, pirmiausia būdavo parengiamas ir KGB 5 skyriaus (vėliau - tarnybos) viršininko tvirtinamas *agentūrinių-operatyvinių priemonių planas*. Kartkartėmis planą peržiūrėdavo, papildydavo ir sudarydavo naują. Tačiau pagrindinės priemonės likdavo tos pačios. Jos buvo taikomos ne tik kunigams, bet ir kitiems asmenims sekti (gal tik su savo skirtinga specifika). Kokios tos priemonės, atskleidžia planas, o kaip jos buvo įgyvendinamos, - byloja visa kita byloje esanti dokumentinė medžiaga. Štai čia ir pajunti vienu žmonių didžiadvasiškumą, kitų niekšybę, vienu - gyvenimu liudijamą tikėjimą, kitų - tik žodžiais.

Seniausias byloje esantis toks dokumentas yra KGB prie LTSR Ministrų tarybos 5 skyriaus vyr. operatyvinio igaliotinio kapitono Piepalio parengtas ir 1969 08 04 to skyriaus viršininko Ščensnovičiaus patvirtintas agentūrinių-operatyvinių priemonių planas. Jis parengtas todėl, kad pagal kapitono Piepalio išvadą kunigams Juozui Zdebs-

kiui, Petruui Dumbliauskui, Sigitui Tamkevičiui greitai sudaryti bylos dar nepavyks; juos reikia sekti, rinkti medžiagą ir sukompromituoti prieš tikinčiuosius bei dalį dvasi-
ninkijos (t. 2,1. 23). Pirmiausia plane išskaičiuojami sekamųjų „nusikaltimai“:

„1968 m. gruodžio 8 d. Vilkaviškio parapijos vikaras Tamkevičius Sigitas Juozas, s. Motiejaus, tarp Vilkaviškio vyskupijos kunigų organizavo parašų rinkimą po kreipimusi į kurių vadovus ir Kulto reikalų įgaliotini, kuriame kalbama apie *neva* (aut. išskirta. - *V.S.*) Lietuvos TSR egzistuojan-
tį katalikų bažnyčios varžymą ir valdžios kišimąsi į Kauno kunigų seminarijos reikalus.

1969 m. sausio 8 d. Kauno rajono Garliavos parapijos klebonas kun. Dumbliauskas Petras, s. Petro, ir Šakių rajono Valakbūdžio parapijos klebonas kun. Zdebskis Juozas, s. Vinco, analogišką pareiškimą pasiuntė TSRS Ministrų Tarybos pirmininkui.

1969 m. balandžio 7 d. Vilkaviškio rajono Didvyžių parapijos klebonas Kunevičius Lionginas, s. Petro, Šakių rajono K. Naumiesčio parapijoje sakydamas pamokslą tikintiems, pareiškė, kad katalikų bažnyčia Lietuvoje pasmerkata mirčiai: daugiau kunigų miršta negu jų paruošia kunigų seminarija, valdžia kišasi į seminarijos reikalus, neleidžia į seminariją įstoti visiems norintiems; kvietė tikinčiuosius melstis, kad dievas „apšviestų“ valdžios atstovus“.

Toliau kalbama, kad analogišką pamokslą tą pačią dieną pasakė kun. Petras Dumbliauskas Garliavoje, ir daroma išvada, kad jie „aiškiai siekė sukelti tikinčiųjų nepasitenkinimą ir paskatinti juos „ginti“ bažnyčią nuo *tariamų* (aut. išskirta. - *V.S.*) jos persekiotojų“. Paminima, kad už kultų įstatymų pažeidimus kunigams Tamkevičiui, Zdebskiui ir Kunevičiui buvo atimti Kulto reikalų įgaliotinio registracijos pažymėjimai, kad gauta žinių, jog „jie visi siekia prieš tikinčiuosius pasirodyti „kankiniais už tikėjimą“ ir skatina tikinčiuosius ginti juos įvairiose valdžios instancijose“. Liepos 23 d.

Vatikano radijas pranešė, kad JAV jaunimo kovos už tikėjimo išpažinimo laisvę komitetas ėmėsi ginti Tamkevičių, Zdebskį bei Dumbliauską ir Jungtinių Tautų Organizacijos sekretoriui įteikė atitinkamą memorandumą. Šių kunigų veikloje KGB mato „organizuotumą ir siekimą tarp tikinčiųjų paskleisti šmeižtus apie *neva* (aut. išskirta. - *V.S.*) Lietuvos TSR egzistuojantį bažnyčios ir dvasininkijos persekiojimą”.

Toliau rašoma:

„Kad būtų išaiškinta bei dokumentais įforminta minėtų kunigų priešiška veikla, įvykdyti tokias agentūrines-operatyvines priemones:

1. Kunigų Kunevičiaus, Tamkevičiaus, Zdebskio ir Dumbliausko ištyrimui nukreipti agentus „Kęstutį“, „Lapelį“, „Sigitą“, „Vyta“ ir kitus. Kiekvienam agentui parengti užduotį ir elgesio taktiką, kad būtų nustatyti sekamųjų priešiškos veiklos faktai ir liudininkai. Vykdytojai: Piepalis, Radionov, Bagdonas" (t. 2,1. 24-30).

Kas tie *agentai*, koks turi būti jų elgesys ir kokios tos užduotys?

Tarp 2040 šioje byloje esančių lapų (neskaitant, kad vienu lapu laikomas ir vokas, kuriame kartais yra 20-30 lapų), yra 465 *agentūriniai pranešimai*. Ne, ne apie visus minėtus kunigus, o tik apie kun. Juozą Zdebskį. Šiuos pranešimus parašė 115 agentų. Tarp jų neabejotinai yra kunigų ir kelios vienuolės...

Suprantu, kad šis faktas skaudžiai žeis tikinčiųjų širdis, tad skubu nuraminti pasipiktinusiųosius: tik keli iš jų dirbo „iš peties“; kiti - iš baimės, pranešdami minimumą, arba tai, ką jau visi žinojo. Ir antra, kuo galime pasidžiaugti: nė vieno kunigo, KGB agento, pranešime nėra išduota išpažinties paslaptis. Ta didžiausia ir švenčiausia paslaptis! Be to, susidaro išpūdis, kad kartais agentas galėjo ir nežinoti, jog jis yra agentas: KGB darbuotojas pokalbio su kunigu metu sužinotas žinias užrašydavo kaip agentūrines pasta-

bas. Visi kunigai prisimena, kad KGB darbuotojai ne tik galėjo bet kada kunigą išsikviesti pokalbiui, bet ir patys nekviesti į jo butą užeidavo. Viskas paaiškėtų, jeigu būtų agentų darbo bylos arba kad apie tai prabiltų tie, kurie su jais dirbo. Deja, agentūrinių bylų Lietuvoje nėra, o jei ir būtų, jų slaptumą saugo Lietuvos Respublikos vyriausybės potvarkiai (buvę KGB darbuotojai mielai jiems paklūsta). Prisipažįstančių ir krikščioniškai atgailaujančių nedaug: tikisi - o gal neišaiškės? Ta pati baimė, kuri vedė išdavysčių keliu, ir šiandien neleidžia prabilti.

Kun. Juozo Zdebskio veikla buvo labai šakota: vos atsikėlęs į Šlavantus, jis ėmėsi burti aplinkinių vietovių - Šlavantų, Veisiejų, Kapčiamiesčio, Leipalingio, Seirijų - jaunimą ir moksleivius. Vėliau tai buvo Eucharistijos bičiulių sambūriai. Kartu su kitais bendraminčiais kunigais ir vienuolėmis šiuose sambūriuose mokė mylėti Dievą ir Tėvynę, būti jiems ištikimus. Mokė ir kaip elgtis, jeigu KGB sumimtų. Jis dažnai kalbėdavo Kauno jaunimo ir inteligentijos slaptuose susirinkimuose. Vadovavo vienuolių rekolekcijoms. Važiuodavo į misijų keliones pas Pavolgio vokiečius katalikus, kurie 40 ir daugiau metų buvo nematę kunigo, bet išlaikė tikėjimą; aplankydavo katalikų salas Armėnijoje, Gruzijoje, Moldavijoje. Pagal KGB, jis buvo vienas iš pagrindinės kunigų seminarijos organizatorių, dėstytojų, o gal ir rektorius.

Tokiai gausiai veiklai sekti KGB reikėjo agentų: juos parinkdavo ir siūsdavo, verbuodavo naujus. Pavyzdžiui, 1975 m. Maskvos KGB agentas „Sergejev“ praneša, kad jo pažįstamas maskvietis N. sakėsi pažįstas Kaune kunigą, kuris gali padėti įstoti į pagrindinę Lietuvos kunigų seminariją. Buvo sutarta netrukus abiem vykti į Lietuvą. Tai, ko gero, buvo toli siekiantis KGB išsibrovimo į pagrindinę seminariją planas.

KGB stengėsi išnaudoti bet kurią progą, kad infiltruotų savo agentus. Kai po antrojo kalinimo kun. Juozas Zdebs-

kis gyveno Prienuose ir kartą pas jį iš Simno atvykęs kun. Sigitas Tamkevičius kalbėjo, jog „gazietai“ (taip jis mėgdamo sakyti) surinkti informaciją reikia mašinos (šis pokalbis užrašytas pasiklausymo metu iš kun. Zdebskio kambario), iškart atsirado KGB rezoliucija: „Surasti tokią vairuotoją - agentą su mašina“. Deja, tąkart jiems nepavyko. Kai KGB iniciatyva kun. Zdebskiui buvo dukart atimtos vairavimo teisės ir jį vežiojo jo bičiuliai, KGB ieškojo būdų, kaip įpiršti savo agentą. Kai kun. Zdebskis agentui „Broniui“ pasiūlė stoti į pagrindinę kunigų seminariją (ačiū Dievui, šis tokiam jo - ir KGB - raginimui nepakluso!) ir būtinai įsigyti vairavimo teises, KGB iš karto išipareigojo: „Padėti agentui „Broniui“ įsigyti teises“.

1974 m. agentas „Gerardas“ praneša, kad buvo sutikęs vieną kun. Zdebskio pažįstamą, kurios sūnus sėdi Pravieniškių kolonijoje. Ant pranešimo KGB rezoliucija: „Užverbuoti jos sūnų, anksčiau paleisti iš lagerio ir panaudoti kun. J. Zdebskio „ryšiams“ nustatyti“. Kun. Zdebskis buvo agentų sekamas ir tada, kai kalėjo Pravieniškėse. Išėjus į laisvę, jo tolesniam sekimui KGB verbavo kai kuriuos kolonijoje jam buvusius artimesnius kalinius ir siuntė juos šnipinėti.

Abejotina, ar agentais (ne tik iš kunigų, bet ir pasauliečių) kas nors pats norėjo tapti. Priversdavo: iš baimės dėl darbo, karjeros, mokslo ar pan.

KGB agento informaciniame asmens lape yra 65-as punktas, kuriame būdavo pažymima, kokiais motyvais jis užverbuotas: idėjinio-politiniu, materialiniu ar asmeniniu suinteresuotumu, kompromitacijos pagrindu ir t.t. Nėra abejonės, kad dauguma (jei ne visi) kunigai agentai buvo užverbuoti kompromitacijos pagrindu. Tai jų tikras (ar KGB suorganizuotas) nukrypimas nuo kunigiško gyvenimo normų. Gal kartais būdavo ir šiltos vietelės, išvykų į užsienį branginimas ar karjeros motyvai. Apie kiekvieną numatomą verbuoti asmenį pirmiausia būdavo surenkama kompromituojanti medžiaga. Tolesnis scenarijus: „Arba tu mums

dirbsi, arba būsi išvilktas į dienos šviesą!" Nesunku įsivaizduoti tų žmonių padėtį: KGB - ne Kristus, kuris atleidžia suklydusiam...

Jeigu nebūdavo kompromituojančios medžiagos, net bauginamam būdavo nesunku atsisipirti. Pavyzdžiui, kun. Juozo Zdebskio sekimui buvo numatyta užverbuoti jo kleboną Prienuose kun. Juozą Bertešką. Tačiau prie šios užduoties ranka įrašyta: „Į kontaktą nesileidžia" (rus. - „Na kontakt ne idiot"). Už „nesukalbamumą" kun. J. Berteška iš Prienu buvo perkeltas į Balbieriškį.

Byloje yra gražus pavyzdys, kaip šnipinėjimo purtėsi net TSRS pasienio kariuomenės (ji taip pat priklausė KGB) karininkas Z. KGB turėjo žinių, kad lenkų „Solidarumas" ir dvasininkai 1985 m. nori persiųsti į Baltijos valstybes ir Ukrainą daug religinės ir antitarybinės literatūros. Įtarė, kad tai gali būti bandoma padaryti per kun. J. Zdebskį, kuris per vieną savo parapijietį noris susipažinti su minėtu karininku. LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus prašymu - šifrotelegrama iš pasienio apygardos vado buvo gautas leidimas pasinaudoti Z., kad jis per tą gyventoją suartėtų su kun. Zdebskiu. Agentas „Ivanauskas" praneša, kad Z. net su ašaromis akyse prašė jį atleisti nuo pareigos sekti kun. Juozą Zdebskį ir kun. Igną Plioraitį (Kapčiamiesčio kleboną): verčiau jau sutiksiąs būti perkeltas iš karinės žvalgybos į paprastą Kaliningrado apygardos pasienio tarnybą. KGB nesutiko. Tada, vykdydamas KGB užduotį, Z. kalbėjosi su tuo gyventoju. Pokalbį įrašė KGB duotu mažagabaritiniu magnetofonu. Karininko Z. patikimumas - ar viską papasakos, apie ką kalbėjo, - buvo tikrinamas melomizonu¹³. Pokalbyje Z. apgailestavo, kad reikės išsikelti, labai sielvirtavo: sakė, kad geresnių už juos žmonių jis nebuvo sutikęs. Grįžęs Z. vadovybei papasakojo tik dalį to, apie ką kalbėjosi, o visa kita nutylėjo. (Tai buvo patikrinta melomizonu.) Ko norėti iš kitų agentų, jeigu taip dirbo jiems pavaldžių dalinių karininkai?!

Pasauliečių verbavimui, be kompromituojančios medžiagos, buvo naudojama daugiau metodų: tai ir bauginimas neleisti mokytis, neleisti padaryti karjeros, neišleisti į užsienį, pašalinti iš darbo ir kt. Vaikų ir jaunimo sambūrių dalyviams daugiausia buvo grasinama pašalinimu iš mokyklos, universiteto ir pan. Dzūkijos moksleivių sambūrius aktyviai sekė agentas „Atžala“. Jis nemažai pasidarbavo teikdamas žinias ir apie pagrindinės literatūros platinimą šiame atokiame Dzūkijos kampelyje. Po Šlavantų bažnyčioje 1976 m. vasario 16-osios šventimo atsirado agentė „Eglutė“... KGB nesidrovėjo panaudoti saviems tikslams net septintų, aštuntų klasių mokinukus: byloje yra tokių vargšų vaikelių pranešimų apie girdėtus kun. Zdebskio pamokslus.

Apie kun. Juozo Zdebskio dvasinę veiklą tarp vienuolių daugiau byloja ne vienuolių agenčių, bet plepiųjų vienuolių išsipasakojimai agentėms pasaulietėms bei KGB pasiklausymai vienuolių butuose. O agentui „Donatui“ KGB duodavo užduotis kuo labiau suartėti su kun. J. Zdebskio artimu „ryšiu“ (taip buvo vadinami jo patikimi draugai ir bendražygiai), vykti pas kun. Zdebskį išpažinties. Net nurodydavo, ką per išpažintį sakyti ir ko ne, rodyti kuo didesnę nuolankumą ir pamaldumą, kad įgytų jo pasitikėjimą. Stebina kun. J. Zdebskio intuicija ir išvalgumas: šie agentai taip ir neišgijo jo pasitikėjimo.

Kartais KGB naudodavo vadinamuosius *melagingus kontaktus*, t.y. su žmogumi KGB palaikydavo kitų pastebimus ryšius, idant sukurtų įvaizdį, jog jis yra KGB agentas ir tuo pridengtų tikrą agentą.

Kun. Juozas Zdebskis buvo labai uolus Švč. Mergelės Marijos garbintojas: iš jo dienoraščių matyti, kaip jis svarbesniuose reikaluose tiesiog vaikiškai, kūdikiškai kreipdavosi į Ją patarimo ar užtarimo. Todėl, būdamas Vilniuje, niekada neaplenkdavo Aušros Vartų, aukodavo šv. Mišias ar bent pasimelsdavo. Ten dirbusiam agentui „Gerardui“ buvo duota užduotis: kai tik Aušros Vartuose pasirodys kun. Zdebs-

kis, nedelsiant pranešti KGB. Jie greitai organizuodavo priemonę „NN”¹⁴. 1972 10 16 agento „Gerardo” pranešime pasakojama, kaip Aušros Vartus aplankiusiems Lenkijos moterims, iš kurių viena minėjo buvusi Romoje kun. Maksimilijono Kolbės kanonizacijos (šventuoju paskelbimo) iškilmėse, kun. Juodagalvis sakęs, kad toks pat didvyris bei kankinys yra ir neseniai grįžęs iš kalėjimo kun. Zdebskis. Prie pranešimo esančioje KGB pažymoje įrašyta: „Su kunigu Juodagalviu mes palaikome melagingą ryšį” (t. 3,1. 166). Matyt, dėl to, kad pridengtų agento „Gerardo” veiklą.

Be agentų, buvo dar vadinamieji *patikimi asmenys*. Tai pusaгенčiai. Jie neapsimetinėjo tuo, kuo nebuvo. KGB dažniausiai juos naudodavo lengvai prieinamiems duomenims apie sekamąjį surinkti: žinioms apie jo gimines, stebėti, kokios mašinos pas jį atvažiuoja (pranešti laiką ir mašinos numerį), kada sekamasis iš namų išvažiuoja ir kada grįžta. Kai kurie klausydavosi kun. Juozo Zdebskio pamokslų ir apie juos raštiškai pranešinėdavo. Kartais jų butuose ar darbovietėje būdavo įrengiami stacionariniai stebėjimo punktai (Šlavantuose tokie buvo du, Rudaminoje - vienas). Tokie asmenys tikrindavo sekamojo siunčiamą ir gaunamą korespondenciją, ją perduodavo į KGB. Jie vykdėdavo ir kitus KGB pavedimus.

Agentų pagrindinė užduotis buvo apie sekamuosius surinkti reikalingas žinias ir pateikti jas žodžiu ar raštu. KGB laikydavo laimėjimu, kai agentas imdavo pranešimus teikti raštu. Iš kunigų agentų pranešimus paprastai priimdavo pats KGB rajono poskyrio viršininkas. Tai rodo, kad kunigų veiklai buvo skiriamas ypatingas dėmesys.

Nemaža dalis kun. Zdebskio byloje esančių agentų pranešimų yra ne vien apie jį: tai su „LKB kronikos” bei kitų pogrindžio leidinių leidėjų ir platintojų sekimu susiję pranešimai. Tačiau visuose juose figūruoja kun. Juozas Zdebskis. Tai iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Kelmės, Raseinių, Alytaus, Vilkaviškio, Marijampolės, net Maskvos ir kitų mies-

tų ar rajonų KGB poskyrių persiųsti pranešimai. Matyti, kad kai kurie iš tų agentų privalėjo sekti ne jį vieną.

KGB labiausiai domino kun. Juozo Zdebskio dalyvavimas pagrindinės spaudos leidime. Iš pasiklausymų jie žinojo, kad jis yra vienas pagrindinių šios veiklos organizatorių. Todėl agentui „Gediminui“, ilgamečiam jo sekliui (jo pranešimų daugiausia), nuolatos primindavo, kad stebėtų kun. Zdebskio bute esančias spausdinimo mašinėles, užrašytų jų pavadinimus ir numerius, jei gali, pristatytų šriftą.

KGB labai domindavo kun. Juozo išvykos. Apie jas sužinoti ir iš anksto pranešti privalėjo tas pats agentas „Gediminas“ nurodytu telefonu pagal sutartą slaptą sakinį: „Gai-

„Inžinierius“ Vytautas Vaičiūnas (KGB slapyvardžiai „Fanatikas“, „Vladas“).
(Fotografuota KGB sekliu)

la, bet mūsų pažįstamas Pranciškus (tada ir tada) išvažiuoja, ir vizitas atidedamas iki jo grįžimo“. Ši data turėjo reikšti kun. Juozo Zdebskio išvykimo laiką. Jiems labai svarbu buvo žinoti jo išvykimo dieną iš anksto, kad galėtų organizuoti sekimą visur, kur jis važiuos ir pas ką lankysis - ne tik Lietuvoje, bet ir kitose buvusios TSRS vietose. Šios žinios KGB buvo reikalingos ir autoavarijoms organizuoti (apie jas daug kartų pasakojo pats kun. Zdebskis) bei kitoms „priešmonėms“ prieš jį pa-

naudoti. Todėl šios žinios iš rajono skubiai būdavo perduodamos į Vilnių KGB 5-ajai tarnybai. Apie jo išvykimo ir nebuvimo Šlavantuose laiką informuodavo ir agentas „Mykolas“ bei, reikalui esant, patikimi asmenys.

Agentai būdavo panaudojami pas kun. Zdebskį atvykstantiems asmenims nustatyti. Pavyzdžiui, agentas „Mykolas“ pagal KGB pateiktas nuotraukas padėjo nustatyti kun. Zdebs-

Kun. Petras Našlėnas-Kerbelis.
(Fotografuota KGB sekliu)

kio bendražygių - KGB nelegalu vadinamo kun. Petro Našlėno ir „inžinieriaus“ (Vytauto Vaičiūno, kuriam KGB 5 tarnyba buvo suteikusi „Fanatiko“, o 7 skyrius - išoriniai sekliai - „Vlado“ slapyvardį) - asmenybes. Agentui „Mykolui“ padedant buvo pagaminti kun. Zdebskio namų ir Šlavantų bažnyčios raktai, kad būtų galima atlikti priemonę „D“¹⁵ bei išiskverbus į bažnyčią, kaip minima 1984 04 24 agentūrinių operatyvinių priemonių plane, prieš „Akiplėšą“ panaudoti spec. preparatą (paskui tie žodžiai nubraukti ir ranka įrašyta: „panaudoti spec. priemonę“ - l. 8,1. 5). Su agento „Vidmanto“ pagalba numatyta įeiti į kunigo (dabar Lietuvoje žinomo monsijoro) Kazimiero Vasiliausko butą ir padaryti slaptą kratą.

Agentus panaudodavo pogrindinės spaudos slaptavietėms surasti. „Mykolas“ Šlavantų bažnyčioje prie vargonų rado slaptavietę, kurioje buvo šeši egzemplioriai „Kronikos“. Kitą kartą po kilimu prie altoriaus rado 10 egzempliorių „Rūpintojėlio“. Trečią kartą, būnant Šlavantuose „inžinieriui“, bažnyčioje rado portfeli, kuriame buvo medžiaga apsiūtas kažkoks sunkus daiktas (pagal KGB spėjimą, tikriausiai dauginimo aparatūros detalė). Agentas rastų leidinių vieną egzempliorių paimdavo ir perduodavo vietas KGB. Šie savo ruožtu gautus egzempliorius siųsdavo į Vilnių, į KGB OTO¹⁶ šrifto ir preparato „MT“ ekspertizei. Per agentus būdavo stengiamasi asmenims, kurie įtariamai dalyvauja pogrindžio spaudos leidyboje, kaip nors įduoti KGB laboratorijose preparatu „MT“ apdorotas kalkės. Sekant, kur nukeliauja ta kalkė, ir ištyrus bei radus pogrindinės spaudos leidiniuose preparato „MT“ pėdsakų, buvo nesunku nustatyti, kur jie spausdinami. Dauguma „Kronikos“ ir kitų pogrindinės spaudos leidinių buvo spausdinami mašinėlėmis (kitos priemonės atsirado vėliau). Spėjama, kad per agentus buvo bandoma įkišti ir specialiais preparatais apdorotą popierių.

Kunigai agentai būdavo panaudojami ne tik žinioms rinkti, bet ir dezinformacijai skleisti, kunigų kovotojų autoritetui žeminti, KGB juodiems darbams maskuoti ir kunigų vienybei skaldyti. Pavyzdžiui, kai iš JAV grįžo vienas iš „kunigų reakcionierių“ ir agentui „Miškiniui“ nusiskundė, jog tenykščiai lietuviai laukia tik žinių apie Bažnyčios persekiojimus Lietuvoje, o jei to neišgirsta, laiko tokį sovietiniu propagandistu, KGB savo agentui įrašo užduotį: „Susitinkant su kunigu /.../ ir kitais kunigais, atsargiai gilinti „kovotojų“ (tokiais laikė TTGKK narius ir kitus aktyviai besipriešinančius kunigus. - *V.S.*) grupėje skilimą“ (t. 5, l. 214).

1969 metų agentūrinių operatyvinių priemonių plane kalbama apie kunigų suskaldymą ir supriešinimą. Ten sa-

koma, kad vyresnės kartos kunigai (paminėtos kelios pavardės) nepalaiko Tamkevičiaus, Kunevičiaus ir Dumbliausko veiklos. Jie mano, jog pastarųjų veikla gali paskatinti valdžios atsakomuosius veiksmus, kurie pakenktų kitų kunigų interesams. Ir numatoma priemonė: „Siekiant supriešinti (vėl išvardijamos tų kunigų pavardės. - *V.S.*) ir kitus kunigus su Kunevičium, Tamkevičium ir Dumbliausku bei per anuos kunigus, kad būtų apribota (šių kunigų. - *V.S.*) veikla, su (pradžioje paminėtais. - *V.S.*) kunigais susitikti ir pasikalbėti”.

KGB reaguodavo labai operatyviai ir stengdavosi daryti įtaką kunigams, kai būdavo renkami parašai įvairiems Bažnyčios ir tikėjimo laisvės gynimo pareiškimams. KGB ne tik domėdavosi, kas pasirašė, bet per agentus skatindavo nepasirašyti, motyvuojant tuo, jog vyskupas nepasirašė, kad tai prieš vyskupą nukreipta, bus suerzinta valdžia ir būsią dar blogiau bei pan. Buvo skleidžiama nuomonė, kad šių kreipimūsi organizatoriai esą garbėtroškos, norintys tik išgarsėti (nes apie juos kalbėdavo Vatikano ir kitos Vakarų radijo stotys), žmonių akyse tapti kankiniais už tikėjimą.

Ypač buvo vertinami agentai, užimantys aukštas vietas Bažnyčioje, nes jie galėjo daryti didesnę įtaką kunigų nuomonei.

Vyskupijų pirmieji asmenys, atrodo, nebuvo įtraukiami į agentų sąrašą. (O gal iš jų išbraukiami? Agento asmens informaciniame lape buvo 75-asis punktas, nurodantis, dėl kokių priežasčių asmuo išbraukiamas iš agentų. Tai politinis ar buitinis-moralinis susikompromitavimas, nenoras dirbti - nors KGB mokėjo priversti ir nenorinčius - išsišifravimas ir kt. Viena iš priežasčių - „11” - buvo išrinkimas eiti vadovaujančias partines, tarybų ar profsajungų pareigas. Šis punktas galėjo būti taikomas ir jiems.) Tačiau vyskupijų valdytojams įtaka buvo daroma ir stengiamasi juos prievartauti ne tik per Kulto reikalų įgaliotinį, bet ir per kurijose dirbančius ar jų akyse pasitikėjimą tu-

rinčius kunigus agentus. Taip per agentą „Daktarą“ buvo paveiktas vysk. Juozapas Labukas, kad vizito Vatikane metu prieš tenykštę įtakingą lietuvių dvasininkiją suniekintų kunigų kovotojų autoritetą. Suniekinus juos, turėjo būti suniekinta ir tai, ar bent sukeltos abejonės tuo, ką jie rašo pogrindžio leidiniuose. Agentui „Jakui“ duota užduotis sunieinti kun. Juozą Zdebskį vyskupo Vincento Sladkevičiaus akyse. Po žiauriausios KGB piktadarybės prieš kun. Zdebskį - cheminio jo nudeginimo ir bandymo inkriminuoti venerinę ligą (apie šią KGB operaciją žr. p. 120), kai kurie kurijų darbuotojai aiškino, kad šis nudeginimas - tai jo paties darbas: per daug apsišvitinęs kvarco lempa; dar kiti, - kad tai tarp savęs konkuruojančių ir besipešančių dėl jo moterų kerštas...

Agentų pastangos apie kun. J. Zdebskį sleisti tarp kunigų neigiamą nuomonę ir šmeižtus ne visada būdavo sėkmingos. 1977 m. agentas „Gediminas“ (vien šioje byloje yra trys kunigai agentai šiuo slapyvardžiu) rašo, kad, būdamas pas vieną iš dekanų (dabar - vyskupą Juozą Žemaitį), peikė kun. Zdebskį už jo dažnas išvykas iš parapijos. Svečiui agentui šeimininkas atsakė: „Dėl kun. Juozo Zdebskio išvykimų yra priežasčių. Jis labai moka dirbti su jaunimu. Jo kalbos ilgam įsimena. Man teko girdėti - lieka gilus įspūdis. Kai tik yra galimybė, jis ja ir pasinaudoja. Manau, kad jis tuo išperka savo nebuvimus“ (t. 4, l. 164).

Kad dauguma kunigų buvo ginančiųjų Bažnyčią dvasininkų pusėje, rodo ir tai, jog kunigų Sigito Tamkevičiaus, Juozo Zdebskio, Gvidono Dovidaičio, Konstantino Ambroso, Pranciškaus Račiūno, Liongino Kunevičiaus ir kitų (šie iniciatoriai minimi KGB gautose iš agentų žiniuose) paruoštus kreipimusis pasirašydavo dauguma Vilkaviškio vyskupijos kunigų. Nurodyta, kad 1968 metų pareiškimą pasirašė 63 Vilkaviškio vyskupijos kunigai, o 1970 metų - 59 kunigai. Netylėjo ir kitų vyskupijų kunigai. Pasirašydavo ir kai kurie kunigai agentai...

KGB į tokius pareiškimus reaguodavo operatyviai. 1970 09 22 iš agento „Daktaro“ gavę pranešimą, kad kun. Gvidonas Dovidaitis įteikė vyskupui Juozapui Labukui pareiškimą (bet be parašų), duoda užduotį: nustatyti laiško autorius ir kelius, kuriais jie gali laišką persiųsti į užsienį. Sau įsirašo užduotį: iškviesti į Vilnių operatyvininkus, kurie seka šiuos (pasirašiusius. - V.S.) kunigus, kad jiems parengtų agentūrinės priemonės. Kun. Gvidoną Dovidaitį operatyviai patikrinti. Pasikalbėti su „Volgos“ savininku (jis vežiojo kun. Dovidaitį renkant parašus), siekiant viską sužinoti apie Dovidaitį ir kitus kunigus. Agentui „Gediminui“ (džiaugiasi, kad jis, buvęs archyvinis agentas¹⁷, dabar reguliariai atvyksta į susitikimus ir pradėjo raštiškai teikti pranešimus) duoda užduotį nustatyti kunigų reakciją į šį pareiškimą. Nurodo jam, kad ateityje apie tokias „kunigų reakcionierių“ akcijas tikslinga iš anksto išpėti vyskupą J. Labuką. Tai padės įgyti jo pasitikėjimą ir paramą, ką, laikui bėgant, bus galima atitinkamai panaudoti (t.2, l. 95).

J „LKB kronikoje“ paskelbtus bei per Vatikano radiją praneštus sovietinės valdžios nusikaltimus buvo reaguojama greitai ir operatyviai. Atsiliepdamas į „LKB kronikos“ Nr. 25, 26 ir 30 pateiktas žinias iš Lazdijų rajono, KGB prie LTSR Ministrų tarybos 5 skyriaus viršininkas E. Baltinas įsako Lazdijų poskyriui organizuoti laiškų nusiuntimą Vatikano radijui arba Lietuvos Katalikų Bažnyčios vyskupijų valdytojams, prieš tai medžiagą suderinus su 5 skyriumi (t. 5, l. 155).

Svarbi KGB veiklos sritis buvo *klausytis* sekamųjų kunigų *pamokslų*. Į bažnyčias buvo siunčiami agentai ir patikimi asmenys. KGB iš kunigų agentų stengdavosi iš anksto sužinoti, kur ir kada sekamieji sakys pamokslus. Ypač atlaidų ir rekolekcijų metu. Todėl kun. Juozą Zdebskį sekę kunigai agentai iš anksto KGB pateikdavo visose aplinkinėse parapijose vykšančių rekolekcijų grafiką, būtinai nurodydami, kur joms vadovaus kun. Juozas Zdebskis. KGB pasisteng-

davo, kad jo pamokslų klausytūsi ne vienas, o keli agentai ir patikimi asmenys. Šlavantų parapijoje jo pamokslų dažniausiai klausydavosi agentai „Žaibas“ ir „Ieva“. Tobulėjant ir gausėjant technikai, kad kas nors nepraslystų pro agento ausį ir neliktų neužfiksuota, KGB aprūpino „Žaibą“ mažagabaritiniu magnetofonu (diktofonu) „Moška“. Paskui tuos įrašus perrašydavo ir įsegdavo į bylą. Byloje išliko nemažas pluoštas kun. Juozo Zdebskio pamokslų.

Kai 1975 m. kun. Tamkevičius pakvietė kun. Zdebskį pamokslauti rekolekcijose Simne, saugumas sujudo. Pirmiausia bandė per Alytaus rajono vykdomąjį komitetą neleisti į Simną atvykti kun. Zdebskiui. Nors buvo ir uždrausta, intensyviai rengėsi jo pamokslų „dokumentavimui“: nusiuntė agentus ir visą būrį patikimų asmenų (matyt, tikėjosi, kad šio draudimo nei kun. Sigitas, nei kun. Juozas nepaisys). Yra jų pranešimai ir ataskaitos. Tenka tik stebėtis „patikimais asmenimis“ - kokie jie įvairūs: nuo mažaraščio žmogelio (gal buvusio sribelio) iki partijos ir komjaunimo komitetų instruktorių. Čia buvo mokytojų ir bibliotekų darbuotojų, melžėjų ir 7-8 klasių mokinukų. Jie klausėsi kun. Zdebskio pamokslų ne tik Simne, bet ir kitose parapijose, ir nemanė, kad daro pikta darbą - juk KGB pranešinėjo tik tai, ką girdėjo. Bet iš tų trumpų ir kartais nepiktybiškų pranešimų KGB rezgė savo voratinklį, į kurį įkliuvo šie pranešėjai ir kuris turėjo sugauti dėl savo ir jų laisvės tą voratinklį sutraukti pasiryžusį pasišventėli...

Kodėl tiek daug kunigų agentų buvo skirta kun. Juozui Zdebskiui (ir jo bendražygiams) sekti? Be abejo, vertingi tik tie sekliai, kuriais sekamieji pasitiki. Bet kun. Zdebskis turėjo nuostabią dovaną pažinti žmones. Daugelis agentų skundžiasi, kad jais nepasitiki, neatviras jiems. Savo artimiesiems draugams jis sakydavo: „Kai sutinku naują žmogų, pirmiausia galvoju: ką blogo jis gali padaryti?“ Ši jo mintis šokiruodavo: jis, kuris ne tik Sibiro lagery ar sovietinės armijos rekrūtuose esantį aplankys, ne tik suvargusia savo

parapijiete pasirūpins, invalidą nuveš į Vilnių ar Odesą gydytis, bet ir girtuoklį nuo kelio pakels, pavedės ar parveš į namus, dabar sako tokius žodžius?! Tačiau per daugelį sekimo metų, o ir gyvenimo pamokytas, išmoko pažinti agentus ir netgi turėjo susikūręs jų patikrinimo metodus. Kai kurie agentai, matyt, patys prisipažindavo jam, kad turi jį sekti (kaip KGB sakydavo - „išsišifruodavo“). Agentas „Gediminas“ praneša, kad atlaidų metu kun. Juozas Zdebskis vis kur nors nuošaliai ar lauke kažką šnabždasi su vienu kunigu. Šis kunigas buvo agentas „Martynas“. Bet jo pranešimai apie kun. Zdebskį tokie neinformatyvūs ir kartais akivaizdžiai išprievartauti, kad ... jam mirus, kun. Juozas buvo įsitikinęs, jog jam numirti „padėjo“ KGB. Matyt, agentas „Martynas“ buvo pasisakęs apie save kun. Zdebskiui.

Taigi agentas agentui nelygu. Šioje kovoje buvo persekiojami ne tik sekamieji, bet ir neištikimieji agentai. O gal ir žudomi?..

Bylos t. 3,1. 239 - ag. „Martyno“ agentūrinis pranešimas.

СЕКРЕТНО

КГБ — СССР

19 02 74

Экз. № 1

КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТОВСКОЙ ССР
ЛАЗДИЙСКОЕ РО КГБ

АГЕНТУРНОЕ СООБЩЕНИЕ

"МАРТИНАС"

№ л/д

18028

19

февраля

1974

капитан ХЕМАЙТИС

По делу

Источнику приходится изредка встречаться с ЗДЕБСКИСМ? Разговоры с ним неудачные. Он малоразговорчив, склонен больше молчать и слушать. Идёт что ты будешь говорить. Отвечает коротко, осторожно, обдумывая. Например, садится в легковую машину, спрашивает: "Куда повернёте, в сторону Каунаса или в сторону Калвария", - отвечает, что не знает, посмотрю. Так отвечает и другим, кто с ним говорит. Однажды он сказал, что в жизни лучше меньше знать, тогда и на допросе ничего не скажешь, будет легче.

ЗДЕБСКИС расспрашивал Вейсейского настоятеля ДЕЛТУВУ, как о нём отзываются люди, не жалуются, радуются.

"МАРТИНАС"

СПРАВКА: Ксёндз ЗДЕБСКИС — объект дела оперативной разработки № 50. Источник "МАРТИНАС" имеет задание по его изучению.

ЗАДАНИЕ: Продолжайте поддерживать хорошие отношения с ксендзом ЗДЕБСКИС-СОМ. Выявляйте его связи из числа ксендзов и верующих. Постарайтесь выяснить, что он говорит о новом номере "Хроники".

ПРИЯТИЕ: Копию сообщения приобщить к делу оперативной разработки № 50.

НАЧАЛЬНИК ЛАЗДИЙСКОГО РАЙОНТЕЛЕНИЯ
КГБ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТ. ССР
КАПИТАН

Т.В. ХЕМАЙТИС.

(Vertimas iš rusų k.)

SSSR KGB

Valstybės saugumo komitetas prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos
KGB Lazdijų RP

AGENTŪRINIS PRANEŠIMAS

Šaltinis „MARTYNAS“ a/b Nr. 18028 1974 m. vasario 19 d.
Priėmė kapitonas ŽEMAITIS

Šaltiniui kartais tenka susitikti su ZDEBSKIU. Pokalbiai būna nesėkmingi. Jis mažai kalba, linkęs daugiau tylėti ir klausytis. Laukia, ką tu pasakysi. Atsakinėja trumpai, atsargiai, apgalvodamas. Pavyzdžiui, jis sėda į lengvąją mašiną. Tu klausi: „Kur suksite: Kauno ar Kalvarijos link?“, atsako, kad nežinaš, pažiūrėsiąs. Taip atsako ir kitiems, kas su juo kalbasi. Kartą jis sakė, kad gyvenime yra geriau mažiau žinoti, tada ir tardant nieko nepasakysi, bus lengviau.

ZDEBSKIS teiravosi Veisiejų klebono DELTUVOS, kaip apie jį atsiliepia žmonės, ar nesiskundžia, džiaugiasi.

„MARTYNAS“

PAŽYMA: Kunigas ZDEBSKIS - operatyvinio tyrimo bylos Nr. 50 objektas. Šaltinis „MARTYNAS“ turi užduoti jį tirti.

UŽDUOTIS: Ir toliau su kun. ZDEBSKIU palaikykite gerus santykius. Aiškinkitės jo ryšius tarp kunigų ir tikinčiųjų. Pasistenkite išsiaiškinti, ką jis kalba apie naują „Kronikos“ numerį.

PRIEMONĖ: Pranešimo kopiją įdėti į operatyvinio ištyrimo bylą Nr. 50.

KGB prie LTSR Ministrų Tarybos
Lazdijų r. poskyrio viršininkas kapitonas
TV. ŽEMAITIS

„DIEVO REIKIA KLAUSYTI LABIAU NEGU ŽMONIŲ“

Lietuvos jaunimas - Lietuvos ateitis. Katalikų jaunimas - Bažnyčios ateitis.

Tą žinojo ir KGB, ir Bažnyčia. Tik KGB, būdama komunistų partijos politikos įgyvendinimo įrankis, sovietinės okupacijos metais naudojosi visomis leistinėmis ir normalioje santvarkoje neleistinomis priemonėmis, kad jaunimą palenktų į savo pusę, o Bažnyčiai buvo surištos rankos ir kojos ir stengtasi užčiaupti burną. Komunistų partijos kovos dėl jaunimo pagrindinis tikslas buvo vadinamasis internacionalinis auklėjimas. Iš tikrųjų tai pastanga pakirsti tautinę sąmonę - istorines bei kultūros šaknis ir sukurti *homo sovieticus* - žmogų be tėvynės.

Bažnyčios tikslai buvo priešingi: skiepijant ir puoselėjant jaunimui tradicinius katalikų tikėjimo ir moralės principus, tautą išlaikyti gyvą, sveiką, veiklią, ištikimą Dievui ir Tėvynei. Taigi kartu su tikėjimu jaunimui perteikti ir istorinį bei kultūrinį tautos palikimą. Tai buvo priešprieša sovietinės ideologijos ugdomam mankurtizmui.

Lietuvių tautos istorinės ir kultūrinės šaknys per 600 metų labai glaudžiai susipynė su katalikybe: visais pastaraisiais tautos istoriniais tarpsniais Bažnyčia vaidino svarbų vaidmenį, todėl, norint pakirsti tautos šaknis, reikėjo susilpninti Bažnyčios įtaką. Nes istorija byloja, jog visų okupacijų metais Bažnyčia Lietuvoje buvo kovojančiųjų dėl laisvės, o

ne okupantų pusėje: prisiminkime carinę priespaudą, 1831 ir 1863 m. sukilimus, spaudos draudimą bei paskutines okupacijas. Sovietiniams okupantams ir jų lietuviškiesiems kolaborantams buvo žinoma, kad Bažnyčia neliks nuošaly Todėl nuo pirmųjų okupacijos dienų prasidėjo jos veiklos varžymas, persekiojimai ir represijos. Visų pirma prieš dvasininkiją.

Kada 6-ajame dešimtmetyje iš lagerių, tremčių su visais ėmė grįžti ir kunigai, kompartija neatsisakė savo tikslų - sunaikinti Bažnyčią ir sukurti ateistinę-komunistinę visuomenę, o pakeitė tik kovos formą. Šios kovos smaigalys buvo nukreiptas į jaunimą - į ateitį. Todėl pirmiausia buvo siekiama jį auklėjant išrauti tikrą istorinę atmintį ir vietoj jos pateikti komunistinės demagogijos prisigėrusį istorijos surogatą. Aklina siena nuo visuomenės atitveriant Bažnyčią, kaip vienintelę dar legaliai egzistuojančią ir visiems žinomą, tik garsiai neįvardytą opoziciją, buvo užkertamas kelias senosios kartos idėjų ir vertybių perdavimui.

Bažnyčia, matydama tautos religinių, moralinių ir kultūrinių vertybių griovimą, negalėjo likti abejinga: jos pareiga - ugdyti vaikų tikėjimą, dorą, rūpintis jų sielomis. Bet kaip pasiekti tą vaiką, jei kunigo veikla buvo apribota bažnyčios sienomis? Laikui bėgant šie gniaužtai gniaužėsi vis labiau: buvo siekiama, kad jaunimas, nepaisant tėvų įsitikinimų, būtų visiškai izoliuotas nuo Bažnyčios.

Sovietiniais metais kunigams uždrausta vaikus katekiuoti: tai galėjo daryti tik patys tėvai savo namuose. Kunigams palikta teisė prieš pirmąją išpažintį ir Komuniją patikrinti vaikų žinias. Ir tai tik po vieną vaiką, kad, neduokdie, kitas klausydamasis ko nors neišgirstų ir nesužinotų.

Tačiau uolesni kunigai, paaiškinę tėvams padėtį, paprašydavo, kad patikrinti atvestų ne vieną, o du tris ar dar daugiau kartų. Ir rizikuodami „tikrindavo“ ne po vieną, o po kelis ar keliolika vaikų iš karto. Iš tikrųjų tai buvo ne tikrinimas, o mokymas. Nes ką gi daug galėjo paaiškinti ir pa-

mokyti kaimo mamytės ar močiutės, kai ir pačios nelabai išmanė tuos dalykus?! Tad ir rizikuodavo kunigai.

Bet reikia įsivaizduoti, koks tai būdavo sunkus darbas, kai parapijoje per metus reikėdavo parengti 100-200 ar 300 vaikų, dirbant grupelėmis po 2-3 ir susitinkant su visais po kelis kartus. O kur dar kitas pastoracinis darbas?! Kad ir kaip dirbtum, kaip stengtumeisi, vis tiek toks mokymas negali būti pakankamai efektyvus. Juolab kad tokią naštą ne visi kunigai galėjo pakelti: daug jų buvo išvargusių lageriuose, kalėjimuose, tremtyje ir ten praradusių sveikatą.

Tolesnis vaiko religinis auklėjimas buvo atiduodamas į tėvų rankas. Gerai, kurie tėvai buvo nuoširdžiai tikintys ir uolūs: jie patysėjo į bažnyčią ir vaikus pratino. Juk vaiko amžiuje ne tiek įtakos turi suvokimas, kiek aplinka ir įprotis. Ypač vaiką veikia aktyvus dalyvavimas. Kai vaikas mokykloje gali aktyviai reikštis sporte, saviveikloje, o bažnyčioje tik paklūpėti ir pažiopsoti, jis savaime ims linkti į ten, kur gali pasireikšti, kur įdomiau. Siekdama vaikų dar labiau izoliuoti nuo Bažnyčios, valdžia išleido įsakymą, o kurijos informavo klebonus, kad vaikams ir paaugliams draudžiama patarnauti šv. Mišiose, dalyvauti procesijose, giedoti chore, t.y. aktyviai dalyvauti religinėse apeigose.

Drašieji ir uolieji kunigai nepaisė šių įsakymų, o kai kurie atvirai ir demonstratyviai juos ignoravo. Tai buvo iššūkis valdžiai.

Toks buvo ir kun. Juozas Zdebskis. Už vaikų katekizavimą Gudelių parapijos bažnyčioje jis 1964 11 26 nu teisiamas metus kalėti ir teismo salėje areštuojamas. Po kalinimo šiek tiek padirbėjęs vikaru Alytuje ir Leipalinygyje, 1966 m. pabaigoje skiriamas Kapčiamiesčio klebonu. 1968 05 14 KGB Lazdijų rajono poskyrio įgaliotinio įstaiga skundžiasi, kad kun. Zdebskis ragina vaikus eiti į bažnyčią, lankosi pas mokytojus, aiškina jiems ir išpėja, jog negalima mokiniams mažinti elgesio pažymių už tai, kad lanko bažnyčią.

Kapčiamiesčio vykdomojo komiteto pirmininkas rašo KGB Lazdijų rajono poskyrio įgaliotiniui raštą, kad kun. Juozas Zdebskis procesijose per miestelį neša kryžių ir vėliavas. Skundžia, kad savo veikla į bažnyčią patraukė net komjaunuolius, kad su savo motociklu „Java“ lankėsi pas vieną komunistą, ragindamas jį krikštyti vaikus.

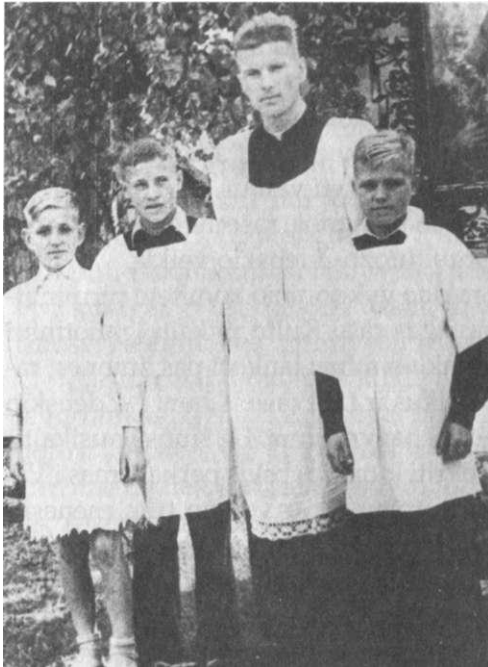
Lazdijų KGB įgaliotinio pažymoje rašoma, kad apklausta daug žmonių apie kun. Juozo Zdebskio veiklą.

1968 10 30 Lazdijų rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas L. Vanagas rašo Kulto reikalų įgaliotiniui apie kun. Zdebskio nepaklusnumą: lankosi pas žmones, ragina tuoktis, krikštyti vaikus ir t.t. Prašo iš kun. J. Zdebskio atimti kunigo registracijos pažymėjimą. Už šiuos „nusikaltimus“ tų pačių metų lapkritį kun. Zdebskis perkeliamas į Valakbūdžio parapiją Šakių rajone, kur vos po trijų mėnesių jam atimamas kunigo registracijos pažymėjimas. Kadangi tada bedarbių negalėjo būti (kitaip jie buvo laikomi valkatomis), jis išsidarbina Prienų melioracijos statybos valdyboje pas darbų vykdytoją Jurgį Brilių, su kuriuo drauge mokėsi gimnazijoje. Po mėnesio ten išsidarbino už tokius pat „nusikaltimus“ nubaustas kun. Sigitas Tamkevičius.

KGB ir ten jų nepaliko ramybėje: tikrino, ar dirba, grasino nemalonumais Jurgiui Briliui. Per kunigus agentus „Petra“, „Kęstutį“, „Miškinį“, „Kamaitį“ KGB domėjosi kunigais Juozu Zdebskiu ir Sigitu Tamkevičium, ką jie veikia ir ką ketina veikti atgavę pažymėjimus. Tačiau, pasak agento „Daktaro“, kun. Zdebskis netylėjo ir tada: lankėsi pas vyskupą Labuką, išpėjo Telšių vyskupą Pletkų ir Rygos vyskupą Vaivodsa (vėliau kardinolą) dėl naujo numatomo konsekruoti vyskupo netinkamumo. Dar abiem dirbant Prienų MSV, kun. Sigitas Tamkevičius savo ir kitų kunigų vardu kreipėsi į visų vyskupijų valdytojus dėl tragiškai besiklostančios padėties Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje.

Sovietinė valdžia trukdė ne vien tiesiogiai, bet ir per jiems paklusnius kunigus. Agentas „Vytautas“ 1971 0810 praneša, kad

Kun. J. Zdebskis su ministrantais.
Prienu, 1971 m. (Iš asmeninio archyvo)

kun. Zdebskis elgiasi tiesiog ižuliai. Kai atvedė Mišiose patarnauti du vaikus, naujasis klebonas (ne kunigas Bertheška) nesutiko jų leisti prie altoriaus. Tada kun. Zdebskis pasipriešino. Klebonas jam priminė, kad nepilnamečiams draudžiama patarnauti bažnyčioje. (Toks buvo Kulto reikalų įgaliojimo draudimas.) Kun. Zdebskis į tai atsakė, kad nereikia klausyti - tik tada sąžinė prieš Dievą būsianti švari...

Tokia nevienoda nuostata dėl sovietinės valdžios varžymų buvo tarp dvasininkų. Kun. Juozas rinkosi atviros kovos, Dievo, o ne valdžios griežto klausymo kelią.

Kitą kartą jų nuomonės išsiskyrė, kai klebonas norėjo paskelbti, kad tėvai atvestų pavieniui vaikus patikrinti (egzaminuoti) prieš pirmąją išpažintį ir Komuniją. Buvo numatyta ir Pirmąją komuniją organizuoti pavieniui arba tik po kelis vaikus. Kun. Zdebskis pasakė, kad jis katekizavo ir katekizuos kolektyviai, o Pirmoji komunija bus bendra ir iškilminga. Jis suprato, kad tokį iškilmingą momentą vaikas prisimins visą gyvenimą. Juk kaip svarbu melstis kartu, pamatyti, kad mūsų yra daug.

Kun. J. Zdebskis, aukojantis Pirmosios komunijos Mišias.
Prienai, 1971 m. (Iš asmeninio archyvo)

Tas konfliktas neatsitiktinis: šitaip valdžia organizuodavo Bažnyčios aktyvaus priešinimosi slopinimą, skaldydavo kunigų ir ganytojų vienybę, o aktyviai besipriešinančius valdžiai veidmainingai apšaukdavo tos vienybės skaldytojais. Ir geriausia būdavo, kai pavykdavo besipriešinančią Bažnyčią smaugti jos pačios tarnų rankomis: nesvarbu - sąmoningai ar nesąmoningai jiems tai darant.

O kun. Juozas Zdebskis, nieko nebijodamas, dirbo savo darbą. Už tai 1971 08 26 buvo areštuotas. Iš bylos medžiagos susidaro išpūdis, jog KGB nenorėjo jo nuteisti: suvokė, kad tuo tik padidins jo autoritetą tarp laisvės kovotojų užsienyje ir Lietuvoje, o toks drąsus ir atkaklus priešas (ne be reikalo jam suteikė „Akiplėšos“ slapyvardį) ir dar turintis užnugarį užsienyje, jiems padarys daug nemalonumų. Matyti jų noras jį tik įbauginti, užčiaupti, o ne įkalinti. Bet jis į kompromisus nesileido: dėl nieko nesigynė, prisipažino katekizavęs vaikus (byloje yra katekizavimo nuotraukos), atsisakė advokato ir rengėsi ginti ne save, o Bažnyčią - teisme sakyti tiesą.

Kun. J. Zdebskis su katekizuojamais vaikais Prienų bažnyčioje.
1971 m. vasara (Fotografuota KGB sekliu)

Teismas buvo perkeltas į Kauną, griebtasi griežčiausių apsaugos priemonių. Į salę įleisti daugiausia tik sovietiniai aktyvistai, jo ginamąją kalbą nutraukinėjo teisėjas ir salės „aktyvas“. Tačiau jis vis tiek pasakė išpūdingą kalbą, kurioje demaskavo visą tarybinę tikrovę ir kuri antraštelė „*Tarp dviejų įstatymų... Teisė gyventi, kai draudžiama gimti...*“ paplito visuomenėje ir buvo paskelbta pagrindžio spaudoje. (Byloje yra šios kameroje rengtos kalbos juodraščių fotokopijos.) Kalba baigiama žodžiais:

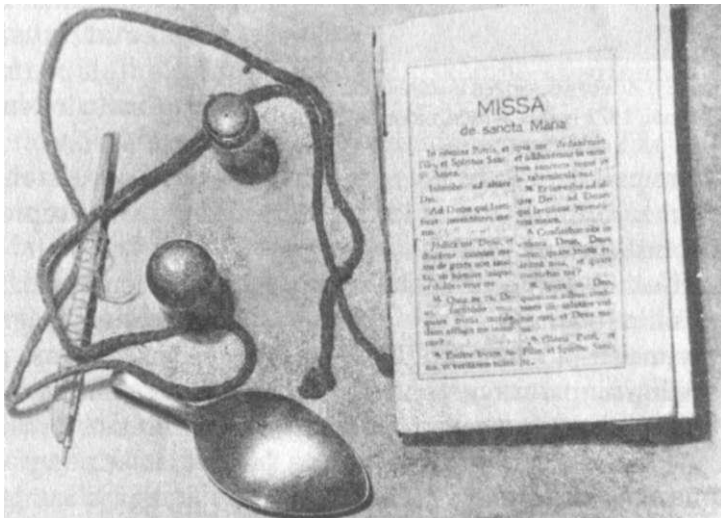
„Gerbiami teisėjai! Jūsų sprendimą įvertins istorija. Tiesa laimės, nes ji yra amžina. /.../ Būti nuteistam už kunigo pareigų ėjimą man ne tik ne gėda, o garbė; aš atsistoju šalia Amžinosios Tiesos, kuri sako: Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės...“

Viską reziumavo aiškindamas savo pašaukimą ir pareigą šv. Petro žodžiais: „Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių“.

Kun. Juozas Zdebskis gynė ne tik savo teisę katekizuoti vaikus, bet ir visus kitus, kurie privalėjo šį darbą dirbti.

1979 m. liepos mėnesį Astravo rajone (Baltarusijoje) lietuvių gyvenamuose Girių ir Rimdžiūnų kaimuose Angelė Ramanauskaitė (pagal KGB duomenis - vienuolė), rinkdama Akademiniam lietuvių k. žodynui senoviškus žodžius, dainas, pasakas, kartu katekizavo ir tų kaimų lietuvių vaikus. Liepos 20 d. ją areštavo. 25 dienas bausiamomis sąlygomis drauge su kriminalistėmis, alkoholikėmis ir venerikėmis, prižiūrėtojams gąsdinant ją išprievartauti, ji buvo kalinama Astrave ir Lydoje. Rugsėjo 18 d. ji buvo teisama Astrave. I teismą atvyko didelis būrys Lietuvos jaunimo, kunigų ir kitų pasiaukojusių gynėjų. Tarp jų ir kun. Zdebskis. Tą liudija 1980 11 10 KGB Kauno miesto poskyrio raštas.

1979 09 23 Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas kreipėsi į Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos XXXIV sesiją, visų šalių vyriausybes, parlamentarus ir visuomenę

Kun. J. Zdebskio daiktai, naudoti kalėjime Pravieniškėse: miniatiūrinis lotyniškas mišiolas, ampulės vynui ir vandeniui, stula, rašiklis. 1972 m. (Iš asmeninio archyvo)

Kun. J. Zdebskis, grįžęs iš kalėjimo.
Priėnai, 1972 m. (Iš asmeninio archyvo)

pranešdamas apie šį ir kitus persekiojimo už vaikų katekizavimą atvejus ir prašydamas „ginti Tarybų Sąjungos vaikus nuo visų formų prievartos, taip pat ir nuo prievartinio bedievinimo“. Kreipimąsi pasirašė komiteto nariai - kunigai Jonas Kauneckas, Alfonsas Svarinskas, Sigitas Tamkevičius, Vincas Vėlavičius, Juozas Zdebskis. Tokie sovietinės valdžios nusikaltimų išgarsinimai buvo skaudžiausias smūgis slaptumu, smurtu, melu ir demagogija pagrįstai val-

džios politikai. Todėl kovoti su šia veikla buvo pavesta rinkinei ir rafinuočiausius kovos būdus perpratusiai represinei institucijai - KGB.

Uoliųjų kunigų atkaklus nepaklusnumas šiems valdžios reikalavimams bei demonstratyvus šių reikalavimų ignoravimas ir jų kanoniškųjų bei žmogaus teisių varžymo paskelbimas pasaulyje privertė TSRS švelninti politiką ir ne taip nuožmiai persekioti už šiuos „nusikaltimus“. Drąsiau ėmė katekizuoti vaikus vienuolės. Jau net kai kurie vyskupijų administratoriai atvirai ėmė remti ir raginti kunigus mokyti vaikus (širdyje ir privačiai visuomet tam pritarė ir ragino).

1971 05 17 patvirtintame „Seminaristo“ (Jono Stašaičio), „Chameleono“ (Petro Plumpos) ir „Akiplėšos“ (kun. Juozo Zdebskio) sekimo agentūrinių - operatyvinių priemonių plano 13, 14 ir 15 punktuose kalbama, kad, pasak agentų „Algio“ ir „Gedimino“, Kaune privačiuose butuose vyksta inteligentų sambūriai, kur dalyvauja ir kunigai.

1973 m. per vyskupo Juozapo Labuko vardines vienas kunigas pasakojo, kad kun. J. Zdebskis Žaliakalnyje (Kaune) privačiuose butuose organizuoja rekolekcijas. KGB iš karto šio agentūrinio pranešimo autoriui agentui „Petruui“ duoda užduotį: išaiškinti konkrečius adresus.

1977 04 18 kitas kunigas praneša, kad klierikas A. pasakojo apie inteligentijos sambūrius Žaliakalnyje, kuriuos organizuoja kun. Juozas Zdebskis. Klierikui sake, kad ten labai įdomu, bet jis pabūgęs ir nėjęs. KGB agentui duoda užduotį atsargiai iš klieriko iškvosti tų sambūrių adresus ir kas iš klierikų juos lanko.

1979 06 22 ir agentas „Bronius“ praneša apie tokius susitikimus Kaune. Juose kalbėjo kun. Zdebskis. Pagrindinės jo mintys: 1) tikinčiojo pareigos, 2) tikėjimo stiprinimas, 3) priešalkoholinė kova.

Priešalkoholinė kova KGB kėlė nerimą: kun. Zdebskio pamokslų besiklausantiems agentams ir patikimiems asmenims nurodydavo į šiuos raginimus atkreipti dėmesį. Matyt, iš tiesų juos baugino kun. Zdebskio bendražygio „inžinieriaus“ pasakyta mintis (apie kurią pranešė agentas): „Išblaivinkite savaitei tautą, ir tarybų valdžia sugrius...“

Buvo stengiamasi kuo operatyviau gauti pranešimų apie būsimus sambūrius, kad būtų galima ne tik atitinkamus agentus pasiūsti, bet imtis ir kitų priemonių. Yra 1972 metų kažkieno raštelis Rugieniui (Kulto reikalų įgaliotiniui): „D.G., Mūsų prietelius Zdebskis šį trečiadienį apie 19 vai. Kaune ruošia didelį „susitikimą“. Bus daromi kalbų įrašai“ (t. 3, 1.165).

Kaip viena iš tokių sambūrių vietų minimas Butkevičių butas Kaune. Yra žinomos ir inteligentų - šių sambūrių dalyvių pavardės.

Šioje byloje apie inteligentijos susitikimus žinių yra apytikriai nuo 1970 m., tačiau iš tikrųjų jie prasidėjo geru dešimtmečiu anksčiau, ko gero, iš karto po partizaninės kovos nuslopinimo. Ypač aktyvūs tų metų sambūrių vadovai buvo tėvai jėzuitai Jonas Zubrus ir Pranciškus Masilionis. Ne visuomet tie sambūriai vykdavo Kaune: kartais būdavo važiuojama į kitas vietas ar pas minėtus kunigus - vertė konspiracija. Ir, kaip matyti iš šios bylos, KGB ilgai jų nesusekė. Kun. Juozas Zdebskis jau vėliau perėmė minėtų kunigų veiklą, ir sambūrių dalyviams buvo žinomas kaip „tėvas Juozas“. (Matyt, dėl to „tėvo“ vardo KGB ir priskyrė jį prie jėzuitų.) Sambūrius organizuodavo ir kiti kunigai.

Antroji labai plati kun. Juozo Zdebskio darbo su jauniu sritis buvo *Eucharistijos bičiulių sąjūdis*.

Atsakomybę Dievui už vaikų sielas labai gražiai atskleidžia laiškas mamai antrojo kalinimo metu dar prieš teismą (byloje yra to laiško fotokopija):

„G.J.K. Miela Mama. Labai prašau nedėt pastangų ieškot advokato. Aš pats jo neimu. Juk mūsų pačių interesas, kad būtų ši byla. Tikėkit, kai reikalas už Dievo Valios įvykdymą, Jis palengvina viską, duoda jėgų. Nemanykit, kad tai mano vieno reikalas, čia visų reikalas. Kas bus, jei vaikeliai nebus mokomi, praėjus 10, 20 metų? Juk Dievas iš mūsų pareikalaus sielų likimo. Ir kas iš to, jei čia valgysim keptas antis, o amžinybė... Taigi labai prašau nepamaišyti tokios progos ir neleisti pinigų. Paveskim visa Dievo Motinos globai. Atsiminkim: visa priimti taip, kaip Jėzus ant kryžiaus - kaip pelnytą bausmę už viso pasaulio nuodėmes. Šiuo metu čia tikrai nieko netrūksta. Reikalui esant galima pirkti sviesto, dešros ir kita. Visus bučiuoju ir pasivedu Jūsų maldoms" (t. 3, l. 108a).

Bylos t. 3,1.108 a - kun. J. Zdebskio laiškas motinai iš Lukiškių kalėjimo 1971 m.

9.7.71!

Milai Mama,

Sabai prašau mediti-
pastangų ieškot advokato.
Ar pats jo mirtu. Juk
mūsų pačių interesas
kad būtų ši byla. Tikėkit,
kai reikalas už Dėvo kalios
įvykdymą, jis palengvina
riską, duoda jėgų. Nema-
nykt, kad tai mano vienas
reikalas, čia visų reikalas.
Kas bus jei vankeliai ne-
bus mokomi praėjus to,
20 metų! Juk Dėvas iš
mūsų parcikalaus sušy
likimo. Ir kas iš to, je-
ia valgytūm keptas antis,
o amž. tybe... laigi labai
prašau nepamaisyti to-
kios progos ir neleisti

pingo. Taverkite visa Dėvo
Motinos globai. Otsimintim
visa priimti taip, kaip Je-
zus ant Kryžiaus skap
pelnyta. Bandykite ir
pasauli. Mūsų dionis
Šiame metu ir tikrai tik
netruksta. Reikalavimai
galima pirkti įvasto, dėsni,
ir kita. Visus būdus ir parvežu
Jūsų malonius.

kun. J. Zdebskio motina Ieva Zdebskienė ir sesuo Marijona Linkevičienė su dukterimis Gidute ir Linute. Naujienėlė, 1965 m. (Iš asmeninio archyvo)

Ne be reikalo kun. Juozas taip rašė motinai: mama lieka mama, ir jai rūpi sūnaus likimas. Ji ir po šio kalinimo agentui „Gediminui“ 1974 02 14 skundėsi: „Dabar aš jam kalbu: neprasidėk su tais vaikais. O jis atsako: negaliu, mano pareiga“.

Ir ne be pagrindo rūpinosi mama. Tame pat pranešime agentas rašo: „Kunigo Zdebskio motina skundėsi, kad gyvenimas nemielas, nes neturi sveikatos nei ji, nei kunigas Juozas, nei jo sesuo. Kunigo Zdebskio sveikata ypač pablogėjo po paskutinio jo buvimo kalėjime. Jis pats nieko nesaiko, bet motina mato ir ji paaiškino, kad sūnus prarado žvalumą, prausiasi ne pasilenkęs, o pritūpęs. Pravieniškėse pagadino skrandi ir žarnyną ir dabar kunigas Juozas negali valgyti kepto maisto, o tik sviestą ir neriebią mėsą. Valgo labai mažai. Daug nervų prarado Pravieniškėse. Čia kaip ir nesimato, kad jis būtų sekamas. Kai kurios senutės primena, kad jis būtų atsargus, kadangi valdžia jį stebi. Bet jis tik

numoja ranka. Labai blogai sūnus atrodė prieš teisimą, - toliau kalbėjo motina, - kai ji turėjo pasimatymą su juo. Žmonės klausė, ar jis turi visus dantis, ar labai jį mušė. Motinos aiškinimu, kad dantys sveiki ir kad niekas jo nemušė, niekas nenorėjo tikėti. Teismas tęsėsi ilgai, nuo 10 vai. iki vakaro. Sūnus kalbėjo pusantros valandos" (t. 3,1. 237).

Vos atvykęs į Šlavantus (1973 m. rudenį), aplinkinių parapijų uolesniuosis jaunuolius jis suburia į Eucharistijos bičiulių būrelį. Jam gerai talkino (o gal jis tik išitraukė į jų pradėtą darbą?) Veisiejų klebonas kun. Albinas Deltuva, Kapčiamiesčio - Ignas Plioraitis ir kiti bendraminčiai kunigai.

Didelį rūpestį saugumui sukėlė 1976 m. šių eucharistiečių suorganizuotas Šlavantuose Vasario 16-osios minėjimas.

KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininkas T. Žemaitis KGB 5 skyriui į Vilnių rašė:

„Pranešu, jog iš patikimo asmens „P“ gavau signalą, kad 1976 m. vasario 16 d. Lazdijų rajono Šlavantų bažnyčioje kun. Zdebskis vasario 16-osios - buvusios buržuazinės Lietuvos vadinamosios „nepriklausomybės“ dienos proga laikė mišias ir pasakė pamokslą. Pamaldose dalyvavo apie 20 Leipalingio ir Veisiejų vidurinių mokyklų mokinių. Analoigiški duomenys gauti ir iš agentės „Ievos“.“

Toliau rašoma: „Patikrinus gautą signalą, faktai pasitvirtino. /.../ Nustatyta, kad šio „žygio“ iniciatorius yra Veisiejų klebonas Albinas Deltuva ir jo šeimininkė Bronė Valaitytė. Tiesioginė šios kelionės organizatorė yra Veisiejų vidurinės mokyklos 11 klasės mokinė Zita Kėrytė, kuri šeimininkės B. Valaitytės patarta su 8 klasės mokiniu Jonu Vailioniu vasario pradžioje buvo nuvažiavę į Šlavantus pas Zdebskį, kur vasario šešioliktajai užprašė Mišias. 1976 m. vasario 16 d. pamoksle kun. Zdebskis mokiniams kalbėjo, kad tai Lietuvos „nepriklausomybės“ diena, kad tėvynei reikalingi patriotai, kad jaunimas privalo neužmiršti vasario 16-osios, kad tai mūsų Lietuvos tėvynės diena, kad jai gresia pavojus ir reikia melstis

Veisiejų eucharistiečiai: Mindaugas Juodeikis, Jonas Vailionis, kun. Albinas Deltuva, Aldona Varnelytė, Albina Kiaulevičiūtė (Alma), Romas Gazdziauskas.
(Iš KGB archyvo nuotrauka - montažas)

už ją. Be to, KGB su-
žinojo, jog kun. Del-
tuvos šeimininkė
B. Valaitytė 1975 m.
vasarą organizavo
Veisiejų vidurinės
mokyklos mokinių
kelionę autobusu į
Šiluvą, o 1975 gruodžio pabaigoje su
keturiais Veisiejų vi-
durinės mokyklos
mokiniais lankėsi
Šlavantuose pas
kun. Zdebskį, kur
tada buvo ir žino-
mas Kerbelis-Naš-
lėnas (KGB vadin-
tas kunigu nelega-
lu. - V.S J, jis moki-
niams skiepijo reli-
ginę dvasią".

Toliau rašte siūloma B. Valaitytę oficialiai išpėti, moki-
nius apsvarstyti klasių susirinkimuose, o organizatoriams
sumažinti elgesio pažymį. Su viena iš to žygio dalyvių nu-
matoma užmegzti asmeninį ryšį ir ją panaudoti operatyvi-
niams tikslams (t.y užverbuoti ir panaudoti šnipinėjimui).
Prie rašto pridėjo 33 lapus mokinių pasiaiškinimų ir eucha-
ristiečių sambūrių dalyvių sąrašą.

Vilniuje KGB 5 skyriaus viršininkas pulkininkas M. Ščen-
snovičius po šiuo pranešimu užrašė rezoliuciją P. Kolgovui:

„1. Apie šį „ČP“⁸ skubiai paruošti pranešimą Lietuvos
KP CK.

2. Su įvykio medžiaga supažindinti drg. Tumėną (Re-
ligijų reikalų įgaliotinį. - V.S.) ir su juo aptarti, kokių

imtis priemonių prieš „Z“ ir „D“ (t.y. Zdebskį ir Deltu-
vą. - *V.S.*).

3. Kaip smogti Valaitytei?" (t. 5, 1.108).

Už Vasario 16-osios minėjimą Šlavantuose KGB griebė-
si egzekucijų tikra to žodžio prasme. Vos grįžusius auto-
busu iš Šlavantų į Veisiejus mokinius pasitiko vidurinės
mokyklos direktorius, mokytojai. Jėga sulaukė lipančius iš
autobuso, nuvarė į mokyklą ir grasindami „auklėjo“. Va-
sario 17-19 d. KGB Lazdijų rajono poskyrio operatyviniai
įgaliotiniai Zinkevičius ir Gyls vaikus tardė, bandė ver-
buoti ir vertė rašyti pasiaiškinimus. Veisiejų vidurinės mo-
kyklos vaikų pasiaiškinimai rašyti Valstybės saugumo ko-
miteto Lazdijų rajono poskyriui, o Leipalingio - mokyklos
direktoriui. Byloje yra visų rašyti pasiaiškinimai: vienu -
drąsesni, kitų - baimės iškankintų, trečių - į nevirtį krin-
tančių. Jonas Vailionis, Veisiejų vidurinės mokyklos 8c kla-
sės mokinys, savo pasiaiškinimą dėl Vasario 16-osios šven-
timo, matyt, saugumo įsiutintas, baigia žodžiais: „Išdavi-
ku aš būti nenoriu, tikėjimą išduoti - nuodėmė!“ O tos pa-
čios mokyklos 7a klasės mokinio Ginto paaiškinimas gan
neilgas: matyt, saugumui ne ką pavyko išspausti iš to vai-
kinuko. Tačiau visos šios egzekucijos nežmoniškumą at-
skleidžia jo tėvo 1976 02 21 rašytas pareiškimas LTSR ge-
neraliniam prokurorui. Pareiškime jis nurodo, kad jo ke-
turiolikmetį sūnų KGB darbuotojas Zinkevičius ne tik tar-
dė, bet ir mušė. Po to Gintas tris dienas sirgo ir negalėjo
eiti į mokyklą.

Kolektyvinį skundą dėl KGB darbuotojų Zinkevičiaus ir
Gylio tardymų bei prievartavimo siekiant vaikus užverbuoti
LTSR generaliniam prokurorui parašė tame šventime daly-
vavusių Veisiejų ir Leipalingio vidurinių mokyklų moki-
nių tėvai.

KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininko pulkininko T.
Žemaičio rašte KGB 5 skyriaus viršininkui E. Baltinui pa-
teikiamos 1978 07 13-14 d. Aukščiausiajame teisme vyku-

sio Viktoro Petkaus procese dalyvavusių Veisiejų eucharistiečių Birutės Stanulytės, Jono Vailionio, Lino Lukoševičiūtės, Romos Tamašauskaitės ir Mindaugo Juodeikio dosjė. Šiame rašte rašoma, kad „atpažintieji asmenys yra nariai eucharistiečių sąjūdžio Veisiejų grupės, kuriai vadovauja KGB organams žinomas reakcingai nusiteikęs kunigas Zdebskis. Grupėje yra apie 20 žmonių /.../, kurių sambūriuose religinius - nacionalistinius pamokslus sako kunigas Zdebskis. Susitikimai vyksta Veisiejuose privačiuose butuose pas Grabauskieneį, Soraką, Juodeikieneį, Stanulius ir kitur. Pirmą kartą apie šią grupę sužinojome 1976 metais, kada Vailionis, Stanulytė, Lukoševičiūtė ir kiti (iš viso apie 15 žmonių) 1976 m. vasario 16 d. apsilankė Šlavantų bažnyčioje”.

Tenka pridurti, kad tąkart iš „patikimo asmens“ KGB sužinojo, jog šie sambūriai vyko jau treji metai, ir vyko ne tik Veisiejuose, bet ir Gulbininkų bei Savanorių kaimuose. Čia kun. Juozas Zdebskis ragindavo išmokti Lietuvos himną, sukurtą Vinco Kudirkos, aiškino tarybinius įstatymus, kurie nedraudžia išpažinti ir praktikuoti religiją. Taigi mokė drąsos, rengė kovai už tikėjimą.

Eucharistijos bičiulių sambūriai vyko ne tik privačiuose butuose, bet ir, laikantis konspiracijos, gražiose Šlavantų apylinkėse bei Vilkaviškyje, Kybartuose. KGB byloje yra daug medžiagos apie moksleivių (ne tik vietinių, bet ir iš toliau atvykusių) sambūrį prie Šlavantų ežero 1978 08 18. Tuomet KGB paliepus milicija, miškų ūkio darbuotojai ir draugovinėnai bandė prikibti, kad palapinės pastatytos neleistinoje vietoje. Buvo rasta apie 50 mokinių, dvi moterys ir trys vyrai. Kun. Zdebskis jų reikalavimams - priekabėms nepakluso. Suaugę dalyviai prisimena tąkart klausę kun. Juozą, kodėl jis, žinojęs, kad KGB vis vien juos suras, šią stovyklą rengė: juk čia vaikai, galėjo išsigąsti... Jis atsakęs: „Tegul pratinasi, grūdinasi”. Taip jis augino kovotojus už laisvę ir Bažnyčią. Praneši-

mą apie įvyksiantį sambūrį KGB gavo išvakarėse 18 vai.
iš savo agento „Atžalos“.

Apie šį įvykį Lazdijų rajono vykdomasis komitetas in-
formavo Religijų reikalų tarybos įgaliotinį, kad nubaustų
kunigą Zdeborskį (t. 1,1. 35-36).

Bylos 1.1.1. 35-36 - Lazdijų Vykdomojo Komiteto pranešimas.

 Lazdijų rajono Liaudies deputatų taryba	Лаздишский районный Совет Народных депутатов
VYKDOMASIS KOMITETAS	ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
234060 Lazdijai, Vitešius g. Nr. 1 tel. p. 2331, bendro sk. 32351 Atsisk. sk. Valstyb. banko Lazdijų sk. 3113002	231660, Лаздишк. уа. Витешиус № 1 Телеф. пре. 2331, общий от. 32351 Р. счет в Лаздишском отделе Госбанка 3113002
19.08.71 Nr. 36	
1 lla Nr. _____	Religijų reikalų tarybos prie TERR Ministrų Tarybos įgalioti- niam Lietuvos Tarybų Socia- listinei Respublikai

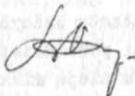
Pranešame, kad šlavantų bažnyčios klebonas Juozas
Zdeborskis ir toliau grubiai pažeidinėja kultū įstatymus.
1978 m. rugpjūčio 18 d. Veisiejų miškų ūkio Veisiejų meistri-
jos teritorijoje buvo organizuotas reidas tikslu patikrinti
kaip poilsiautojai laikosi poilsavimo gautoje taisyklių.
Reido metu, kuriame dalyvavo vidaus reikalų skyriaus darbuo-
tojas Šuminakas, miškų ūkio insinierius B.Žibūda, meistrijos
meistras V.Miliauskas, draugoviniukas P.Pominas, prie šlavan-
tų ežero, nenustatytoje poilsiauvimui vietoje, rastos 3 palapi-
nės. Patikrinus palapines buvo nustatyta, kad jose įsikūrę
apie 50 vaikų, dvi moterys ir 3 vyrai. Vienoje iš jų buvo
įproviauotas altorius, pridėta religinio turinio knygų ir
saldaknygių, kitoje sudėti maisto produktai, o trečioje buvo
susėdę apie 45-50 vaikų ir paauglių. Sprendžiant pagal vis-
ką, jaunimas buvo surinktas iš įvairių respublikos vietovių.
Kraščius suaugusių poilsiautojų parodyti dokumentus, jie tą
padarytin atsisakė. Visų vardu pristatė Juozas Zdeborskis,
paraškęs, kad jis yra šlavantų bažnyčios klebonas. Paklau-

sus kas šia vyksta J.Zdebakis atsakė, kad šia susikūręs laisvosios Lietuvos jaunimas. Reido dalyviai pareikalavo, kad stovyklautojai nedelsiant nuistų palapines ir persikeltų į poilsiaiviams skirtą vietą ir nesalotų miško, nes, kaip aiškina, jie buvo apsisostę nenaistinoje stovyklavimui vietoje – jaunų miško kultūrų plote. Šie reikalavimai stovyklautojai taip pat nevykdė. Kunigas Zdebakis pareiškė, kad jie gantai šalos nedaro ir šia pasilikis iki rytdienos ir dar pridūrė, jog jėga jų puseje, atseit jų daugiau, negu reigo dalyvių. Kiti asmenys, tiek suaugę, tiek paaugliai, reido dalyvių adresu laidė įvairias replikas. Netoli palapinių buvo 2 automašinos "Ziguli" markės. Viena iš jų priklausė kunigui Zdebakiui, o kita, matomai, vienam iš susibūrimo dalyvių, tačiau vairuotojo paįmėjimo nė vienas nepateikė.

Skaitome, kad organizuodamas religinio pobūdžio stovyklą nepilnamečiams, kunigas J.Zdebakis grubiai pažeidė Lietuvos TFR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1976 m. liepos 28 d. įsaką patvirtintų religinių susivienijimų nuostatų 17 punktą, kurio draudžiama religiniams susivienijimams organizuoti vaikų ir jaunoolių specialius susirinkimus, taip pat darbe, literatūros ir kitokius ratelius ir grupes neturinišias ryšio su kulto atlikimais.

Kadangi kunigas Juozas Zdebakis mistiškai pažeidinėja kulto įstatymus, į šią pastabas nereaguoja, prašome Jus intis jo atžvilgiu atitinkamą poveikio priemonių.

Vykdomojo komiteto
pirmininko pavaduotojas

 L. Vanagas

Iš agento „Atžalos“ gautas pranešimas, kad 1980 06 16 po pamaldų Kapčiamiesčio bažnyčioje už Danutę Burbaite, kuri žuvo gindamasi nuo prievartautojų, apie 10 mokinių susirinko Veisiejuose pas Poteliūną.

1980 06 23 iš agento „Mykolo“ ir patikimo asmens „A“ KGB gavo pranešimą, kad pas kun. Zdebakį renkasi žmonės ir rengiasi vykti į tą pačią sambūrių vietą. Tą naktį ten buvo pastatytas metalinis kryžius.

Agentas „Mykolas“ informavo KGB apie Kybartų vidurinės mokyklos moksleivių sambūrį prie Pirtuko ežero (ties

Šlavantais) 1981 08 19. Milicija visus vaikus patikrino (byloje yra jų sąrašas). Sambūriui vadovavo Bernadeta Mališkaitė ir Onutė Šarakauskaitė, kurias pagal KGB nurodymą įkalinę išlaikė tris paras (t. 1,1. 167).

Agentas „Atžala“ 1981 10 14 pranešė apie jaunimo sambūrius Leipalingyje ir kitur. Yra 1981 11 14 Vilkaviškyje vykusio eucharistiečių sambūrio dalyvių iš Lazdijų rajono sąrašas ir charakteristikos. KGB rašo, kad jų veiklą seka jau keletą metų.

Ką KGB darė su Eucharistijos bičiuliais bei gyventojais, pas kuriuos vyko jų sambūriai?

Pagrindinis KGB tikslas buvo įterpti į jų gretas savo agentus, per juos rinkti reikalingas žinias. Kaip ir bet kurios akcijos metu, čia stengėsi užverbuoti ką nors iš tų sambūrių dalyvių. Galutinis tikslas buvo: šiuos sambūrius išardyti, su jų dalyviais susidoroti.

Tikinčiųjų vaikų ir jaunimo sambūrių vietas sekė KGB agentai ir patikimi asmenys. Pavyzdžiui, kapčiamiestiečių Žibūdų sodybą ilgą laiką sekė miške dirbęs agentas „Kęstutis“. Kitur tą darbą atlikdavo artimesni ar tolimesni kaimynai. Kai kurie iš jų būdavo sąžiningi ir išpėdavo sekamuosius.

Jaunimas, prireikus gindavo ne tik save, bet ir kunigą Zdebskį. Jį areštavus, už jo išlaisvinimą parašus rinko daugiausia jaunuoliai. Prienuose (ne tik bažnyčioje, bet ir lankantis pas gyventojus), Šančių, Vytauto ir kitose Kauno bažnyčiose parašus rinko pasišventėlis jaunuolis Virgilijus Jaugelis. Skaudu iš bylos dokumentų sužinojus, kad šį jaunuolį KGB persekiojo ne tik savo, bet ir agentų kunigų „Vyto“, „Juozapo“ rankomis. Kai kurie taip stengėsi, kad net kitiems klebonams skambino, patardami neišileisti jo į bažnyčią. Papplekšnodavo KGB tokiems per petį ir prirašydavo prie pranešimo atsidūsėjimą: „O kad visi kunigai taip elgtųsi su ekstremistais!“ Deja, nedaug tokių būdavo: dauguma net įkliuvusių į jų voratinklį kunigų, o neretai ir

pasauliečių agentų dirbo nenuoširdžiai. Čia ir buvo KGB visagalybės mito farsas. Tuo iš dalies galima paaiškinti, kodėl jiems nepavyko likviduoti „LKB kronikos“ iki pat Atgimimo.

Prie kovos dėl jaunimo reikia priskirti kovą dėl kunigų seminarijos. Kai paaiškėjo, kad išsikrovoti laisvę parenkant seminarijos dėstytojus ir klierikus nepavyks, buvo suorganizuotos *pogrindinės kunigų seminarijos*. Pirmasis pranešimas apie jas yra datuotas 1973 m., pateiktas agento „Germanto“. Pasak jo, kun. Juodagalvis pasakojo apie „Lietuvos Bažnyčios gelbėjimo sąjūdžio“ kūrimą ir apie nelegalių kunigų rengimą. Vienas iš iniciatorių - kun. Jonas Lauriūnas SJ. Tai vyksta Vilkaviškio ir Vilniaus vyskupijų kunigų iniciatyva. Pasak jo, jau parengta dešimt tokių kunigų.

1978 11 14 agentas „Lapelis“ praneša, kad Kauno kurijoje kancleris pasakojo, jog veikia nelegali kunigų seminarija. Juos moko ir egzaminuoja kunigai Račiūnas, Zdebskis ir Svarinskas. Kapsuko (Marijampolės) klebonas patvirtino girdėjęs, kad yra tokia seminarija: daugiausia ten mokosi pagyvenę žmonės ir tie, kurių valdžia nepriima į legalią seminariją. KGB agentui duodama užduotis viską smulkiai išsiaiškinti.

Pagrindinė kunigų seminarija labai daug davė Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje. Šiandien iš jos absolventų žinomi tokie kunigai kaip: Kazimieras Ambrasas SJ, Aušvydas Belickas MIC, Jonas Boruta SJ, Kęstutis Brilius MIC, Robertas Grigas, Jonas Kastytis Matulionis, Ričardas Repšys MIC ir daug kitų. Kun. Zdebskis „pogrindininkus“ kunigus kviesdavo į talką parapijos darbuose ir nebijojo jų priglauti. Jo veikla su jaunimu išugdė ne tik dvasingų kunigų, bet ir ne vieną šiandien žinomą dorą politiką ar visuomenės veikėją. Tomis dienomis jie lankė slaptus jaunimo ir inteligentų sam būrius, visi pažinojo „tėvą Juožą“.

Jaunimo kovą už tikėjimą liudija ir dokumentai apie kryžių statymą ir griovimą. 1981 01 04 Šlavantų parapijos Gudelių kaimo kryžkelėje KGB darbuotojo Gylio vadovaujami piktadariai sulaužė metalinį kryžių. Byloje yra medžiagos - net straipsnių iš Amerikos lietuvių laikraščių - apie kitų kryžių griovimą Lazdijų rajone. 1982 12 13 Lazdijų rajono poskyrio viršininkas Z. Galiauskas rašo Kauno saugumui apie keturis Šlavantų ir Kapčiamiesčio parapijose pastatytus kryžius. Juos pastatyti pagelbėjo jaunuoliai iš Veisiejų, Leipalingio ir kitų parapijų.

O kokie puikūs byloje išlikę jaunimo sambūriuose vaidinti, deklamuoti kūriniai (montažai) apie Tėvynę, lietuvių kalbą ir istoriją, laisvės kankinius, ištikimybę Dievui ir Bažnyčiai! Pirmame tome, be kitų, yra išlikęs visas dramatis montžas „Mažoji kankinė“, skirtas Romo Kalantos žūties dešimtmečiui paminėti. Tai tautos kovos liudijimai...

Kas labiausiai sukrėtė skaitant šią KGB bylose atspindinčią kovą dėl jaunimo? Tai ištikimybės Dievui, Tėvynei ir sąžinei ugdymas, iš vienos pusės, ir beatodairiškas žmonių likimų ir sąžinės trypimas - iš kitos. Šiai KGB niekšybei nebuvo jokių amžiaus ar padėties visuomenėje ribų.

Ne visi kun. Juozo Zdebskio ugdyti ir mylėti vaikeliai liko ištikimi Dievui ir Tėvynei: buvo kurie palūžo... Gyvenimo kryžkelėse pasiklydę, gal šiandien jie nemato to didžiojo švyturio - Tikėjimo, kurio šviesą kun. Juozas jiems spinduliavo.

„Vaikeliai, - taip kreiptusi į juos kun. Juozas Zdebskis šiandien, - neužmirškite Dievo ir sielų. I savo gyvenimą žvelkite kaip į Amžinojo gyvenimo pradžią, ir pagal šio kelio tikslą orientuokite savo šiandieną. Gyvenkite ne šia diena ir ne sau, o amžinybei, Dievui ir savo broliui - žmogui“.

Vargšai vaikeliai... Vienas kitas pateko ir į smurtu, klasa, išdavystėmis austa KGB voratinklį. Tapo ne tik jo aukomis, bet ir šio voratinklio voruokais - agentais...

Skaitant agentų pranešimus, jaučiasi, kurie be sąžinės graužaties išdavinėjo, o kurie... Prie tokių sunkiai ir skaudžiai lūžusių priskirčiau agentę „Eglutę“. Matyti, kaip ji iš baimės pradžioje viską, ką žino, išduoda. Paskui bando išsinarplioti iš jų pinklių: vengia susitikti su miestu, kuriuose gyveno, kagėbistais. Jie suranda ir, matyt, priverčia dirbti: ją verčia lankytis pas „Kronikos“ talkininkus, jos pranešimai tampa išsamesni, labiau tenkinantys KGB. Gal sąžinę numarino: juk turi žmogus ją užsmaugti, jei nenori, kad ji uždusintų jį... Bet KGB vis vien ją nepasitikėjo: baigusiai vidurinę mokyklą suplanavo kur važiuoti, kur apsigyventi (išsiskverbti tarp sekamųjų), ką daryti, tačiau užbaigė rezoliucija: „Bet į aukštąją mokyklą jos neleisti“ (rus. - „No v VUZ jejo ne puskatj“).

Post scriptum. Nežinau, kurtu, „Eglute“, ir ką dirbi. Man tik slegia broliškas nerimas dėl tavęs ir tavo sielos. Juk tau dar visas gyvenimas prieš akis: tau tik 35-37 metai! Tu turėjai būti graži, kilni Dzūkijos dukraitė, kad net kagėbistai tau parinko (ar gal pati išsirinkai?) toki gražų „Eglutės“ slapyvardį. Kur tu ir kokia tu? Su Dievu ar be Jo? Su Lietuva ar prieš ją? Gal jie dar laiko tave savo voratinklyje?... Jei taip, „Eglute“, apsispręsk ir ryžkis. Jei tu ateitum prie a.a. kunigo Juozo Zdebskio kapo, apkabintum kryžių, kuris byloja, kad „*Meilė niekada nesibaigia*“, ir pravirttum... Man taip buvo gaila tavęs skaitant tavo agentūrinius pranešimus. Atsigręšk į Dievą: ten ir jūsų buvęs dvasios vadas kun. Juozas Zdebskis. O aš tave lydėsiu malda šiame nelengvame apsisprendimo kelyje. Tepadedu tau Dievas. Tau ir visoms „Eglutėms“, „Ievoms“, „Lilijoms“, „Irenoms“, „Svetlanoms“ ir daugeliui kitų, kurių sąžinės lamdė, trypė kruvinas KGB padas. Atsitieskite ir būkite laisvos dvasioje su Dievu!

КГБ СССР № 28-09-1981 г. СОВ. СЕКРЕТНО
КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТОВСКОЙ ССР

Аппарат уполномоченного КГБ в городе Лаздийском районе

АГЕНТУРНОЕ СООБЩЕНИЕ

Источник "МИКОЛАС" № л.з. 28091 " I " сентября 1981 г.
Имя ст. л-т ГИЛИС По делу

*Т. Янкаускас
14/09/81*

Источник установил, что 22-24 августа с.г. к ксёндзу ЗДЕВСКИСУ приезжал БАЛКАЙТИС Стасис.

30 августа 1981 года ксёндз ЗДЕВСКИС во время проповеди рассказывал, что такая тут у нас свобода если силой отвезли в милицию детей, которые выковыряли были лишь в том, что остановились в палатках у озера и приходили каждый день в костёл молиться.

В настоящее время у ксёндза ЖИБЬСКИСА В. экономикой служит какая-то девушка, примерно 30 летнего возраста по имени Пальма.

"МИКОЛАС"

СПРАВКА: Ксёндз ЗДЕВСКИС К. и БАЛКАЙТИС Стасис органам КГБ известны. 20.08.81 года группа костельного актива Кибартского прихода из числа молодёжи, руководимые монахинями МАЛИШКАИТЭ К. и ПАРАКАУСКАЯИТЭ О. были задержаны СВИ Лаздийского района, так как не имели права организовывать сборища и останавливаться у озера не отведённом для этого месте.

ЗАДАНИЕ: Продолжайте устанавливать лиц посещавших ксёндза ЗДЕВСКИСА В.

МЕРОПРИЯТИЕ: Принять меры по установлению новой экономки ЗДЕВСКИСА В.

СТ. ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЛАЗДИЙСКОГО РАЙОННОГО КГБ ЛИТОВСКОЙ ССР
СТ. ЛЕЙТЕНАНТ

[Подпись]
ГИЛИС
КГБ ЛИТ ССР
38-3510
7

(Vertimas iš rusų k.)

VISIŠKAI SLAPTAI
egz. Nr. 2

KGB SSSR
VALSTYBĖS SAUGUMO KOMITETAS
prie LIETUVOS TSR MINISTRŲ TARYBOS
KGB įgaliotinio aparatas Lazdijų rajone

AGENTŪRINIS PRANEŠIMAS

Šaltinis „MYKOLAS“ a/b Nr. 28091 1981 m. rugsėjo 1 d.
Priėmė vyr. ltn. GYLYS.

Šaltinis nustatė, kad š.m. rugpjūčio 22-24 d. pas ZDEBSKĮ buvo atvažiavęs STASYS BALKAITIS.

1981 m. rugpjūčio 30 d. kunigas ZDEBSKIS pamoksle kalbėjo: kokia čia pas mus laisvė, jei jėga nuvežė i milicija vaikus, kurie kalti tik tuo, kad apsistojo prie ežero palapinėse ir kiekviena diena ateidavo i bažnyčia melstis.

Šiuo metu kunigo ZDEBSKIO šeimininkė yra kažkokia maždaug 30 metų amžiaus mergina vardu Paima.

„MYKOLAS“

PAŽYMA: Kunigas J. ZDEBSKIS ir STASYS BALKAITIS KGB organams yra žinomi. 81.08.20 Lazdijų rajono KGB sulaikė vienuolių B. Mališkaitės ir O. Šarakauskaitės vadovaujamą Kybartų parapijos jaunimo bažnytinio aktyvo grupę, kadangi jie neturėjo teisės organizuoti sambūrį ir apsistoti prie ežero tam neskirtoje vietoje.

UŽDUOTIS: Ir toliau nustatykite asmenis, kurie lankosi pas kunigą J. Zdebskį.

PRIEMONE: Nustatyti naujos J. Zdebskio šeimininkės asmenybę.

LIETUVOS TSR KGB LAZDIJŲ RAJONO POSKYRIO
VYR. OPERATYVINIS ĮGALIOTINIS VYR. LEITENANTAS
A. GYLYS

DIEVOP „KELIO DŽENTELMENAS

Kun. Juozas Zdebskis, daugelio akims žiūrint, buvo savotiška, originali ir kartais sunkiai suvokiama asmenybė. Iš jį artimai pažinojusių žmonių pasakojimų atsiskleidžia (o ir KGB archyvai paliudija) jo veiklą buvus tokią įvairialybę, kad jis dažnai neturėdavo laiko net pailsėti. Atrodo, kartais jis prarasdavo net veiklos prioritetų ir laiko nuovoką. Dėl to kentėdavo ne tik jis, bet ir su juo susiję žmonės: už tai jam būdavo priekaištaujama, o kartais - ir baudžiamas. Jo bendražygiai, sambūrių dalyviai ir buvę parapijiečiai prisimena, kaip ne kartą teko jo vėluojančio laukti. Suprantamas žmonių nepasitenkinimas ir piktinimasis. O jis tokiais atvejais nesiteisindavo ir nesiaiškindavo - matyt, nesitikėdavo, kad jį supras. Jis tikriausiai jausdavosi atlikęs būtiną darbą, tegul kitiems ir nereikšmingą, nebūtiną, bet Dievo jam „pamėtėtą ant kelio“. Skaitant jo dienoraščius, stebina visko - net smulkmenų - priėmimas kaip Dievo valios.

Kas suvokė šitą jo religinę psichologinę nuostatą, tam buvo aišku, kodėl kun. Juozas, net kur nors skubėdamas su svarbiais reikalais, negalėjo praeiti pro žmogų, kuriam reikalinga pagalba. Nors tas vargšas dėl to būtų ir pats kaltas ar būtų žmonių smerkiamas ir niekinamas. Šios jo nuostatos ir elgesio dažniausiai nesuprasdavo ne tik „pasaulio sūnūs“, bet ir krikščionys.

KGB nepraleisdavo progos pasinaudoti šiomis jo savybėmis, kad pasiaukojimą ir pagalbą žmonėms pateiktų kaip garbėtroškos ar net nedorėlio elgesį.

Ar tokia veiklos taktika yra geriausia ir universali, tiesiausiu keliu vedanti į Dievą, be abejo, diskutuotinas klausimas (bent jau ne kiekvienam). Manau, nebūtina visiems vadovautis tokia taktika: kiekvienas žmogus yra skirtingas, ir todėl jo kelionė į Dievą yra skirtinga. Viena, be ko negalima pasiekti šios kelionės tikslo, tai meilė Dievui per žmogų, žmogui per Dievą. Jis - kun. Juozas - būtent taip suvokė savo žmogišką, krikščionišką ir kunigišką pareigą ir ėjo tuo keliu, vadovaudamasis Kristaus paliepimu: „*Kiek kartų tai padarėte vienam iš mažiausiųjų mano brolių, man padarėte*” (Mt 25,40).

Neįmanoma išpasakoti šitų „mažiausiesiems“ padarytų darbų, kurių buvo gausu kiekvieną dieną ir visą gyvenimą; mes tik pažvelgsime į juos per KGB langą - jų fiksuotus ir kompromitavimui naudotus ar bent numatomus panaudoti faktus. Geresniam vaizdui pateiksime vieno kito jų artiškai pažinojusių žmonių (KGB terminologija tariant, jo „ryšių“) prisiminimus ar laiškus.

1976 03 10 Vilniuje iš kun. Juozo Zdebskio neteisėtai buvo atimtos vairuotojo teisės. Ir tą kartą jis darė vieną iš savo mažųjų darbų: vežė į Vilnių nuo vaikystės nevaikščiojančią parapijietę Izabelę Medonaitę. Agentė „Ieva“ 1976 08 17 pranešime sako, kad „Medonaitė Izabelė, Jono, yra invalidė iš vaikystės. Ją kun. Zdebskis savo mašina vežiojo į Vilnių; vieną kartą atvežė į bažnyčią. Medonaitė daug skaito.“ KGB agentei paveda apsilankyti pas Medonaitę, apžiūrėti kambarius, ar nėra spausdinimo mašinėlės ir religinės literatūros. Sau įsirašo priemonę: „Kad prieš tikinčiuosius būtų sukompromituotas Zdebskis, organizuoti parapijos tikinčiųjų vardu anoniminių laišką į kuriją. Laiške išdėstyti aplinkiniams žinomus jo ryšių su moterimis faktus ir pareikšti ne-

pasitenkinimą jo elgesiu" (t. 4, 1.132-133). Štai kaip KGB net kilniausius kun. Zdebskio poelgius stengėsi panaudoti jam šmeižti bei kompromituoti.

Vienas iš dokumentų, liudijančių apie kun. Juozo Zdebskio artimo meilės veiklą, yra agentės „Svetlanos“ 1978 07 26 pranešimas apie akių liga sergančios Genovaitės Vaškūnaitės vežimą gydytis į Odesą, į garsųjį Filatovo akių ligų institutą. Iš pranešimo matyti, kad agentė artimai pažinojo ligonę ir jos ligos eigą. Ji rašo: „Šių metų pavasarį ji gydėsi Valkininkų ligoninėje ir gydytojas Juozaitis ją nukreipė pas žinomą kunigą filantropą Juozą Zdebskį. Juozas Zdebskis labai susirūpino nelaimingosios likimu, padėjo jai materialiai ir lydėjo į Odesą bei sutiko padėti ją ten hospitalizuoti. Ten buvo apie keturis kartus" (t. 1, 1. 30). Pranešime rašoma, kad G. Vaškūnaitė Filatovo institute gydėsi tris savaites. Kun. Zdebskis, grįžęs iš Odesos, buvo pas agentę užėjęs, kur susitiko su A. (vienu iš Nepriklausomybės atkūrimo akto signatarų. - *V.S.*) ir diskutavo religijos bei filosofijos klausimais. Toliau pranešime rašoma: „Apskritai Juozas Zdebskis nusiteikęs taikiai, jis ištikimas krikščioniškiems idealams, nori tarnauti žmonėms ir bažnyčiai, nešti gėrį; jis priskirtinas prie iš idėjos „šventų“ bažnyčios tarnų“.

KGB, matyt, nepatiko tokia teigiama kun. Zdebskio charakteristika, tad sau įsirašė užduotį: testuoti agentės patikrinimą priemone „S“. Ją globojančiam KGB darbuotojui jo viršininkas užrašė rezoliuciją: „Kadangi agentė neatvira, be to, jos elgesyje yra ir kitų negatyvių momentų, prašau parengti „Svetlanos“ patikrinimo priemonių planą ir ją nuodugniai patikrinti“. KGB darbuotojas Stalauskas dar prirašė: „Agentūrinis pranešimas - tai ne receptas. Tegul rašo labiau įskaitomai“.

Šitokios kun. Zdebskio kelionės kagėbistams buvo įtartinos, ir dėl pastarosios kelionės 1978 06 14 jie užklausė Ukrainos TSR Odesos srities KGB, kuris raštu patvirtino, kad tikrai kun. J. Zdebskis birželio mėnesį buvo Odesoje. Su

agento „Argus“ pagalba jie nustatė, kad kun. Zdebskis atvyko su Gene Vaškūnaite ir norėjo apsistoti pas kun. Tada Hope, tačiau, jo neradę, apsistojo pas Sofiją Levickąją (Kosmonautų g. 16-50). Toliau rašoma: „Nustatyta, kad jo atvykimo į Odesą tikslas buvo padėti Vaškūnaitei atsiguoti į Filatovo vardo akių ligų institutą gydytis. Įforminęs Veškūnaitei stacionariniam gydymui (diagnozė - regėjimo nervo dalinė atrofija), „Akiplėša“ š.m. birželio 20 d. išvyko namo. Apie kokią nors jo priešišką veiklą buvimo Odesoje metu duomenų nėra“.

Ir nors atsakymas iš Odesos gautas 1978 07 13, tačiau apie šią jo išvyką KGB ir toliau rinko duomenis: juk agentės „Svetlanos“ pranešimas rašytas liepos 26 d. Matyt, jiems sunku buvo patikėti, kad toks neeilinis jų priešas - žmogaus teisių ir laisvių gynėjas - galėtų be jokių slaptų „priešiškos veiklos“ tikslų važiuoti tokį kelią, lydėti invalide, rūpintis ja.

Kun. Zdebskio gailestis kūno ar sielos negalios kankinimams buvo toks didelis, kad šito nepajėgdavo suvokti net artimiausieji jo bendražygiai. Buvo viena pamaldi bažnyčia talkinanti mergaitė, serganti sunkia epilepsijos forma. Ją kun. Juozas itin globojo: dažnai ir savo mašina pavėžėdavo, kartais ji klebonijoje pernakvodavo (ypač po epilepsijos priepuolių, kuriuos ne kartą jis matė). Kuo jai buvo blogiau, tuo jo rūpestis buvo didesnis. O žmonės visa tai aiškinosi įvairiai: piktavalių niekada netrūko... Dėl to būgštavo ir jo artimieji bei bendražygiai: iš pasiklausymų butuose girdimi jų nuogastavimai, kad KGB gali tai mergaitei ką nors padaryti - išprieivartauti ar nužudyti, o visą kaltę suversti kun. Juozui. 1984 06 26 ta mergaitė su kun. Zdebskiu ir penkiais jo gimnais išvyko grybauti į Pertako mišką prie Kapčiamiesčio. Kaip rašoma KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininko papulkininkio Z. Galiausko pažymoje, apie 17-18 vai. visi susirinko prie Ančios upės. Mergaitė panorė išsimaudyti: paėmė muilą ir nuėjo nuošaliau. Po 10 min. visi jos pasigedo ir ėmė

ieškoti. Mergaitės neradus, kun. Juozas labai sunerimo: ar jos tik nebus kas nors pagrobęs... Po valandos į talką pasiūkietė Kapčiamiesčio kleboną Igną Plioraitį (irgi KGB sektą pagal DON Nr. 1872). Po dviejų valandų rado jos lavoną prie kranto po medžių šaknimis: matyt, maudantis ją ištiko epilepsijos priepuolis. Kaip rašoma pažymoje, ant lavono nerasta jokių smurto žymių. Kun. Zdebskis dėl šio įvykio turėjo rašyti pasiaiškinimą milicijai (t. 8, l. 25).

Pažyma tarsi ir objektyvi, tačiau iš agentų pranešimų bei jo artimųjų prisiminimų paaiškėja, kad KGB norėjo inkriminuoti jam mergaitės nužudymą. Negalėdami to oficialiai padaryti, bent tarp kunigų ir tikinčiųjų skleidė gandus apie judviejų santykius ir sėjo abejonę dėl jos mirties priežasties. Kun. mons. Vincentas Jalinskas prisimena, kaip po šio įvykio kun. Juozas pas jį atvažiavęs paklausė: „Ar tiki tuo, ką apie mane kalba?“ Šis atsakė: „Ne“. Tada kun. Zdebskis pilnomis ašarų akimis pažvelgė į jį ir ištarė: „Ačiū“.

Ta pati atjauta varganam žmogui kun. Zdebskį vertė savo parapijiečiams daryti daugiau nei priklauso klebonui. 1967 m. KGB Lazdijų rajono poskyrio pažymoje rašoma, kad apklausta O. Paruškevičienė paliudijo, jog jų (Kapčiamiesčio parapijos) klebonas kun. Zdebskis „biednai gyvena, padeda kitiems biedniems, savo motociklu vežioja senus žmones į bažnyčią“ (t. 2, l. 49).

Byloje yra daugelio agentų pranešimų, apklaustų žmonių paliudijimų, kad kun. Juozas Zdebskis savo parapijos senelius ir ligonius su Švč. Sakramentu aplankydavo kiekvieno mėnesio pirmąjį penktadienį. To jis nepraleisdavo nė sunkiais savo gyvenimo momentais (net savo nudeginimo dieną 1980 m.).

1984 07 05 Šlavantų klebonijoje buvo atlikta krata. Kun. Juozo namie nebuvo, bet buvo išpėtas apie atliktą kratą bei galimą jo areštą. Tačiau kitą dieną jis aplanko savo parapijos senelius ir ligonius, nes buvo pirmasis mėnesio penkta-

dienis, ir grįžta namo. Atsisveikindamas agentui „Gediminiui“ pasako: „Pasakyk draugams, kad aš nieko neatsisakau ir savo nuostatos nekeičiu“ (t. 8, l. 30-32). Nežinoma, ar agentas draugams pasakė, bet KGB tikrai pranešė...

Gražiai šiuos kun. Juozo apsilankymus aprašo ses. Gerarda Elena Šuliauskaitė:

„Kartą vasarą kun. Juozas pasiėmė lauktuvių ir išvažiavo į kaimą. Ant kalniuko stovėjo apleista, susigūžusi sodybėlė. Jėjome į sukrypusią bakūžę. Ant lovos sėdėjo senutė. Jos veidas vargų išvogotas, raukšlėtas kaip džiovinta kriaušė... Pamačiusi kunigą, senutė džiaugsmingai sušuko: „O, klebonėlis ... klebonėlis atvažiavo!“ Matyt, jis čia buvo dažnas svečias.

Kun. Juozas priėjo prie skurdžios lovos, apkabino senutę per pečius ir maloniai kalbėjo. Močiutė švietė iš džiaugsmo, net veidas paraudo. Išeidamas jis nuoširdžiai atsisveikino, paliko dovanėlę. Važiuodamas namo, susimąstęs kalbėjo: „Ar matėte, kokios laimingos buvo senelės akys?!“

Visa tai žinant, galima suprasti, kiek tokių džiaugsmo valandėlių suteikdavo skausmų iškamautiems ligoniams ir seneliams. Jis sakydavo: „*Mano parapijos didysis turtas - ligoniniai ir seneliai*“.

Šlavantų parapijos senelius ir ligonius lankė ir jau būdamas Rudaminoje. Apie tai byloja KGB Lazdijų rajono poskyrio vyr. leitenanto Čepo 1985 05 07 apklausta J. Jančiukienė bei agento „Mykolo“ pranešimas 1985 05 12. Pagal šį pranešimą naujasis Šlavantų klebonas nereziduoja parapijoje, ir ant klebonijos durų kabo spyna (t. 8, l. 96,99). Matyt, dėl to (kad ir po kaimus naujasis klebonas nevažinėja) kun. Juozui sąžinė neleido užmiršti savo globotų ligonių bei senelių...

Kita jo ypač globojamų ir lankomų žmonių kategorija buvo lageriuose už tikėjimą ir laisvę kenčiantys kaliniai. Juos lankė ne vien dėl to, jog pats buvo ragavęs kalinio

duonos: ta pati meilė jį vertė važiuoti tūkstančius kilometrų, kad sustiprintų jų dvasią. Iš byloje esančių dokumentų - agentų pranešimų, pasiklausymų žinoma, kad jis 1975 m. lageryje aplankė Petrą Plumpą, o 1978 07 27 buvo nuvykęs į Mordoviją, Sosnovkos lagerį sutuokti Balį Gajauską su Irena Dumbryte. 1980 05 28 Krasnojarsko krašte Bogučianske jis aplankė už „LKB kroniką“ kalinčią Nijolę Sadūnaitę. 1982 07 30 agentas „Gediminas“ praneša, kad neseniai kun. Zdebskis lankė lageryje „vargšą Juliuką“. KGB pažymi, kad tai, tikriausiai 1981 m. nuteistas ir Tomske kalinamas Julius Sasnauskas.

Daug rūpesčių kagėbistams pridarė 1978 m. spalio mėnesį kun. Juozo kelionė pas Dubravnoje už „LKB kroniką“ kalintį Vladą Lapienį. Juos (drauge vyko ir V. Lapienio žmona) tąsyk nuo pat V. Lapienio namų Vilniuje (Dauguviečio 5) sekė KGB sekliai („NN“ priemonė). KGB domino kun. Zdebskio buvimas Maskvoje. Sekliai nustatė, kad jis lankėsi pas žinomą Maskvos disidentą Aleksandrą Lavutą. 1978 11 23 KGB Lietuvos padalinio 5 skyriaus viršininkas E. Baltinas kreipėsi į TSRS KGB 5 valdybos 9 skyriaus viršininką V. Šadriną prašydamas padėti kontroliuoti „Akiplėšos“ ir „Demagogo“ (Antano Terlecko) ryšius su Aleksandru Lavutu, kad „būtų išaiškinti ir užkirsti nelegalių leidinių perdavimo užsienio antitarybiniam centrui kanalai“. Čia kun. J. Zdebskis charakterizuojamas kaip „vienas iš pagrindinių dvasininkijos ekstremistinės veiklos įkvėpėjų ir susijęs su „LKB kronikos“ leidyba. Jo bendraminčiai Plumpa, Lapienis, Matulionis, Kovaliovas, Sadūnaitė ir kiti įvairiu laiku buvo demaskuoti ir nuteisti už priešišku veikalų gamybą ir platinimą“ (t. 1, l. 39-40).

Turbūt ne mažiau kilometrų kun. Juozas Zdebskis sukūrė lankydamas ir sovietinėje armijoje esančius lietuvaičius. 1974 metais kun. Juozas stiprino Liepojoje tarnaujančio prieiško Petro Blažuko dvasią. Vien dabartinį kun. Robertą

Grigą Kazachstane aplankė kelis kartus: matyt, juo ypač rūpinosi už ištikimybę Lietuvai ir Bažnyčiai (Robertas Grigas atsisakė priimti sovietų karinę priesaiką). 1983 10 25 agentas „Atžala“ pranešė, kad kun. Zdebskis aplankė prie Maskvos tarnaujanti Mindaugą Juodeikį. Byloje minima ir daugiau jo lankyto rekrūtų. Ne šiaip sau pasikalbėti važiuodavo: aukodavo šv. Mišias (kartais stepių akmuo atstodavo altorių), suteiktavo jiems Atgailos ir Švenčiausiąjį sakramentus. Gilaus tikėjimo žodžiu, kančios ir aukos dieviškosios vertės atskleidimu it balzamu gydė kareiviškos kasdienybės, šiurkštumo ir žiaurumo išvargintas jų sielas, laistė sauros alinamą tikėjimo sėklą, kad ji nežūtų ant uolos ar paukščiai nesulestų, kaip palyginime sakė Kristus.

Kun. Zdebskis kiek įmanydamas rėmė ir kalinių šeimas. Byloje minimi keli atvejai, kai pas jį Šlavantuose vasarojo įkalinto Petro Plumpos šeima.

Kun. Zdebskis kalinius rėmė ir siuntiniais. KGB 5 skyriaus viršininkas pulk. Ščensnovičius 1974 08 29 raštu krei-

kalinio Petro Plumpos šeima, ne kartą vasarojusi pas kun. J. Zdebskį Šlavantuose. (Iš KGB archyvo)

pėsi į TSRS KGB Kalinino srities 5 skyrių prašydamas pateikti kompromituojančios medžiagos apie Likošino stotyje ON 55/3 lageryje kalinamą Vytautą Mižvinską, nes bandžio ir gegužės mėnesiais „Akiplėša“ jam pasiuntė du siuntinius (t. 5, l. 28).

1979 m. Irkutsko srities KGB praneša į TSRS KGB ir Lietuvos TSR KGB, kad 1979 m. lapkričio mėnesį tremtyje esantį Glafirai Kuldiševai iš Lietuvos atsiųsta pinigų perlaida. Prie pranešimo pridėjo telegramos tekstą: „Katalikų komitetas, su nerimu sužinojęs apie Jūsų liūdną likimą ir patiriamas skriaudas tremtyje, nusprendė Jums broliškai padėti. Siunčiame telegrafu 100 rublių, taip pat apie Jūsų padėtį pranešame TSRS generaliniam prokurorui. Rašykite adresu: Lietuva, Lazdijų r., Šlavantai 234579, Zdebskis. 1979 m. lapkričio 23 d.“

Irkutsko srities KGB valdyba charakterizuoja G. Kuldiševą kaip „tikrą krikščionę stačiatikę /.../ priešiskai nusiėkusią sovietinei santvarkai“. Praneša, kad perlaida jai sulaikoma: „Dėl operatyvinių sumetimų su telegramos tekstu ir adresatu ji nesupažindinta“. Prašo bendradarbiauti užkertant jų (t.y. Zdebskio ir Kuldiševos) ryšius (t. 1, l. 111-114).

Už tikėjimą ir laisvę kalinčiųjų dvasią kun. Zdebskis stiprina taip pat ir rašytu žodžiu - laiškais. Byloje išliko ne vieną jo ir jam siųsto laiško foto ar erakopija (taikyta „PK“ priemonė)¹⁹. Kiek šiuose laiškuose blizga neįkainojamų tikėjimo ir pasitikėjimo Dievu perliukų! 1975 m. Petras Plumpa iš lagerio Permės srityje rašo: „Iš tiesų ne darbų daugybė Dievui reikalinga: nuoširdus vaiko atodūsis gali būti vertesnis už šimto trimitų skardenimą“ (t. 5, l. 91). O kun. Juozas jam atsako: „Pasijuntu prieš Tave ir kitus, ypač Virgutį (Jaugelį. - V.S.), kuris šiuo metu yra onkologinėje ligoninėje ir laukia operacijos, kažkuo kaltas... Tikiu, kad Tu sutinki visa pakelti ta pačia mintim, kaip Jėzus ant kryžiaus“ (t. 5, l. 103). Toliau rašo: „Petrai, artėja Tavo Vardinės, kaip Tave

pasveikinti? Svajoju Tave aplankyti ir atvežti Duonos..." Aišku, ne žemiškosios (nors ir jos lageryje trūko), bet Dangiškosios. Taip jis stiprino jų dvasią.

1976 m. kovo mėnesį laiške vienuolei Nijolei Sadūnaitėi iš Mordovijos lagerį rašo: „Kiekvieną kartą, atsigrįžus su Švenčiausiuoju laiminti, palaiminimas nusitiesia toli toli... Būtinai ligi Permės. Ten pažįstamų ir gerų draugų yra ... Telaimina!" (t. 5, l. 105). Visas laiškas - tarsi rekolekčių konferencija. Laišką baigia taip reikalingais lageryje, kur tiek paniekos ir smurto, padaršinimo ir dvasios pakylėjimo žodžiais: „Kaip nuodėmės esmė - puikybė, taip atpirkimas per pažeminimus... Ir jeigu niekada nedėkojam Jam ir už pažeminimus, tai reiškia, kad mūsų gyvenime nėra atgailos /.../, jei nedėkodom ir už kančią, negalim suprasti /.../, ko Dievo meilė nori... Sese, už viską ačiū Dievui!"

Tokių laiškų byloje ne vienas.

Po jo žūties pasilikusiame asmeniniame archyve rasta nepaprastai daug jam rašytų laiškų. Stebina korespondencijos ratas ir apimtis: kada jis ir laiko turėjo atsakyti iš tiek laiškų?! Tačiau dar labiau stebina šios korespondencijos turinys: jeigu ir pasitaiko buitinių reikalų, tai jie lieka tik dvasinio gyvenimo fonas: šiaip visi laiškai - tai sielos kalba iš sielą.

Labai įspūdingi visą jo korespondenciją atspindintys laiškai yra kažkokios J.Z. (taip ji pasirašydavo), sirgusios tuberkulioze ir tikriausiai seniai mirusios. Jų susirašinėjimas vyko nuo 1959 iki 1963 metų. Kai gulėdavo Romainių TBC sanatorijoje, kun. Juozas (iš Šakių) kartais ją aplankydavo. Iš laiškų matyti, kad ji jautė savo sveikatos beviltišką padėtį ir jaunai moteriai buvo sunku priimti šią Dievo valią. Kun. Juozas, tarsi paėmęs už rankos, ją atsargiai ir švelniai vedė į ten, kur kviečia visų mūsų Tėvas. Laiške ji dėkoja: „Man atrodo, kad visa tai, ką Jūs sakote, yra paties Dievo įkvėpta ir aš klausausi Dievo balso... Jūs man padedate gyventi, o už tai žodžiais niekada neatsidėkosi". 1963 03 13 ji rašo: „Ku-

nige, pasimelskite už mane, labai prašau. Bijau, kad jau ilgiau nebeištvėrsiu. /.../ Keliuosi ir gulu su ta mintimi, kad reikia pagaliau baigti tas kančias ir nutraukti gyvenimą... Viena nepakeliu savo naštos. Negaliu nusikratyti šios minties. Kunige, padėkite man". Vėliau ji rašo, kad kun. Juozas priminė, jog dabar Velykinės išpažinties metas ir būtų gerai atlikti išpažintį. Ligonė skundžiasi: „Mano viduje baisus chaosas, kuriame visai nesusigaudau. Ir jeigu pasitaikytų tokia proga, tai gal ir nepasinaudočiau ja, nes ką gi galėčiau pasakyti tam, kam nežinomas mano vidinis pasaulis. Nebent tik Jums, nes man, jaučiu, būtų reikalinga parama, reikėtų paaukoti daug laiko". Neabejotinai kun. Juozas šį jos prašymą išklaušė: dėl vieno penitento jis galėjo aukoti savo laiko, jėgų, sveikatos tiek, kiek reikia. Paskutinis laiškas rašytas 1963 11 23 iš Kijevo, kur jai padarė sudėtingą plaučių operaciją. Po to ji tikriausiai mirė - tik ne nusižudė, nes iš paskutinių jos laiškų atsiskleidžia gili dvasinė branda - pasirengimas visa priimti, visa iškęsti meilėje Dievui.

Iš KGB pasiklausymų „Fanatiko" bute girdimi šeiminingo nusistebėjimai, kaip vieno ar kito asmens paprašytas kun. Juozas vyksta pas ligonį, nors ten yra vietinių kunigų, o jis tuo tarpu vėluoja į kokį nors renginį. Kodėl kartais taip atsitikdavo, atskleidžia ses. Janinos Judikevičiūtės prisiminimuose aprašytas įvykis. Ji pasakoja:

(Su kun. Zdebskiu) „vėl sugrįžome į ligoninę pas vieną senuką. Šiam senukui buvau kvietusi mūsų parapijos kunigą, nes ligonis sutiko. Tačiau nuėjusi pas senuką /.../ paskubomis jį aptvarkiau, bet kai grįžau su kunigu, senuką sutikome koridoriuje einantį „pasivaikščioti"... Paprašiau kunigą nuošaliai, koridoriaus gale, kur buvo kėdė, palaukti. Bet kunigas, vaikščiodamas po koridorių, garsiai barėsi, kad su Švenčiausiuoju ligonio nesivaikys ir, kiek palaukęs, išėjo. Nežinojau, ar tam senukui tikrai reikėjo eiti, ar jis bėgo nuo kunigo... Beliko kreiptis į kun. Zdebskį

žinant, kad jis tikrai viską iškęs ir nuo ligonio nepabėgs. Kai kun. Zdebskis nuėjo pas šitą senelį, šis vėl pakilo eiti „pasivaikščioti“. Kunigas jį lydėjo ir, paprašęs seselės, atsivedė senelį į greta esantį kambarėlį. Išpažinties metu senelis vėl keletą kartų kėlėsi eiti, bet kunigas pats jį lydėdavo ir parsivesdavo. Senukas atliko išpažintį ir buvo labai patenkintas. Pasirodo, jis ne nuo kunigo bėgo, bet tik reikėjo kantrybės su juo”.

Taip, toks buvo kun. Juozas Zdebskis: dėl vienos sielos reikalų jis galėjo aukoti ne tik savo, bet ir kitų laiką, už tai nuolankiai priimti kitų priekaištus ir pažeminimus...

Kun. Zdebskis buvo jautrus visų žmonių reikalams: nors jo ryšiai buvo platūs, tačiau ne mažiau stropiai rūpinosi ir savo parapijiečių reikalais. Atsikėlęs į Šlavantus ir pastebėjęs, kad karštomis vasaros dienomis atėję į bažnyčią tikintieji neturi kur atsigerti, nutarė šalia šventoriaus iškasti šulinį. Smulkmena, bet svarbi... Sužinoję apie tai, Lazdijų KGB darbuotojai bandė sutrukdyti šį menką, bet gerą darbą.

Šlavantai. (Fotografuota KGB seklių)

Iš KGB 1985 10 29 pažymos apie jų darbuotojo pokalbį su „V.J.B.“ matyti, kad kun. Zdebskis, jau būdamas Rudaminoje, parduotuvėje norėjo nupirkti kombinuotų pašarų Anelei Jugiūtei iš Elvėriškių kaimo, bet pardavėja pasakė, kad jai kaimynai jau nupirkę. Smulkmena, bet...

Ypač kun. Juozas buvo jautrus kūno ir sielos vargetoms. Jis stengėsi padėti tiems žmonėms, kurie visuomenės buvo nustumti į šalį, pasmerkti bei paniekinti. 1976 08 17 agentės „Ievos“ pranešime rašoma: „Šlavantuose gyvena vieniša motina, kuri turi keturias dukteris. Tai „Morkavos“ tarybinio ūkio darbininkė A., pas kurią, kaip pastebėjo kaimynai, kartais lankosi kunigas Zdebskis ir A. materialiai padeda: gražiau pradėjo rengtis mergaitės, esą joms nupirko dviratį, paremia pinigais. Pamaldžiosios moterėlės kalba, kad daugiau kun. Zdebskiui neaukos bažnyčioje, nes jis pinigus išleidžia moterims. Agentė sutikusi A. paklausė, ar tiesa, kad kun. Zdebskis lankosi pas ją? Ši atsakė, kad Zdebskis vaikšto pas vienuoles prie ežero" (t. 4, l. 132). (Šlavantuose prie ežero kartais palapinėse kun. Juozas jaunimui ar vienuolėms organizuodavo rekolekcijas. - *V.S.*)

Prie šio pranešimo KGB įsirašė priemonę: „Parapijos tikinčiųjų vardu parengti ir į kurią nusiųsti anoniminį laišką, kuriame aprašyti aplinkiniams žinomus kun. Zdebskio ryšius su moterimis ir pamaldžių moterėlių nepasitenkinimą jo elgesiu".

O tas kun. Juozo elgesys buvo toks panašus į Kristaus elgesį su Marija Magdaliete ar samariete prie šulinio. Tada Kristumi piktinosi fariziejai, ir pati samarietė stebėjosi, negalėdama suprasti jo elgesio. Tačiau Išganytojas joms abiem, visuomenės atstumtoms, visa atleido ir apdovanojo didžiausiomis malonėmis. Bet... ar galėjo tai suprasti kagėbistai ir jų agentai, jei nesuprato, KGB terminologija tariant, „pamaldžiosios moterėlės" (rus. - „bogomolki"), t.y žmonės, vadinantys save krikščionimis - Kristaus sekėjais?!

Daugelis su juo artimai bendravusių, drauge važinėjusių žmonių prisimena, kad kun. Juozas Zdebskis niekada nepraeidavo, nepravažiudavo pro nelaimės ištiktą, net ir girtą, bet negalintį paeiti žmogų. (Nors pats buvo abstinentas ir, KGB pasakytų, aršus kovotojas prieš girtuoklystę.)

Ses. Loreta Teresė Paulavičiūtė prisimena, kaip kartą, grįžtant iš Šiluvos atlaidų ir naktį važiuojant Žemaičių plentu, pamatė iš šalikelės kyšantį dviračio ratą. Kun. Juozas sustabdė mašiną ir išėjo pažiūrėti: gal kas dviratininką partrenkė ir nuvažiavo, gal dar kas atsitiko?.. Iš tiesų dviratininkas gulėjo šalia dviračio, tačiau ne kieno nors, bet alkoholio „partrenktas“. Ką daryti? Pakėlė vargšą girtuoklėlį, įtempė į mašiną ir ėmė klausinėti, kur gyvena. Vargais negalais sužinoję, kas ir iš kur jis, parvežė namo. O jo dviratį prieš lėtai važiuojančią mašiną teko minti vienai iš jaunesnių keleivių...

Kita vienuolė Janina Judikevičiūtė prisiminimuose rašo:

„Kartą žiemą, grįždami į Rudaminą, Lazdijuose pamatėme, kaip gatve su ramentais ėjo girtas žmogus ir pargriuvo. Buvo slidu ir labai šalta. Kun. Zdebskis liepė sustoti: įsodino girtuoklį į savo vietą, o pats įsispraudė ant galinės sėdynės (nes mašina buvo pilna keleivių). Girtuoklis paprašė parvežti namo į Šventežerį - visai į priešingą pusę negu Rudamina...“ Parvežė..

Šią kun. Juozo Zdebskio užuojautą visokiems kūno ir dvasios vargšams KGB irgi išnaudodavo savo juodiems darbams. Pas jį pagalbos ir pastogės buvo pasiprašęs vienas Lazdijų girtuoklėlis, pasirodo, vagis ir, matyt, KGB agentas. Jis prisistatė kaip nukentėjęs nuo valdžios ir jį kun. Zdebskis priglaudė. Vėliau šis milicijos buvo „suimtas“ ir nurodė gyvenęs klebonijoje. Tuo remiantis Šlavantų klebonijoje buvo padaryta nuodugni krata, tariamai ieškant pavogto aukso, o kunigui mestas vagystėje bendradarbiavimo ir vagies slėpimo šešėlis.

Apie kun. Zdebskio begalinį rūpestį kiekviena siela byloja keli agento „Donato“ pranešimai. Su šiuo agentu į meilės romaną įsipainiojo (tikriausiai nelabasis KGB rąkomis įpainiojo) viena kun. Juozo šiek tiek pažįstama jaunutė gydytoja. Per ją ir per jos draugę, artimą kun. Zdebskio „ryšį“, KGB norėjo sudaryti sąlygas agentui „Donatui“ suartėti su kun. Zdebskiu, įgyti jo pasitikėjimą ir gauti vertingų žinių. „Donato“ pranešimai, kaip reta kurio agento, buvo itin šlykštūs: jis KGB perduodavo net savo „mylimųjų“ laiškus, kuriuose jos atskleisdavo intymiausias savo sielos kampelius. Kun. Juozas labai nujausdavo, kas yra koks žmogus, ir, ačiū Dievui, pasitikėjimo agentas neįgijo. Sužinojęs apie šios jaunutės gydytojos ir agento „Donato“ santykius, kun. Juozas ragino juos nutraukti. (Ne dėl to, kad tas tipas KGB agentas - šito kun. Juozas nežinojo, gal tik nujautė, - bet dėl jo moralinių ir žmogiškųjų savybių. Be to, agentas buvo išsiskyręs su žmona.) Sunku buvo paklusti šiam reikalavimui jaunutei „įklimpusiai“ merginai. 1979 05 31 pranešime agentas rašo, kad pagaliau ji kun. Zdebskiui prisiekė bent tris mėnesius su juo (agentu) nebendrausianti. Kitaip ji negalėjusi: kun. Zdebskis šito jos labai prašė ir ji prisiekė (t. 1, 1. 75-77). Ne dėl savęs to prašė kun. Juozas: dėl Dievo, dėl jos sielos amžinojo likimo...

Ses. Gerardą Elena Šuliuskaitė savo prisiminimuose aprašo tokį įvykį:

„Kun. Zdebskis vieną dieną važiuodamas labai judriu plentu pastebėjo, kad visos mašinos daro posūkį ir kažką aplenkia. Privažiavo arčiau. Žiūri: ant kelio guli didokas rąstas, užtverdamas beveik pusę plento. Kun. Juozas nusistebėjo: „Na, kokis galas taip galėjo padaryti? Juk čia lengvai gali įvykti avarija!“ Išlipęs iš mašinos numetė rąstą į šalį ir važiuoja toliau. Vos truputį pavažiavus, iššoka autoinspektorius ir stabdo jo mašiną. Kunigas nustebo: „Rodos niekuo nenusikaltau... Ko jie kimba prie manęs?“ Milicininkai man-

dagiai prakalbino ir paprašė teisių... Mat už pašalinimą nuo kelio kliūtis (kuria autoinspekcija sąmoningai padarė, norėdama patikrinti vairuotojų neabejingumą kitiems ir kuri jau pusę dienos gulėjo ant plento nepajudinta, nors mašinos švilpė viena po kitos) norėjo įrašyti, kad jis yra „Kelio džentelmenas“. Milicijos inspektorius paaiškino, kad šis įrašas gali daug padėti, jei ateity įvyktų koks nors nesusipratis su autoinspekcija. Pildydamas reikalingą formą, inspektorius „kelio džentelmeno“ paklausė, kuo šis dirba. Išgirdęs, jog jis kunigas, sutriko: baigti rašyti ar ne? Tik ką išgyrę vairuotojo humaniškumą, nusistebėję kitų abejingumu, dabar nežinojo ką daryti... Pagaliau, nors ir be ankstesnio entuziazmo, dokumentus sutvarkė”.

Toks buvo kun. Juozas Zdebskis savo kasdienybėj, savo „mažuosiuose“ darbuose, kurie kartais gal jam trukdydavo atlikti „didžiuosius“ - pogrindžio spaudos leidimo, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto veiklos. Dėl to dažnai jo nesuprasdavo ir nepateisindavo bendražygiai. O jam nebuvo „mažųjų“ ir „didžiųjų“ darbų: visi jie buvo Dievo skirti, viską jis turėjo padaryti. Kaip Evangelijos samarietis: negalėjo praeiti pro šalį. Taip jis suvokė savo kelią į Dievą ir ėjo juo kaip tikras „kelio džentelmenas”.

КГБ - СССР

СЕКРЕТНО
Экз. № _____

МИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ ЛИТОВСКОЙ ССР

АГЕНТУРНОЕ СООБЩЕНИЕ

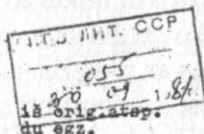
Источник "Kirilovas" № д/д. _____ 30 " rugsėjo 1981 г.
Имя Vinokurovas По делу A.Andreika

Man toliau kalbantis su Andreika Algimantu, vakar man papasakojo, kaip aš grįžtu iš tardytojo ir jam pasakau, kad mus galimas daiktas, kad gali išskirti, nes pas juos tokia tvarka. Tai sako: "Tu žinai, jei tau bus galimybės, tu man padaryk vieną paslaugą. Tik perspėjo - per savus nepasitikėk niekuo. Kada tave nuteis, turėsi pasimatymą ar su žmona, ar su sūnais, ar seseria, tai būk geras perduok, kad jie perduotų mano žmonai, kad žmona susirištų su kunigu Zdebskiu /Seitjuose/ ir pasakytų, kad aš nieko neišdaviau ir laikau savo žodį. Gali būti ramūs dėl to, bet tegul būna atsargūs ir jai jam reikės susirišti su užsieniu, tai tegul kreipiesi į tą žmogų Klaipėdoje. Jis žino per ką jam visuomet padės. Tik, - sako, - būk labai atsargus ir paprašyk, kad jie niekam nieko nekalbėtų, tik padarytų to ko prašau tavęs!"

Aš jam prižadėjau viską sutvarkyti ir bus viskas kaip reikiant, nesužinos niekas.

(parašas)

1981.09.03

Lietuvos TSR valstybės saugumo komiteto
tardymo skriaus vyr. tardytojas
papulkininkis *I. Vinokurovas*

I. Vinokurovas

vienas - 5 tarnybai
antras - Klaipėdos m. sk.
vykVinokurovas
atsp. m.k. 1981.09.30.

*„SUKOMPROMITAVIMUI
PANAUDOTI
SPEC. PRIEMONE“*

Neįmanoma atskleisti visų KGB kovos prieš kun. Juozą Zdebskį metodų, neparodant jo asmenybės: jo vertybių ir siekių, santykių su visuomene ir kiekvienu žmogumi, kurį jis, neužmiršdamas budrumo, priimdavo kaip Dievo siųstąjį. Nesvarbu: tai būdavo moteris ar vyras, kilnus ar nusi-kaltėlis, kūno ar sielos pavargėlis.

Kun. J. Zdebskio santykiai su žmonėmis (ypač su moterimis), matuojant įprasto kunigiško bendravimo matais, buvo šiek tiek neįprasti: be jokio drovėjimosi ar baimės būti klaidingai suprastas, jis galėjo ir pasirūpinti žmonių smerkiama vieniša motina bei jos vaikais, ir pakelti girtuoklį nuo kelio. Juk jie visi - Dievo vaikai! O ypač ji - ta vieniša, smerkiama, bet ne nužudžiusi, o pagimdžiusi ir auginanti Dievo vaikus... Nestandartinis, bet argi ne kunigiškas elgesys?.. Tačiau šis jo nuoširdumas kiekvienam, kuriam reikia dvasinės ar materialios pagalbos, pastangos kovai dėl sielų pasitelkti visus geravalius - nesvarbu, vyras ar moteris - sudarydavo pretekstą piktavaliams jo elgesį komentuoti savaip. Todėl jo santykiai su žmonėmis KGB kovoje prieš jį tapo nuo scenos nenuėinančia kompromitacijos priemone iki jo gyvenimo pabaigos. (Verbuodami agentą ar norėdami susidoroti su priešininku, KGB darbuotojai pirmiausia

domėdavosi jo intymiais ryšiais. Neradę kompromituojančių žinių šioje srityje, tirdavo kitas - finansinės machinacijos, politinė orientacija ir kt.). Ir reikia pripažinti, kad KGB ja naudojosi sėkmingai. Kokių tik nebuvo griebtasi priemonių: nuo buitinių paskalų ir organizuotų šmeižtų iki fizinio luošinimo...

Ruošiant ir platinant katalikų pagrindinę spaudą, didelę darbo dalį atlikdavo vienuolės. Jos dažnai talkindavo kunigams ne tik pastoraciniame - katekizavimo, bažnytinių iškilmių rengimo, vargonininkavimo darbe, bet, reikalui esant, ir jų buityje. Dažniausiai kagėbistai jas įtardavo intymiais ryšiais su kunigais. Kai tik agentai pranešdavo, kad pas kun. Zdebskį Šlavantuose pasirodė nematyta moteris, tuojau ant pranešimo atsirasdavo rezoliucija: „Patikrinti, ar nėra intymių ryšių“.

O kun. Zdebskiui talkino daug vienuolių ir pasauliečių moterų: vienos juo rūpinosi, kai buvo kalėjime ar lageryje, kitos slaugė jo sergančią motiną ar su juo vykdavo į misijas bei lankyti kalinių ir rekrūtų. Dar kitos jį vežiodavo, kai jam būdavo atimtos vairavimo teisės, ir gydė, kai buvo sužalotas. O ir šiaip pas jį lankydavosi daug žmonių. Čia rasdavo poilsio kampelį įkalintųjų dėl laisvės žmonos ir vaikai. KGB aiškindavosi jų asmenybę, adresus ir žinojo ar numanė visų tų žmonių tikrąjį santykių su kun. Zdebskiu pobūdį. Tačiau visur kaip įmanydami skelbė, kad tai jo meilužės.

Konspiraciniais sumetimais kun. Zdebskis daugiausia važinėdavo naktimis. Agento „Mykolo“ pranešimuose daug kur minima, kad kunigas su „inžinierium“ išvažiavo vakare, o grįžo paryčiais. Tokių pranešimų yra ir iš agento „Donato“ bei kun. Zdebskį sekusių KGB vadinamų „patikimų asmenų“. Tą patį liudija ir naktiniai KGB išoriniai sekimai („NN“ priemonė). Tačiau naktį sekti vis tiek sunkiau. Kartą naktį, vežantis dauginimo aparatūrą, jiems pavyko praspukti pro išstatytą KGB postą: jie važiavo neįjungę šviešų, o kagėbistai belaukdami užmigo ir pražiopsėjo...

Kun. Zdebskio veiklai diena buvo per trumpa: prirėdavo ir naktų. Žinodamas, kad įdėmiai sekamas, slapčiausioms kelionėms ir darbams pasinaudavo nakties tamsa. Ypač tai pasakytina apie katalikiškos pagrindinės spaudos leidimą. Tačiau kartais neužtekdavo ir nakties, kad nukaktų į kitą Lietuvos pakraštį ir sugrižtų. Todėl jo dažnos išvykos iš parapijos saugumui (KGB) tapo geras pretekstas jam kompromituoti.

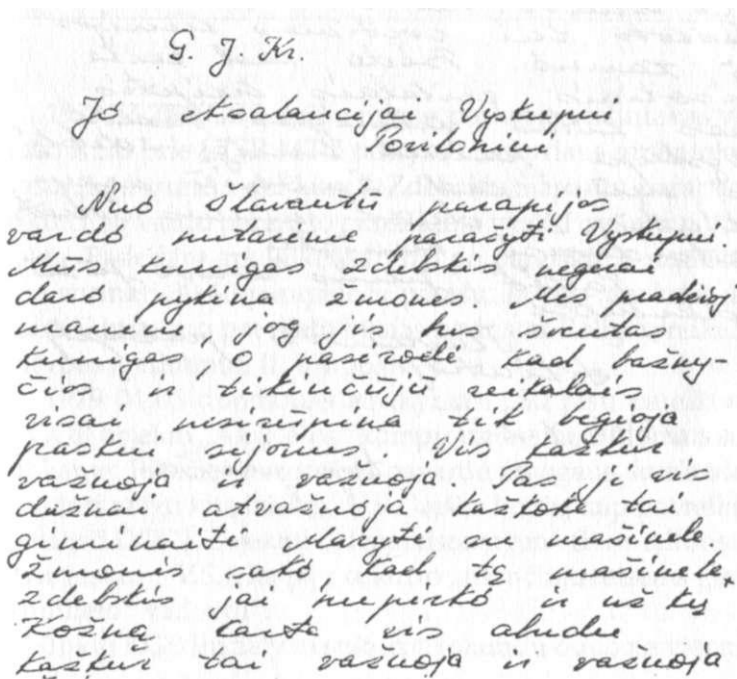
Šios išvykos buvo būtinos jo plačiai veiklai. Tai ir informacijos rinkimas pagrindinei spaudai iš visos Lietuvos, rūpinimasis spausdinimo mašinėlėmis ir dauginimo aparatūra. O dar - misijų kelionės į Pavolgį ir kitas respublikas, laisvės kalinių, sovietinės armijos kareivėlių lankymas, ligonių vežiojimas į gydymo įstaigas. Be išvykų neapsiėjo ir aktyvi veikla slaptuose Lietuvos jaunimo bei inteligentijos sambūriuose. O kur dar kelionės į Maskvą 1970-1971 m. ieškant advokatų kun. Antanui Šeškevičiui SJ ir Liudui Simučiai, kelionės pas Maskvos disidentus, kad per juos būtų perduoti dokumentai ir pagrindinė spauda į Vakarų, nuo 1978 m. veikla Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitete ir l.l., ir pan. Beliktų stebėtis, kaip jam išvis likdavo laiko pabūti parapijoje... O jis dar sugebėdavo pirmaisiais mėnesių penktadieniais aplankyti parapijos ligonius ir senelius. Todėl dažnai artimieji jį matydavo neapsakomai išvargusį, nuo nemigos paraudusiomis akimis. Kai po kalėjimo buvo paskirtas į Šlavantus, apsidžiaugė: parapija nedidelė, bus laiko kelionėms. Bet parapija lieka parapija: šv. Mišios, krikštai, santuokos, laidotuvės. Dažnai tekdavo prašyti, kad kaimynai kunigai pavaduotų. Paskui vis dažniau jį pavaduodavo, KGB terminologija tariant, kunigai nelegalai Petras Našlėnas ir Antanas Lazdauskas. Bet būdavo, kad tekdavo susirinkusiems žmonėms ir palaukti, o kartais - ir nesulaukti.

Pajutęs kai kurių žmonių nepasitenkinimą, KGB iš karto griebėsi tuo pasinaudoti. Jau 1976 10 27 KGB Lazdijų rajo-

no poskyris esą nuo Šlavantų parapijos tikinčiųjų (su trim parašais) pasiunčia laišką-skundą Kauno ir Vilkaviškio vyskupijų administratoriui vyskupui Liudvikui Poviloniui. Byloje yra to laiško nuorašas. Jo pabaigoje pačių kagėbistų įrašyta „pastaba“ parodo, kas buvo to ir visų kitų anonimų „įkvėpėjas“ ir autorius.

Pažymoje (rus. - „spravka“) KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininkas Žemaitis rašo: „Toks dokumentas 1976 10 27 išsiųstas vyskupo vardu į Kauną, o 1976 10 29 analogiškas laiškas pasiųstas drg. Tumėnui (Religijų reikalų tarybos įgaliotiniui. - V.S.)“ (t. 4, l. 134-134 a).

Bylos t. 4, l. 134 - 134 a - anoniminis laiškas su KGB rezoliucija vysk. L. Poviloniui.

G. J. M.

Jūs atsalaucijai Vyskupui
Poviloniui

Nuo Šlavantų parapijos
vardo mutaiune parašyti Vyskupui.
Mūs kunigas Zdebtis negėnai
dard pykina žmones. Mes pradėj
manime, jog jis bus šventas
kunigas, o pasirodė kad bašny-
čios ir tikinčiųjų reikalais
visai nesirūpiu tik begija
pastui sijoms. Vis kažkur
vašuoja ir vašuoja. Tas ji' vis
dažnai atvašuoja kažtote tai
gimiukaiči Maryti su mašiuete.
Žmonis sako, kad ts mašiuete,
Zdebtis jai nepiktė ir us ty
Košnė laite vis abudie
kažkur tai vašuoja ir vašuoja

šitų vasarų pas mus prie
slavauto išėjo pasistatę palapi-
nes gyvenb pastoties tai mo-
tens tai zdelstis vis vasar
pas jas. susidejo mūsų tuni-
gas ir su kalinauski Albrina
tuni pasidarius kūrta vaitis
su visotiais o zdelstis ingi
geru deklasi vis penta jos
vaitaus apidus dirasti
nepiats ir darsus karta
uscuta pas ję. Pastatimiau
vaitui ir meči dar. visa.
Ta kapi ne piltis vystupe
bus jei mūsų tuniga su ži-
nuni basnyčioje su vaitali
nevasi. Flintai gyvenis pabaigoj
ingi išmuri tai ovi staim-
kistots tai crotimas tunigas
is xauus. Bida kad eite
visotiais vaitalis neiptis
pas kitas tunigas Padet
Vystupe paimt tunige zdelsti
is mūsų kad žinoniu nepy-
klyti ir duot umus soluts
atsiderasi tunigeli.

Padet juus Lior Jisi
darbuose.

Slavauti parapijs
Sitiuntisj

1976. X. 27

trys parasai

Сироевск
Итого секретный документ
27.10.76. обнаружен на имя
министра Г. Казяя, а 29.10.76
аналогичное письмо направлено
гв. Тучинскому.
Клар. Казяяского РО
КВБ при см. му. ССР
полков. Казяя
/ см. Тучинский /
01.11.76г.

1979 03 22 KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininkas vėl rašo KGB prie LTSR MT 5 tarnybos 3 skyriaus viršininkui raštą, kad siunčia dėl kun. J. Zdebskio Šlavantų parapijos tikinčiųjų vardu parengto pareiškimo vysk. Poviloniui projektą. Padedant apylinkės tarybai po pareiškimu numatoma surinkti 30-40 parapijiečių parašų. Ir vėl - analogiškas pareiškimas tuo pat metu būsiąs pasiųstas Religijų reikalų tarybos įgaliotiniui (t. 1, l. 56).

1979 04 05 duodamas atsakymas: „Su jūsų pateiktais DGOR objekto „Akiplėšos“ kompromitavimo siūlymais sutinkame. Piliečio (nurodoma pavardė žmogaus, kuris vienas turi rašyti kitą laišką. - V.S.) laiško kopiją taip pat reikia pasiųsti DGOR objektui „Nepataisomajam“ (kun. Alfonsui Svarinskui. - V.S.), kaip jų sukurto „tikinčiųjų teisėms ginti komiteto“ vadovui“.

Tokių KGB iniciatyva sukurtų skundų buvo ne vienas.

KGB plačiai po visą Lietuvą apie kun. Zdebskį skleidė įvairius gandus ir šmeižtus, ypač per kai kuriuos kunigus. Labai vertino vyskupijų kurijose veikiančius savo agentus: jie dažniausiai galėjo susitikti su vyskupijos kunigais ir pagal KGB užduotį formuoti neigiamą įvaizdį apie vieną ar kitą jų persekiojamą kunigą, interpretuoti jo veiklą kaip kenkiančią Bažnyčios vienybei, erzinančią sovietinę valdžią, provokuojančią ją dar labiau persekioti Bažnyčią ir t.t. Tarp tikinčiųjų ir ypač tarp kunigų buvo kuriamas kun. Juozo Zdebskio kaip ištvirkėlio, veidmainio, su psichiniais nukrypimais, trokštančio save pavaizduoti kankiniu už tikėjimą, įvaizdis. Šalia šmeižtų ir paskalų, KGB suorganizuodavo anoniminius laiškus jo bendražygių šeimų nariams, jų remiantiems kunigams, vienuolių vyresniosioms. Neretai tų šmeižtų platintojais nesąmoningai tapdavo ir geranoriai, bet naiviai patiklūs tikintieji bei vienuolės. Byloje išliko slaptų pasiklausymų vienuolių butuose santraukų, kur net pagrindinės spaudos rimtos talkininkės kartais kalba apie jį tarsi KGB pasamdytos... Tas pats girdima pasiklausymų metu ir iš jo artimiausių bendražygių butų: svarstomi anoniminiai laišakai ir juose skleidžiami šmeižtai. Visu tuo abejojama, tikima, kartais ir nuo savęs pridedama. Žodžiu, KGB melas pasiekė savo tikslą - apėmė plačiausius sluoksnius.

Šių šmeižtų kulminacija buvo pasiekta 1980 m. viduryje. Nuo tų metų pabaigos iki 1981 03 19 itin intensyviai (o gal ir nuolat) buvo klausomasi pokalbių jo bendražygio „Fanatiko“ bute. Kun. J. Zdebskio bylos šeštame tome yra pateikta tų ir Kauno vienuolių butuose atliktų pasiklausymų svarbesnės ištraukos. Ten labai daug medžiagos apie kun. J. Zdebskio asmeninį gyvenimą ir veiklą. Nemaža ir visokių įtarinėjimų, smerkimų, tikėjimo KGB paskleistais šmeižtais. Tai, ko gero, paakino KGB padaryti išvadą, kad kun. Zdebskio kompromitacija yra pasiekusi tokią fazę, kai jų paskleista dezinformacija tiki (ar bent abejoja) net daugelis artimiausių bendražygių. Todėl atėjęs pats palankiausias metas

smogti svarbiausią smūgį, po kurio juo niekas nebetikės ir nuo jo nusigręš.

1980 0619 Lietuvos TSR KGB pirmininkas generolas majoras Juozas Petkevičius rašo į Maskvą TSRS KGB 5 valdybos viršininkui generolui leitenantui F.D. Bobkovui raštą „Apie kunigo Zdebskio kompromitaciją“:

„Akiplėšos“ tyrimo procese nustatyta, kad jis yra antitarybiškai nusiteikęs kunigas, kuris, spekuliuodamas religinių fanatikų jausmais, apsimeta kovotoju už bažnyčios ir lietuvių nacijos reikalą. Drauge su reakcingais kunigais Svarinsku ir Tamkevičium 1978 m. lapkričio mėnesį jis pasiskelbė esąs nariu „Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto“, kurio priedangoje užsiima organizuota priešiška veikla, skiepijančia tikintiesiems antitarybines ir nacionalistines pažiūras, kurstančia dvasininkiją nesilaikyti kultų įstatymų ir inspiruojančia konfliktus su valdžios organais. „Akiplėša“ aktyviai dalyvauja leidžiant ir perduodant į užsienį „Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką“.

Siekdami pakirsti „Akiplėšos“ antivisuomeninę veiklą, KGB organai, prokuratūra, Religijos reikalų įgaliotinis ir vietinės valdžios atstovai pastaraisiais metais jam taikė išpėjamas - profilaktines ir baudžiamąsias - administracines priemones. Už sistemingus kultų įstatymų pažeidimus jam buvo atimtas kulto tarnautojo registracijos pažymėjimas, už tą pačią veiklą du kartus (1964 ir 1971 m.) buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. 1976 m. už bažnyčios sakyklos panaudojimą šmeižikiškiems išsigalvojimams skleisti jam buvo pareikštas oficialus išpėjimas. Tačiau šios priemonės teigiamo poveikio jam nepadarė ir priešiškos veiklos jis nenutraukė.

Be to, „Akiplėšos“ tyrimo metu išaiškinta, kad jis, kaip kunigas, tarp dvasininkijos neturi autoriteto, vengia ganytojiško darbo, nuolat važinėja ne tik po respubliką, bet ir po kitas šalies sritis, lankydamas reacionierius, atliekančius lageriuose bausmę asmenis, vienuoles ir kitus religinius fanatikus. Gauta duomenų apie jo intymius ryšius

su moterimis, tarp jų su vienuolėmis, apie ką žino ir objekto bendraminčiai.

Įvertindamas tai, respublikos KGB, panaudodamas parengtus ir išplatintus atitinkamus laiškus, sukompromitavo „Akiplėšą“ prieš jo dvasinę vadovybę, reakcingus kunigus ir aktyvias vienuoles, parodydamas jį kaip kunigą, kuris pažeidžia celibatą ir ištvirkusiai gyvena, bet kol kas tarp klerikalų tai plataus atgarsio nesusilaukė.

Siekiant nutraukti „Akiplėšos“ priešišką veiklą, sustiprinti tarp reakcionierių ir vienuolių neigiamą nuomonę apie jį, manome, kad tolesniam objekto sukompromitavimui būtina prieš jį panaudoti spec. priemonę. Prašome jūsų pagalbos nurodytai priemonei įgyvendinti“. Pasirašė: Komiteto pirmininkas generolas-majoras J. Petkevičius (t. 1, l. 133-134).

Įdomu, kad, kruopščiai peržiūrėjęs bylą, neradau nė vieno fakto apie minimus intymius santykius su moterimis, nors KGB jų ieškojo net, pasakyčiau, su padidinauju stiklu, o radę, be abejo, būtų panaudoję bent bandymui užverbuoti ar iškėlę į viešumą. Yra tik paskalų, šmeižtų ir įtarinėjimų.

Tuo metu buvo suintensyvintas ir išorinis kun. Juozo Zdebskio bei jo bendražygių sekimas. 1980 m. birželio 16-23 bei spalio 1-6 dienomis nuolat buvo sekamas „inžinierius“.

Spec. priemonės įgyvendinimas prasidėjo kun. J. Zdebskio išoriniu sekimu 1980 m. spalio 2 dieną. Išorinio stebėjimo suvestinėje Nr. 92-1 rašoma:

„Po neilgos pertraukos atnaujintas objekto, slapyvardžiu „Zdenek“ (kun. J. Zdebskio. - *V.S.*) stebėjimas. Objektas stebėtas dėl to, kad būtų įgyvendintos raidinės priemonės²⁰. 17 vai. 30 min. nuo Alytaus pusės į Šlavantus atvažiavo automobilis „Žiguliai“ Nr. 40-31 LLC, kuriame buvo objektas „Zdenek“, o vairavo objektas „Vladas“ (Vytautas Vaičiūnas. - *V.S.*) 21 vai. 30 min. minėtas automobilis iš Šlavantų išvažiavo. Patikrinus jame rasti tie patys du objektai, tiktai dabar vairavo „Zdenek“. Nuo 21 vai. 30 min. iki paros pabai-

gos stebimieji važinėjo Šlavantų apylinkėse Lazdijų ir Alytaus kryptimis. Stebimieji važiuodami sustodavo, praleisdavo iš paskos važiuojanti transportą, važinėjo išjungę žibintus, užvažinėjo į mišką ir kaimo keliukais, staigiai keitė greitį ir judėjimo kryptį. Įvertindami visa tai, objektų betarpiškai nelydėjome, bet keisdami perkirsdavome galimas jų išvažiavimo į Alytų, Lazdijus ir Veisiejus kryptis, taip pat jų judėjimas nurodytu keliu buvo kontroliuojamas pėsčiųjų bei iš uždaro posto.

Stebėjimas 1980 m. spalio 3.1 vai. fiksuota, kad stebimieji grįžo į namus Šlavantuose. 10 vai. „Zdenekas“ su automobiliu „Žiguliai“ Nr. 40-31 LLC užfiksuotas Veisiejų-Lazdijų plente (jų išvykimo iš Šlavantų bazė nefiksavo). Stebimasis aplankė keletą šalia minėto kelio esančių vienkiemių, ir sankryžoje į Šlavantus objektą sustabdė VAI²¹ inspektoriaus uniforma apsirengęs KGB darbuotojas. Po 5-7 min. jis pravažiavo link Veisiejų ir, aplankęs dar kelis vienkiemius, 12 vai. 25 min. grįžo namo. 13 vai. 20 min. „Zdenekas“ išvažiavo iš Šlavantų ir iki 15 vai. 10 min. lankė šalimais esančius vienkiemius (kurie dabar nustatomi), po to grįžo namo.

16 vai. 15 min. „Vladas“ savo automobiliu, kuriame buvo kažkoks vyriškis, išvažiavo iš Šlavantų, ir keisdami greitį jie atvyko į Alytų. Sustojo prie karinio komisariato. Praeinantis žvalgas nustatė, kad automobilyje „Zdeneko“ nėra, todėl jo išorinis sekimas buvo nutrauktas. 18 vai. 15 min. užfiksuota, kad „Vladas“ atvyko į Šlavantus.

18 vai. 35 min. „Zdenekas“ ir pagyvenęs 70-75 metų vyriškis išvažiavo objekto automobiliu ir asfaltuotu keliu nuvažiavo Veisiejų link. Pavažiavę apie 3,5 km jie sustojo, vyriškis atsiveikino su objektu, išlipo iš automobilio ir nuėjo į vieną iš vienkiemių, o „Zdenekas“ 18 vai. 45 min. įvažiavo į kiemą vienkiemio, kuris yra apie 3 km nuo Veisiejų. Ten buvo dar vienas raudonos spalvos automobilis „Žiguliai“ (nustatyti jo numerį nebuvo galima). 18 vai. 55 min. „Zdenekas“ atvažiavo į Veisiejus ir įsuko į Pievų g. Nr. 1 namo kiemą. 19

vai. 05 min. objektas išvažiavo iš kiemo ir Rūdos gatve išvyko iš Veisiejų. Nuvažiavęs apie 6,5 km, jis užvažiavo į vienkiemį, kuris yra 100 m atstumu nuo kelio. 20 vai. jis išvažiavo iš vienkiemio, atvažiavo į Šlavantus ir užsuko į vieno namo kiemą. Po 3-4 min. iš ten išvažiavo ir pasuko namų link. 22 vai. 30 min. „Zdenekas“ savo automobiliu, kuriame buvo dar keletas žmonių, išvažiavo iš Šlavantų ir pasuko link Lazdijų. Nuvažiavęs 4 km apsisuko ir grįžo į Šlavantus (apsisukimo vietoje stebimųjų veiksmai nebuvo fiksuojami). Daugiau objekto judėjimo iki paros pabaigos neužfiksuota“.

Nežinia kada tą dieną KGB kun. J. Zdebskiui panaudojo spec. priemonę: ant mašinos sėdynės buvo papilta (ar išpurkšta) kažkokios cheminės medžiagos, kuri nudegino jo apatinę kūno dalį – tas vietas, kurios lietsi su mašinos sėdyne ir atlošu: sėdmenis, šlaunis, dalį nugaros. Nepaisydamas nudegimo, kun. Juozas Zdebskis tą pačią spalio 3 d. – o tai buvo pirmasis mėnesio penktadienis – aplankė parapijos senelius ir ligonius. Kun. Zdebskio palydovo „inžinieriaus“ žodžiais, užfiksuotais pasiklausymo metu, tądien jau matėsi, kad jam sunku vaikščioti.

Toje pat išorinio stebėjimo suvestinėje smulkiai aprašomas tolesnis kun. Zdebskio sekimas jau po spec. priemonės panaudojimo.

„1980 m. spalio 4 d. stebėjimas. 8 vai. 10 min. užfiksuota, kad „Zdeneko“ automobiliu „Zdenekas“ ir „Vladas“ važiavo link Seirijų. Nuvažiavę 300-400 m nuo Šlavantų-Veisiejų kryžkelės apsisuko ir sustojo. Pastovėję 1-2 min., jie lėtai nuvažiavo Šlavantų link. Autobusų stotelėje apsisuko ir nuvažiavo namo. 9 vai. 05 min. „Zdenekas“ savo automobiliu išvažiavo iš Šlavantų ir, kaitaliodamas greitį, 9 vai. 45 min. privažiavo prie Kapsuko miesto bažnyčios. Išlipęs iš mašinos, nuėjo į bažnyčią (kur išoriškai nebuvo stebimas). 9 vai. 50 min. stebimasis išėjo iš bažnyčios, sėdo į automobilį ir atvažiavo prie (vienaaukščio atskiro) namo Rugių gatvėje Nr. 4.

Po 20-25 sekundžių prie mašinos priėjo moteris, kažką pasikalbėjo su objektu ir, paėmę 3 litrų stiklainį bei dar keletą kažkokių pilnų butelių, abu nuėjo į minėtą namą. 10 val. 05 min. stebimasis iš ten išėjo, sėdo į automobilį ir atvažiavo į degalinę. Prisipylęs degalų, per Vincus, Pilviškius atvažiavo į Griškabūdį. Nuvažiavo už bažnyčios, apsisuko ir 10 vai. 55 min. atvažiavo į Paluobius Šakių rajone, kur užėjo į namą, esantį už bažnyčios. 12 val. 50 min. „Zdenekas“ savo automobiliu, kuriame dar buvo vyriškis slapyvardžiu „Dignitorius“ (rus. „Sanovnik“. - *V.S.*) - Sladkevičius bei moteris, išvažiavo iš Paluobių ir pasuko link Kapsuko. Vincuose jie užsuko į kiemą namo, kuris yra apytikriai 300 m nuo Pilviškių kelio. Po 1 min. išvažiavo ir 13 val. 55 min. atvažiavo prie Kapsuko miesto bažnyčios. Visi išlipo iš mašinos ir nuėjo į bažnyčią (kur išoriškai nebuvo stebimi). 14 vai. 01 min. „Zdenekas“ ir „Dignitorius“ išėjo iš bažnyčios ir automobiliu atvyko į Laukaitytės g. Nr. 18 namo kiemą. 15 val. 25 min. fiksuota, kad namo kieme yra objektas, minėtas „Dignitorius“, trys jaunuoliai, du pagyvenę vyriškiai ir pagyvenusį moteris. Po 2 min. objektas ir „Dignitorius“ sėdo į mašiną ir atvyko prie bažnyčios. Čia įsėdo anksčiau minėta moteris ir 16 val. 35 min. visi atvažiavo į Kauną prie Partizanų g. Nr. 164 namo. Objektas ir „Dignitorius“ išlipo iš mašinos, pasiėmė lagaminą ir apytikriai 40x30x40 cm dydžio dėžę ir nuėjo į žinomą Partizanų 164-57 butą. Mašinoje liko moteris. 16 val. 45 min. „Zdenekas“ iš namo išėjo vienas, sėdo į mašiną, pravažiavęs kelias gatves, atvyko į P. Cvirkos gatvę ir sustojo prie namo Nr. 19/19. Po 5 min. moteris išlipo iš mašinos ir nuėjo į minėtą namą, o „Zdenekas“ atvažiavo prie žinomo namo Donelaičio 36. 18 val. objektas išėjo iš namo, sėdo į automobilį ir nuvažiavo į žinomą Basanavičiaus g. Nr. 56-39 butą. 18 val. 15 min. „Zdenekas“ išėjo iš namo ir automobiliu atvyko pas objektą „Vladą“. 20 val. 25 min. objektas išėjo iš šio adreso, *vargiai* (aut. pabraukta. - *V.S.*) įsėdo į savo mašiną ir, išvažiavęs iš Kauno, pasuko Kapsuko link. Veiveriuose su-

stabdė automobili, išlipo, pažiūrėjo į sudaužytą mašiną (prieš tai ten buvo avarija), sėdo į automobilį ir 21 vai. 25 min. atvyko į Kapsuką prie Rugių g. Nr. 4 namo. Po 1 min. iš namo išėjo vyriškis, priėjo prie mašinos, kažką pasikalbėjo su objektu, po to atidarė kiemo vartus ir „Zdenekas“ įvažiavo. Tolesni sekamųjų veiksmai konspiracijos sumetimais nebuvo fiksuojami" (t. 6,1. 85-87).

Čia, savo sesers Marijonos Linkevičienės namuose, kun. Juozas krikštijo savo seserėčios kūdikį. Šeimnininkai pastebėjo, kad, jam pakilus nuo stalo, ant sofos, kur jis sėdėjo, liko neryškių kraujo dėmių. „Kažkas negero. Gal nedidelis odos uždegimas..." - paaiškino kun. Juozas sunerimusiems artimiesiems ir atsisveikinęs išvyko. Jo bendražygiai su gydytoja (seklių pavadinta „Dragova") įtarė, kad įvyko kažkas negero ir nutarė kita mašina jį lydėti. Tuoju pat prie jų „prisiklijavo" KGB palyda - dvi mašinos...

Sekmadienio naktį išvykstant iš Šlavantų juos lydėjo jau trys KGB mašinos. Kelyje „palydovai" sustabdė jų mašiną ir patikrino, ar tikrai yra kun. Zdebskis: jis mat blogai matėsi.

Pirmadienį ligoninėje jam buvo nustatytas II-III° nudegimas. Su tokiomis nekrozėmis ligonį gydyti namie pavojinga, todėl jis buvo paguldytas į Kauno klinikų nudegimų skyrių. Čia (be abejo, ne be KGB nurodymo) buvo iškvieštas venerologas, kuris, nors ir neįtarė venerinės ligos, tačiau paskyrė atlikti citologinį tyrimą. Ligoninės citologinių tyrimų laboratorijai buvo duotas nurodymas kun. Zdebskiui „nustatyti" venerinę ligą. Matyt, KGB buvo numatęs, kad šis cheminis nudeginimas sukels odos pakitimus, panašius į tuos, kokie atsiranda esant sunkiai sifilio formai. Tačiau neapskaičiavo, kad prieš juos - aukos žmogus, kuris, net taip sunkiai sužalotas, iš paskutiniųjų tęs savo darbą. Per dvi intensyvių kelionių ir pastoracinės veiklos dienas spec. priemonės pažeistos kūno dalys pakito taip, kaip nebūna jokios venerinės ligos atveju. Tą matė ir gydytojai. Betgi ką padėtų objektyvūs duomenys, jeigu juodu ant bal-

to būtų įrašyta falsifikuotais tyrimais pagrįsta venerinės ligos diagnozė?! KGB savo pergale, matyt, neabejojo.

Kaip visur, taip ir čia buvo dorų bei sąžiningų žmonių: jie išpėjo kun. Juozą apie gautą nurodymą diagnozuoti venerinę ligą, o jis suprato, kas jam gresia. Apie tai pasakė jį lankiusiems bičiuliams. Žinia žaibiškai pasklido tarp jo draugų. Sužinojusi apie tai, jo artimas „ryšys“ gyd. Birutė Žemaitytė (seklių vadinama „Žuravka“) su „inžinieriumi“ spalio 8-osios vakarą slapta paėmė jį iš ligoninės ir nuvežė į Viduklę pas kun. Alfonsą Svarinską. Po to kun. Juozas Zdebskis buvo perkeltas į kitą vietovę, kur, konsultuodamasi su specialistais, jį gydė kitas jo artimas „ryšys“ - gyd. Genovaitė Drašutytė (išorinio sekimo slapyvardžiu „Dragova“).

Iš byloje esančių dokumentų aišku, kad KGB labai domėjosi, ką apie kun. Juozo Zdebskio ligą kalba kunigai ir tikintieji. Saugumiečiai labai bijojo, kad neišaiškėtų jų darbas. Yra daug agentų pranešimų, ką kas kalba. Labai operatyviai reaguodavo į tuos kunigus, kurie atspėjo, jog tai KGB darbas ir gynė kun. Zdebskį. Pavyzdžiui, Kauno Prisikėlimo bažnyčios vikaras kun. Juozas Indriūnas per pamokslą tikintiesiems paaiškino tikrąją kun. Zdebskio ligos priežastį. Tuoju pat pasipylė KGB organizuoti anoniminiai laišakai, kuriuose jis užsipuolamas už „ištvirkėlio gynimą“, o tarp žmonių šnipeliai ir jais tikintys apipila šmeižtais patį kun. Indriūną: toks tokį gina... Matyt, galinga buvo šmeižtų lavina, kad dėl nervų pertempimo kun. Indriūnui teko ieškoti gydytojų pagalbos...

Suprantama, kokia galinga buvo KGB melo ir klastos mašina, kad dėl kun. Zdebskio ligos suabejojo net jo bendražygiai. Byloje yra pasiklausymų iš butų tomis dienomis. Yra pokalbių tarp kun. Juozo „ryšių“. Kiek ten tragizmo! Ir tik tada, kai jis jau buvo išvogtas iš ligoninės ir gautas tikrų tyrimų atsakymas, visi lengviau atsikvėpė. Tik tada apie KGB padarytą piktadarybę buvo paskelbta per laisvojo pasaulio radiją.

Kun. Juozui Zdebskiui besigydant, kitą skaudų smūgį sudavė jo bendražygiai, pašalindami jį iš Tikinčiųjų teisėms ginti

katalikų komiteto. Pašalinimo priežastis buvo jo nereguliarus ir nepunktualus lankymasis komiteto posėdžiuose. KGB ir ši įvyki stengėsi panaudoti jo tolesnei kompromitacijai: savo oficialiuose raštuose tvirtino ir per agentus piršo mintį, kad pašalintas dėl amoralaus elgesio. Štai tada jo tikėjimas patyrė didį išbandymą, kuri, ačiū Dievui, jis priėmė su begaline žmogiška kančia ir dar didesne tikėjimo bei aukos dvasia. Tuo metu slaugiusiems ir gydžiusiems bičiuliams jis pratarė: „Dabar aš jau šiukšlių duobėje...“ Bet neilgai taip tęsėsi: per tvirtas buvo kun. Juozo tikėjimas Dievu, pasitikėjimas Juo ir nuolankumas, kad būtų galima jį palaužti.

1980 10 17 KGB atliktas slaptas pasiklausymas „inžinieriaus“ bute atskleidžia daug smulkmenų apie kun. Juozo Zdebskio ligą. Gyd. G. Drašutytė pasakojo, kad, atvežus jį iš Viduklės, sklido lavono kvapas... Buvo pažeista širdis, vos nestojo inkstai - kun. Juozas Zdebskis buvo pasirengęs mirčiai...

Skaitant šiuos pasiklausymus, kaip niekur kitur atsiskleidžia KGB darbo niekšybės profesionalumas. Visi - ir „inžinierius“, ir jo žmona, ir kiti pokalbiuose dalyvaujantys kun. Juozo „intymūs ryšiai“ - įsitikinę jo nekaltumu, gal skiriasi tik jo elgesio taktikos vertinimas. Visi suvokia, kad tai KGB darbas, kad iš komiteto pašalintas be rimto pagrindo bei pačiu netinkamiausiu ir jam skaudžiausiu metu. Ir niekas nieko negali padaryti...

Pasiaukojusių ir mylinčių žmonių pagalba išvengęs KGB moralinio susidorojimo ir fiziškai pasveikęs, kun. J. Zdebskis gruodžio mėnesį grįžo į parapiją ir... KGB nuostabai bei pykčiui iš karto tęsė savo ankstesnę veiklą.

Apie KGB klastą tekalba jų pačių dokumentai.

Beveik po metų (1981 08 10) nežinia kokia proga Lietuvos TSR KGB pirmininko pavaduotojas generolas majoras V. Zvezdionkovassiuočia į Maskvą TSRS KGB OTU²² viršininkui generolui leitenantui inžinieriui VP. Diominui šifrotelegramą Nr. 5861:

Bylos t 6 1.102 - Lietuvos TSR KGB šifrotelegrama TSRS KGB vadovybei apie 1980 10 03 kun. J. Zdebskiui įvykdytą spec. priemonę - cheminį jo nužėginimą.

Блокнот № 32
Бланк № 29

СЕКРЕТНО
(групп секретности)

КГБ ЛИТОВСКОЙ ССР

ИСХОДЯЩАЯ ШИФРТЕЛЕГРАММА № 5861

Из Комитет госбезопасности Литовской ССР
(наименование управления, отдела)

Куда и кому: Гор. Москва, Начальнику ОТУ КГБ СССР
генерал-майору тов. Дёмину В.П.
(подпись)

С санкции руководства КГБ СССР и с участием специалистов ОТУ КГБ СССР в октябре 1980 года было осуществлено спецмероприятие в отношении объекта разработки ксендза Здебскиса Юзеаса Винцовича, 1929 года рождения. В результате проведённого мероприятия, а также предпринятых нами через оперативные возможности других содействующих этому мер, удалось скомпрометировать объекта перед духовенством и верующими как священника, ведущего развратный образ жизни и поддерживавшего интимные связи с монахинями. В этой связи реакционно настроенными ксендзами, его единомышленниками, в ноябре 1980 года он был исключён из состава т.н. католического комитета защиты прав верующих и отведён от активной враждебной деятельности как лицо, окомпрометировавшее себя в моральном отношении.

В результате проведенных мероприятий цели достигнуты. Отношение к С.З. Здебскису

Зам. Председателя КГБ Литовской ССР *(подпись)* В.В. Звезденков *КГБ СССР*
генерал-майор

№ 725 *to* августа 1981 г.
(подписной) (дата подписи)

Исполнитель Поступила 09 час 40 мин. 11 11 1981 г.
Зашифрована «.....» час. «.....» мин.

Зингер С.А.
(упр. отдела)
Васильев С.
(подпись)
Тел. № 134

(подпись Зашифровавшего)
С. Зингер
11/8.1981 10 11 44
1211

Kun. J. Zdebskis po spec. priemonės panaudojimo.
1981 m. (Iš asmeninio archyvo)

„Leidus TSRS KGB vadovybei ir dalyvaujant TSRS KGB OTU specialistams, 1980 m. spalio 3 d. tyrimo objektui kunigui Zdebskiui Juozui, s. Vinco, g. 1929 m., buvo įvykdyta spec. priemonė, {vykdžius šią priemonę, taip pat panaudojus kitą ją lydinčias operatyvines priemones, pavyko objektą sukompromituoti prieš dvasininkiją ir tikinčiuosius kaip ištvirkusi ir palaikanti intymius santykius su vienuolėmis kuniga. Dėl to jo vienminčiai reakingai nusiteikę kunigai 1980 m. lapkričio mėnesį pašalino jį iš vadavimojo tikinčiųjų teisėms

ginti katalikų komiteto, ir jis buvo nušalintas iš aktyvios priešiškos veiklos kaip morališkai susikompromitavęs" (t. 6,1.102).

Grižęs į parapiją, kun. Zdebskis tęsė savo darbą. Toliau dirbo ir KGB. Dar jam sergant, 19801104 KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininkas vėl rašo į Vilnių savo viršininkams:

„Siekiant toliau kompromituoti kunigą Zdebskį, parapijos tikinčiųjų vardu vyskupui Poviloniui buvo parašytas laiškas. Laiško tekstas operatyvinio ryšio telefonu 1980 10 29 suderintas su drg. V. Šiaudiniu ir iš Seirijų pašto skyriaus nusiųstas vyskupui. Laiškas parašytas ranka, ant mokyklinio sąsiuvinio lapo, seno žmogaus braižu. Priedas: vyskupo vardu laiško tekstas" (t. 1,1. 138).

Bylos t. 1,1.138 - KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininko raštas Lietuvos TSR KGB 5 tarnybos 3 skyriaus viršininkui apie kun. J. Zdebskio tolesnę kompromitaciją.

LITUVOS TSR VALSTYBES SAUGUMO KOMITETAS
3К-2 Lazdijų rajono poskyris
1.0 at ноября . У
Lazdijai — Lazdijai

КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИТОВСКОЙ ССР
Лаздийского районного отделения
№ 1675

*Тов. Демайтис 4.12
Сл. Демас 6/79.*

СЕКРЕТНО
ЭКЗ. № 1

Начальнику 3 отдела 5 службы
Комитета госбезопасности Литовской ССР
подполковнику
тов. Радзевичюсу К.П.
гор. Вильнюс

В целях дальнейшей компрометации ксендза Здебскиса, от верующих прихода было изготовлено письмо на имя епископа Повилониса.

Текст письма по телефону оперсвязи был согласован с тов. В. Шлудинисом и 29.10.80 г. из почтового отделения Сейрийяй направлен в адрес епископа.

Письмо написано от руки, шариковой ручкой, почерком старого человека на листе ученической тетради.

ПРИЛОЖЕНИЕ: текст письма на имя епископа.

Начальник Лаздийского районного отделения КГБ Литовской ССР
подполковник

Т. Демайтис

СЕКРЕТНО
КОМПЬЮТЕРСКИ

КГБ ЛИТ. ССР
5 СЛУЖБА
№ 13-3884
06. 11. 1980.

Byloje yra ir laiško tekstas, kur „piktinamasi“ klebonu. Štai ištrauka (kalba netaisyta):

„Ne tik klebonas Zdebskis mus pametė, bet kad ir didžiulį šarma tų mūs parapijai užtraukė, kalbos aina, kad razanų ligų pasigavo. Mes nenorim iš jo rankų daugiau imti Šv. komunijos. Prašau Jus Šviesybe išklausti mus, padėkit, duokit mums kitų šventų kunigų" (t. 1,1.139).

Tikrai, parašytas profesionaliai tarmiškai. Kiek dar tokių klastočių buvo?!

1982 09 14 LTSR KGB 5 tarnybos pažymoje rašoma:

„Buvo įgyvendintos priemonės jam (kun. Zdebskiui. - V.S.) kaip kunigui sukompromituoti prieš bažnyčios vadovybę, reakcingus kunigus, vienuolių vyresniąsias ir artimus jo ryšius. Tuo tikslu, įvertinant konkrečius Zdebskio amoralaus elgesio faktus (kokius - nerašo ir byloje jų nėra. - V.S.), 1979-1980 m. buvo parengti ir tarp dvasininkijos bei vienuolių išplatinti atitinkami laišakai, o spalio mėnesį panaudota spec. priemonė, todėl jis buvo galutinai sukompromituotas moraline-buitine prasme ir pačių komiteto narių pašalintas iš „Katalikų komiteto“. Po to Zdebskio priešiškos veiklos aktyvumas žymiai sumažėjo, tačiau visiškai jos neatsisakė. Įvertinant tai, kad vėl išaiškinti Zdebskio amoralaus elgesio faktai (kokie?! - V.S.) ir antivisuomeninė veikla, respublikos KGB numato jį toliau kompromituoti dvasininkijos, vienuolių ir tikinčiųjų akse" (t. 5,1. 297-299).

Suprantama, ką jiems daryti, jei „Akiplėša", vos atsigaavęs po spec. priemonės, 1981 m. vėl rašo LKP CK pirmajam sekretoriui Petru Griškevičiui, Ministrų tarybai ir vyskupams pareiškimą, reikalaujamas laisvės kunigų seminarijai, nešantažuoti ir neverbuoti klierikų. Ne tik rašo, bet ir renka šį pareiškimą remiančių kunigų parašus...

Dar 1974 08 14 LTSR KGB pirmininko J. Petkevičiaus patvirtintame agentūrinių-operatyvinių priemonių plane sukompromituoti „Kronikos" leidėjus buvo rašoma:

„Yra žinoma, kad nelegalaus „Kronikos“ leidinio tiesioginiai organizatoriai yra kunigai reaktionieriai Tamkevičius, Zdebskis, Svarinskas ir Račiūnas“.

Įsakoma dokumentuoti jų „nusikalstamą veiklą“ ir rinkti juos kompromituojančią medžiagą. Toliau rašoma: „Taip pat jiems pasiūsti nuo „grupės“ kunigų (kabutės pačių KGB uždėtos. - *V.S.*) argumentuotų laiškų, kur būtų smerkiama jų priešiška veikla kaip kenkianti Lietuvos katalikų bažnyčiai“ (t. 3, l. 273).

Tokie laišakai buvo siunčiami ne tik jiems, bet ir vyskupams. Pavyzdžiui - nuo anonimino kunigo „Panevėžiečio“ vyskupui Julijonui Steponavičiui. Ir vis prisidengiant Bažnyčios vienybės gynimo vardu.

Tipiškas KGB klastos, pasiekiančios net Vatikaną, pavyzdys paaiškėja iš agento „Daktaro“ pranešimo apie vysk. Labuko vizitą Romoje 1978 metais. Tada dezinformuoti tenyščiai lietuviai kunigai Tulaba, Jatulis ir Krasauskas nusistebėjo: „O mes Zdebskį, Svarinską, Jokūbauską laikėme Bažnyčios gynėjų vadais, bet jeigu taip elgiasi, gal jie valdžiai tarnauja?“ I tai vyskupas Labukas atsakė: „Patys spręskite...“ (t. 1, l. 24). - Nei pridėsi, nei atimsi: kagėbistams geriau ir nereikėjo...

Taip KGB organizavo kun. Juozo Zdebskio ir kitų kovotojų dėl Bažnyčios laisvės kompromitavimą. Žmonių, kurie, gindami Bažnyčią, gynė visos Lietuvos laisvę.

Bylos t. 6, 1. 23 a - DOR objekto „Fanatiko“ buto pasiklausymo suvestinės išvada.

VV : - Matsi, , jau eksitoci, kad nuo šiandien es jau tas
nerys.

Žm. : - A-u.

VV : - Dabar visi dokumentai turės būti su mano parašu.

Žm. : - /striduso/ ai, tu dieve, dieve.

Pastaba: Iš suvestinės matyti, kad "Fanatikas" iš-
rinktas į Helsinkio grupę.

*10. Lapinskas
25/11/81*

Memorandumą sudarė:

VSK. KAUNO M. SKYRIAUS 2-RO POSKYLIO
VYR. OPER. ĮGALIOJINIS - majoras

A. Kazlauskas
A. KAZLAUSKAS.

*To suvestinės viršelio atžvilkiu, kad visi-
tinius ir klasifikacinius
užduoties darbus
aprašo, žymyba, ir kad turi būti
pateiktas šiam ir kitam. Šiuo metu
po darbinio aršto paraiškų atlyvav-
imui klasifikacijoje, o taip pat apgalvo-
jimus galimybes apie parengimą
klasifikacijoje ir parengimą gal
klasifikacijoje galimybėmis. Klausimas
kad pirmame etape po aršto atlyvav-
imo turėtų būti...*

ОТДЕЛ КГБ
Автомобной ССР
по г.р. КАЙНАС
№ 3085
9. 03. 1981 г.

*arsingon
mosto pta
Hofy*

"DABAR JIS TIKRAI ŠVENTASIS..."

Kun. Juozas Zdebskis nuo pat kunigystės pradžios labai domėjosi moters meilės ir jaunuolių draugystės psichologija. Ypač jį domino mergaitės nuopuolio psichologinės šaknys (vyro, matyt, jam buvo lengviau suvokiamos). Todėl net iš KGB dokumentų (agento „Rudolfo“ 1959 m. pranešimo) matyti, kad jam 1956-1959 m. kunigaujant Kaune studentės patikėdavo savo dienoraščius, kuriuos jis studijavo, norėdamas pažinti jų sielas. Jau tada KGB susidomėjo šiomis jo studijomis, santykiais su studentėmis, bandė nufotografuoti tuos dienoraščius, tikriausiai ketindamas visa tai panaudoti jo ir jų kompromitacijai bei verbatimui, tačiau nepavyko.

Nemanau, kad gilintis į mergaičių psichologiją - kaip ir į psichologiją apskritai - jį vertė vien paprastas smalsavimas: gal tai buvo vienintelis kelias pažinti jų prigimtį, ateityje santykiuose su jomis surasti tą bendravimo formą, kuri neleistų pažeisti jo ištikimybės kunigybei priesaikos, ir kuo daugiau padėti jų sieloms. Tolesnis jo gyvenimas ir su juo bendravusių moterų liudijimai tai patvirtina. Garbė Dievui, kad jis, pažindamas jų ir savo prigimtį, nepiktnaudžiavo tuo, o su begaliniu nuolankumu ir pasitikėjimu - ne savimi, o Dievu ir Švč. Mergele Marija - pats kilo ir jas kėlė aukštyn.

KGB sudarytame jo „ryšių“ sąrašė (t.y. tų asmenų, kurie buvo įtariamai ir sekami kaip bendradarbiaujantys jo, „ku-

nigo reakcionieriaus", veikloje), iš 367 asmenų (o tai irgi dar ne visi) 177 buvo moterys.

Kuo šios moterys domino ir kaip KGB norėjo jomis pasinaudoti? Tai ne vien politinis, bet ir moralinis klausimas, ypač kalbant apie kun. J. Zdebskio asmenybę. Jo platūs pastoracinio, misijų, pagrindinio darbo ryšiai su moterimis buvo labai paranki dirva kagėbistams jų kompromituoti visų pirma kunigų, o paskui ir tikinčiųjų akyse. (Nors, tiesą sakant, nė kiek ne mažesnė priežastis būtų artimas bendravimas su vyrais ar vaikais...) Kompromituoti ne šiaip sau, o kad morališkai ar gal net ir fiziškai sunaikintų nepalaužiamą priešą - kovotoją dėl Bažnyčios ir Tėvynės laisvės, dėl tikinčiųjų ir visų žmonių teisių, dėl sielų išgelbėjimo.

Kas buvo tos moterys ir kaip jų pasiaukojimą, kovą dėl kilnių idealų KGB panaudodavo kun. Zdebskio ir jų pačių kompromitavimui? Kokiais metodais ir priemonėmis jie tą darė?

Kun. Zdebskio pažintis su kai kuriomis iš šių moterų, kurios KGB archyvuose įvardijamos kaip „intymūs ryšiai“, siekė jo gimnazijos dienas.

Yra išlikę 1960–1964 m. jam rašyti Vitalijos laišakai iš Sibiro, dvelkiantys Tėvynės nostalgija, jaunų dienų prisiminimais, pilni išsiverkimo, išsiraudojimo... Ji rašo, kad 1953 ar 1954 metais Onutė B. jai minėjusi apie jį kaip apie gerą dvasios vadovą ir patarusi su juo susirašinėti. Vėlesniuose laiškuose ji pasakoja, kaip jos tikėjimas Dievu kybojęs ant plauko. Ji prisipažįsta: „Rašydama Tau, stengiausi negalvoti, kad Tu esi kunigas. Mačiau, kad Tu esi be galo geras". 1964 01 21 laiške padejavusi, kad serga abu vaikai (ji ištekėjo Sibire), kad rašo virtuvėje virdama pietus ir klausydama sielų verdančio puodo traukiamos sutartinės bei už lango stūgaujančio vėjo, jaučia, kaip „sielą užlieja ilgesys. Taip norėtusi nueiti pas gerąjį Jėzų!"

Kiek tuose laiškuose gražios pokario metų vaikų draugystės ir nevaikiškų pastangų bent žodžiu ar laišku paremti ten toli, Sibire, ilgesio gniaužiamą kenčiančią sielą - supras tik tų metų vaikai...

Ne mažiau artima draugystė kun. Juoza Jungė ir su mokslo dienų Kalvarijoje draugu Jurgiu Briliu bei vėliau jo žmona tapusia klasės drauge Onute. Kun. Juozui netekus registracijos pažymėjimo, Jurgis Brilius 1969 m. jį įdarbino Prienu melioracijos statybos valdyboje. Briliai gyveno Vilkaviškyje, kur Jurgio žmona mokytojavo. 1971 06 17 KGB prie LTSR MT Kauno miesto poskyrio viršininko H. Vaigausko rašte sakoma, kad „Vilkaviškio vidurinės mokyklos mokytoja Brilienė Ona, tiesiogiai veikiama „Akiplėšos“, 1970 m. pradėjo demonstratyviai lankyti bažnyčią ir atlikinėti kitas religines apeigas, dėl ko iš pedagoginio darbo buvo atleista“ (t. 3, 1. 39).

Iš karto prasideda kompromituojančios medžiagos kurpimas. Mat agentams ar patikimiems asmenims pranešus apie kokį nors naują kun. Zdebskio „ryšį“ - moterį, KGB tuojau pat imdavosi nustatyti jos asmenybę ir užrašydavo rezoliuciją: „Provieritj na intimnyje sviazi“, t.y. patikrinti gal yra intymių ryšių. Šiems kunigų „angelams sargams“ rūpėjo ne apsaugoti nuo nuopuolio, o kuo labiau klampinti: priremti prie sienos ir užverbuoti - vieną arba kitą, o geriausiai - abu. Kai intymių ryšių nepavykdavo aptikti, tada, pasitelkus agentus ar kitus KGB palankius asmenis, būdavo renkami visokie gandai, šmeižtai, spėliojimai ir rafinuočiausiomis formomis pateikiami kaip tikrovė.

Daug pikto jaunystės draugo šeimai pridarė agentas „Šaltinis“: kuo agentas buvo artimesnis sekamajam, tuo jis daugiau galėjo pridaryti blogo. Iš to paties KGB rašto matyti, kad dar 1956 m. kun. Juozas šį agentą, pasitikėdamas juo, bandė įtraukti į patriotinę veiklą, tačiau tada jis atsisakė. 1970 m. kagėbistai vėl buvo numatę jį panaudoti

ruošiamai pagrindinei spaudai sekti, tačiau ir nuo to Dievas apsaugojo.

„Intymius ryšius“ KGB bandė inkriminuoti kun. Juozui ir buvusiai Kauno medicinos instituto studentei Kristinai. Jų susirašinėjimas tęsėsi nuo 1959 m. (kai kun. Juozas iš Kauno buvo perkeltas į Šakius) iki 1966 m. (kai kun. Juozas vi-karavo Leipalingyje). Iš šių laiškų jokių būdu negalima įtarti kokiomis nors nuodėmėmis - daugiausia rašyta apie tikėjimo netikėjimo klausimus, - tačiau jų labai atviras pokalbis tikėjimo ir moralės temomis saugumui kėlė įtarimų. Gal kitokių santykių tokios moralės žmonės nepajėgė suvokti, todėl dauguma KGB sąrašuose surašytų moterų - „ryšių“ vadinamos „intymiais ryšiais“. Ir nors, Kristinai tapus netikinčia jų susirašinėjimas nutrūko, ji „ryšių“ sąrašė figūravo iki galo.

Agentas „Petras“ 1970 09 05 pranešime rašo, kad vienas iš vyskupų (pranešime nurodyta pavardė) sakeš, jog kun. Juozas Zdebskis turįs šeimą ir auginaš sūnų. Kaip nepatikėsi, kada taip sako hierarchas! Agentams belieka, remiantis jo autoritetu, išstriūbyti tą „tikrą žinią“ visiems ir visų pirma tiems, kuriems kun. Zdebskis yra autoritetas. Suplanuotai ir organizuotai buvo sėjama kompromitacijos sėkla - prasimanymai, gandai, šmeižtai, kurių nesąmoningais tolesniais platintojais, deja, tapdavo net geravaliai, bet KGB klastos neperprantantys žmonės.

Jo kompromitacijai buvo panaudojami bet kurie jo santykių su moterimis pretekstai: net pastangos padėti, pagelbėti išspręsti šeimynines problemas. Agentas „Kęstutis“ 1972 11 14 rašo, jog kun. J. Zdebskis palaiko artimus ryšius su gyd. Stase Belickiene iš Birštono (kun. Juozas ją pažinojo iš jos studijų Kaune laiku). Agentas rašo, kad jų ryšiai - grynai religinio pobūdžio. O KGB deda rezoliuciją: „Per kitus šaltinius (t.y. agentus. - *V.S.*) patikrinti /.../ ryšių su Zdebskiu pobūdį. Ar nėra medžiagos, kurią būtų galima panaudoti „Z“ (t.y. Zdebskio. - *V.S.*) kompromita-

cijai?" (t. 3, 1. 172). Šitaip su padidinauju stiklu buvo ieškoma priekabių jam sukompromituoti.

Kun. Juozas Zdebskis buvo žinomas kaip vienas aktyviųjų rekolekcijų vienuolėms vedėjų. Joms, išsisklaidžiusioms po visą Lietuvą, gyvenančioms dažniausiai pavieniui atskiruose butuose, rekolekcijos buvo ta atgaiva, kuri jų sielas papildydavo Dievo malone, ryžtu ir jėgomis spinduliuoti Jo tiesą ir meilę aplinkai. Šios rekolekcijos būdavo ir kovos mokykla. Kaip pavyzdį galima pateikti 1975 05 14 agentės „Lilijos“ (ne vienuolės, o tik viską sužinančios iš vienuolės - pleputės) pranešimą apie gegužės 9 d. kun. Zdebskio rekolekcijas. Be dvasinių temų, jis vienuolėms papasakojo ir apie KGB sekimą, jų metodus, išpėjo, kad būtų atsargios, nes jų butuose gali būti įrengtas pasiklausymas. Jis atsivežė ir išdalijo „LKB kronikos“ Nr. 16. (Ir agentė iš tos vienuolės gavo pasiskaityti šį numerį, kurį perdavė kagėbistams, kad nustatytų mašinėlės šriftą ir „MT“ preparato pėdsakus.) Agentę buvo numatyta „įpiršti“ kun. Juozui, kad kartu su juo keliautų į Maskvą, kur jis turėjo patikrinti, ar nenutrūko ryšiai, kuriais „LKB kronika“ persiunčiama į užsienį. Iš tos vienuolės sužinoję, kad kelionės metu kun. Zdebskis ketina patikrinti, ar agentė nėra užverbuota, KGB patarė jai šios kelionės atsisakyti. Ji tik sužinojo, kad kun. J. Zdebskis Maskvoje buvo sekamas. Agentei buvo duota užduotis per tą vienuolę išsiaiškinti, kas tų „Kronikos“ straipsnių autoriai, kas juos perdavė į „Kroniką“, ir buto, kuriame vyko rekolekcijos, adresą.

Ta pati vienuolė agentei „Lilijai“ 1976 m. davė „Kronikos“ Nr. 21 ir „Aušros“ Nr. 2. Kartu išplepėjo, kad šiuos leidinius vienuolė Gema verčianti į rusų kalbą, kad jie perduodami Maskvos disidentams. Tiesiai nurodė ir „Kronikos“ pagrindinį leidėją kun. Sigitą Tamkevičių, kuriam talkina daug žmo-

nių, bet jis esąs labai atsargus. Gautuosius „Kronikos“ ir „Aušros“ numerius agentė vėl perdavė į KGB, kur OTO laboratorijoje turėjo būti atlikta šrifto ir „MT“ pėdsakų ekspertizė.

Net kunigų dvasinį vadovavimą vienuolėms KGB stengėsi panaudoti jų kompromitacijai. Agentas „Petras“ 1975 04 30 agentūriniame pranešime rašo, kad iš kunigo N. yra girdėjęs, jog jaunieji reakcingieji kunigai (KGB ir tokie kaip „Petras“ juos vadino „chunveibiniais“) Zdebskis, Kunevičius, Jokūbauskas ir kiti skundėsi lenkų vyskupams, kad kai kurie Lietuvos vyskupai yra parsidavėliai. Pranešė, kad, atrodo, jau žengtas ir tolesnis žingsnis: lenkų vyskupai gavo Vatikano mandatą ir kai kuriuos iš išvardytų „reakcionierių“ paskyrė vienuolių kapelionais. Būdami kapelionais, jie skirs ir atleis vyresniašias - žodžiu, šeiminkaus kaip namie... Šalia kitų įpareigojimų agentui yra ir ranka įrašyta rezoliucija: „Tai (jaunų kunigų paskyrimą kapelionais. - *V.S.*) galima panaudoti jų kompromitacijai“.

Ką kalbėti apie kun. Juozą Zdebskį - aštriausiai KGB panages duriančią rakštį: jo kompromitacijai, šmeižtų skleidimui buvo dedamos didžiulės pastangos. O KGB, norėdamas sustiprinti savo šmeižtus, organizuodavo esą gero trokštančių žmonių - dažniausiai vienuolių - vardu anoniminius laiškus bendražygiams arba jo gynėjams. (Nors ir čia akylesnis žmogus galėjo perprasti klastą pamatęs, kad tariamoji vienuolė Dievo vardą rašo mažąja raide...) Tokių laiškų nuorašų, dokumentų, bylojančių apie jų organizavimą, yra byloje. Išaiškinti tiesą sunkindavo tai, kad kun. Juozas bet kurią šmeižtą, gandą apie save išklausydavo ir priimdavo nesiteisindamas, nesiaiškindamas, nuolankiai, Kristaus kančios pavyzdžiu - „kaip pelnytą bausmę už savo ir kitų nuodėmes“.

Bylos 1.1,1.140-141 - kopija KGB organizuoto anoniminio laiško DOR
objekto „Fanatiko“ žmonai.

Manas nuosėda,
naujausias
nuo senosios
DOR „Fanatika“

Gerbiama Ponis,

Pažėta jus ir jūsų šeima kaip obor,
krikščioniška, daug priūdolančia,
prie bažnyčios ir Tautos gerovės.
Tinuau, kad jūsų vyras sutinuos
beuostojia su taveliu J. Taciau at-
leiskite m atrodama, bet nprajyt
slabartiniis momentis, ka kaip
labai daug įvairių kalbų apie
taveliu J. Tūdy, abstrakcia modicini.

Prie ko primoda tos mergos bevi-
lankydamos pas ji namuose, kur
tai matyta, kur tai girdeta, kad
mergos pakent, klėlonijė. Ji
patė vakarais atnuesė jas ir gytais
invesija. tinuau pradėjo sūkeloti
kad kunigilėsi slaugias paver-
vėpi, nevi abtorius.

Našinis Frankimans m mergom
prie kito ko primodi ir negalėjo,
kaip prie bažnyčios, gėdiję r. lėpa.
Kokia gėda Prancūzias, kunigams,
manus visiems katalikams.

Norėdama gero, kad išvengtė
obor visos gėdos patėrii jums

izgribite, kas neatstāstā, neļem
neņemot, ne izņemot, neņemot
vai lūma karti un tievli. Ja
ja vīns tievli nusiņģimūo
nigystē matē rāngjo, karti.
Lom pānuu naktim uzīngjo
Koolā jējo neperspjo - nemāi.
ki nuo velmo cāngjo?

Atlēstīte vā jūdu laistka. Kāda
jē lūdama kāp nora, no nū
viena artima. Tāp pat nūkēng
nūo tēvli, jēgu jē dū galina
sīkāp vānēt. Jēo vā, lūkēng
nāo nēpānēnē nī sēlārtā.

Kāstko nēpānēngjo, nē lūo
nūkēngēt, kāp nūkēngjo kēi
nēvāo sēvles apē tāi atēcā nē
kējūngjo. Nēvāo lūo nē tūngjo
jē kēi nēvā nēkēngjo.

Vēpānēngjo Jūngjo
dīngjo.

24.7.1980

Kun. Zdebskiui, intensyviai užsiimančiam pastoracine, karitatyvine, misijų, kovos dėl Bažnyčios ir tikinčiųjų teisių veikla, automašina buvo reikalinga ne prabangai, o darbui. Tačiau mašina kėlė ir tam tikrą pavojų: jis ne kartą pasakojo (tai matyti iš agentų pranešimų) apie KGB jam organizuotas autoavarijas; vienas Dievas (ir KGB) žino - ar norint jį nužudyti, ar transporto priemonę likviduoti. Tačiau jiems vis nepavykdavo.

Tada jie griebėsi kitos taktikos: atimti iš jo vairavimo teises. Kaip minėta anksčiau, 1976 03 10 jis savo mažina vežė į Vilnių negalinčią vaikščioti savo parapijietę Izabelę Medonaitę. Ją lydėjo tėvas, drauge važiavo ir KGB „objektas“ (t.y. sekamasis) „Seminaristas“ (Jonas Stašaitis). Prie Vilniaus mašiną sustabdė VAI inspektorius Jurevičius. Jis pareiškė, kad vairuotojas kun. Juozas Zdebskis įtariamasis esąs išgėręs ir nuvežė į Vilniaus respublikinę psichoneurologinę ligoninę. Ten 11.50 vai. gyd. Laurelienė pagal išorinę apžiūrą (nors kun. Zdebskis reikalavo atlikti kraujo tyrimą, bet to nebuvo padaryta) jam pripažįsta lengvą girtumo laipsnį. VAI atima vairavimo teises dvejiems metams. Įdomu, kad VAI seržantas Jurevičius smulkų raportą parašo tik po šešių dienų, t.y. kovo 16. Matyt, KGB apsižiūrėjo, kad trūksta juos maskuojančio dokumento.

Netekus vairuotojo teisių, reikėjo žmogaus, kuris jį vežiotų. Ne taip lengva rasti tokį pasišventėlį, kuris, metęs visus savo reikalus, galėtų pasiaukoti tam darbui, juo labiau kad kun. Juozas nebuvo iš turtingųjų, galinčių išlaikyti vairuotoją. O reikalų buvo begalės.

Tam ryžosi vienuolė Marytė Vitkūnaitė, kurią KGB išoriniai sekiai vadino „Vitalija“. Su ja kun. J. Zdebskis buvo pažįstamas bene nuo 1971 metų. Iš kun. Juozo kambario pasiklausymų Prienuose matyti, kad 1971 05 15 pas jį atvykusios dvi moterys tarėsi apie numatomą konspiratyvų mergaičių vienuoliktokių sambūrį, kur jos norėtų iš-

girsti apie grožį, gerumą, giesmes. Kvietė atvykti kun. Zdebskį. Yra KGB prierašas, kad tai vyks „Vitalijos“ bute Kaune.

Nuo 1975 metų jos pavardė ima vis dažniau pasirodyti „Gedimino“, „Mykolo“ ir kitų agentų pranešimuose apie kun. Zdebskį. Iš tų pranešimų matyti, kad tai „aktyvi vienuolė ir tarp vienuolių užima vadovaujančią padėtį. /.../ Jos butas naudojamas slaptiems vienuolių ir reakcingai nusiteikusios katalikų dvasininkijos susirinkimams. /.../ Pagal turimus duomenis ji yra kurjeris tarp kunigų reaktionierių Zdebskio, Tamkevičiaus, Račiūno ir vyskupo Sladkevičiaus, žino jų priešišką veiklą ir joje dalyvauja. Tai patvirtina ir agentų /.../ pranešimai, raidinės priemonės ir išorinis sekimas“, - rašo KGB prie agento „Petro“ pranešimo. Visą reziümavęs, KGB siūlo pradėti „Vitalijai“ operatyvinio patikrinimo bylą (t. 4, l. 48-49). Kai „Vitalija“ tapo kun. Zdebskio ne tik bendražygė, bet ir jo vairuotoja, KGB visas ietis nukreipė į jų santykių piktybišką interpretavimą. Ypač palanki dirva buvo jų naktinės kelionės. Iš bylos nepaaiškėja tikrieji kun. Zdebskio naktinių kelionių tikslai. Tačiau žinant jo apaštalavimo ir pagrindinio darbo pobūdį bei apimtį, nesunku suprasti, kad jam para buvo per trumpa; be to, naktį ir veikti kartais buvo saugiau.

Moterys kun. Zdebskio gyvenime užėmė neeilinę vietą bendradarbiaujant, talkinant pagrindinės spaudos baruose, misijų kelionėse, katekizacijoje, rūpinantis juo kalėjime ir lageryje, bažnyčioje ir namuose, gydant ir slaugant. Už šitą jų meilę ir pasiaukojimą jis neliko joms skolingas: priėmė visa taip, kaip gali priimti kunigas.

Kaip visų KGB pastangų jų sukompromituoti, apšaukti ištvirkėliu nubraukimas skamba jų pačių agentės - vienuolės „Irenos“ 1984 08 16 pranešimas, kuriame rašoma: „Apie Zdebskio santykius su moterimis sklinda įvairios kalbos. Kalba, kad jis su vienuolėmis turi intymių santykių. Tačiau

iš tikrųjų, pagal tai kaip šaltinis (t.y. agentė. - *V.S.*) jį iš anksčiau pažinojo, jis būtų galėjęs gulėti su moterimi vienoje lovoje ir nepažeisti jos orumo" (t. 8, l. 42).

1973 09 03 vienuolėms jų bute vyskupas Vincentas Sladkevičius ir kun. Juozas Zdebskis kalbėjo apie KGB persekiojimus, apie tai, kas gali ištikti seseles. Vysk. Sladkevičius sakė: „Išdidiesiems atimama malonė, o nuolankiesiems ji suteikiama. Už tai mes nė vienas negalime pasakyti apie save, kad būtinai išsilaikysime. Arba tą, kuris neišsilaikė, pasmerkti. /.../ Mes nežinome gyvenimo aplinkybių, nežinome to žmogaus prigimties. Reikia kiekvieno gailėtis ir kiekvienam atleisti..."

O kun. Juozas klausė: „Mergaitės, ar mąstydamos kada nors pagalvojote apie kankinio mirtį? Yra žmonių, kurie labai dėkojo savo kankintojams, veržėsi į tai, vertindami, kad tai yra didžiausias laimėjimas..."

Kun. Juozo bendramintės ir bendražygės - seselės ir šeimų mamos - užmiršusios jį ar prisimenančios iki šiandien tepadėkoja Dievui, kad mokė jas tikrosios meilės - meilės kančios. Kaip aiškėja iš 1980 11 17 KGB slapto pasiklausymo, tomis sunkiomis dienomis po nudeginimo jos drauge su juo nešė, ko gero, sunkiausią - draugų nusigrėžimo ar bent suabejojimo - kryžių. Apie tomis dienomis juo besirūpinančią gailėtingąją samarietę vienas bendražygis sako: „Dabar ji niekam nereikalinga..." KGB tuos žodžius net paBRAUKĖ: tikėjosi - tai jų šėtoniško darbo pergalė!..

O jos slaugė jį ir stebėjosi: „Kada jį šitaip saugumas sudirbo! Ir dar draugai!... Dabar tai jis tikrai šventasis... Visų pažemintas iki kraštutinumo!... tikras šventasis..." (t. 6, l. 176).

KGB 5 tarnybos viršininkas minėto slapto pasiklausymo pabaigoje rašo rezoliuciją: „Visas čia paminėtas meilužes reikia ne tik nustatyti (t.y. išaiškinti jų asmenybes. - *V.S.*), bet apie jas bei jų gimines skubiai surinkti dalykines ir charakterizuojančias žinias ir jiems pasiųsti „Akiplėšą" kompro-

mituojančius laiškus: (vieniems - su kaltinimais, kad jų dukters iš keršto jį apdegino; kitiems - jog paveiktų jas, kad nevestų jo iš doros kelio; tretiems - kad jos gyvena su kunigu, kuris jas gali apkrėsti venerine liga...) (t. 6, l. 178).

Agentų pranešimuose ir slaptų pasiklausymų paraštėse yra daug KGB darbuotojų dviprasmiškų, kartais tiesiog ciniškų įrašų. Kai kurie iš jų, matyt, buvo tokie nešvankūs, kad net patys nedrįso palikti istorijai: užtepė tušu. Jų vertinimai ir mintys suprantamos: su savo morale jie paprasčiausiai neišstengė suprasti kunigo ir sesučių bendradarbiavimo ir bendravimo tyrumo, kovos ne tik už jų ginamą reikalą, bet ir už savo sielas. Jų ciniški pasakymai atskleidžia ne kun. Juozo, o jų moralę (iš viso - kažin ar jiems egzistavo moralė: turbūt tik politika, tik interesas). O jų politikos deivizas nuo Stalino laikų buvo tas pats: „Jeigu priešas nepasiduoda, jis sunaikinamas“. Kaip tai sutampa su šių dienų kai kurių politikų skelbiamais šūkiomis, kad politikoje nėra moralės - yra tik interesas! Koks anų dienų atgarsis! O gal tie patys balsai?...

Kur kas joms skaudesni buvo bendražygių kaltinimai, kad KGB jomis pasinaudojo jam sukompromituoti. Iš KGB slaptų pasiklausymų girdimi tvirti ir aiškūs moterų pareiškimai, kad tikrai „nieko blogo nebuvo“, kad „jis tikrai nekalta auka“. Tą patį jos tvirtina ir šiandien - apie tai ne su viena iš jų buvo kalbėta. Visa tai dar kartą atskleidžia KGB niekšybę ir jo bei jų pažeminimo auką. Pervertęs visus aštuonis kun. Juozo Zdebskio bylos tomus, neradau nė vieno KGB pateikto jo nusižengimo celibatui atvejo: yra tik gandai, pačių kagėbistų per agentus skleisti ir platinti šmeižtai, jų ciniškos pastabos ir jų pačių žodžiais įvardytas tikslas - su juo susidoroti.

Pagaliau negalime būti absoliučiais teisėjais ar teisintojais: vienas Dievas visų mūsų sąžinių teisėjas - Jis mato ne tik darbus, bet ir pastangas. Tačiau gera, kai gali su šv. apaštalu Paulium pasakyti: „Iškovoju gerą kovą...“ (2 Tim 4, 7).

Prisimena kun. Juozo dienoraštyje aprašytas epizodas iš jo antrojo kalinimo Pravieniškėse dienų. Kartą pas jį prisi-statė du saugumiečiai (jie ir ten jo „neužmiršo“) ir ėmė kal-tinti, kad jis ištvirkėlis, suvedžiotojas ir t.t. Kun. Juozas ra-miai atsakė: „Jei visa tai būtų tiesa, tai neatvažiuotumėt pas mane kaip pas kalinį. Aš tada būčiau jūsų draugas...“

Saugumiečiai sutriko: tai buvo per daug netikėtai į akis mesta ir apakinusi tiesa. O jis, dienoraštyje aprašęs šį įvykį, pasidžiaugia: „Kaip gera girdėti jų grasinimus, kaltinimus ir jausti gryną sąžinę, net jei nužudytų, jei apšmeižtų spaudo-je! Juk Tu, Švenčiausioji Mergele, visa tvarkai!“ (1972 02 29).

Jeigu kieno jautrią sąžinę slegia iš praeities užsilikęs abe-jonės savo veikla ar net kaltės jausmas, kad piktavalių ka-gėbistų rankose tapote pretekstu (ne priemone!) pažeminti ir kankinti jį, atsidūsėkite ir pasidžiaukite, kaip džiaugda-vosi kun. Juozas, kartodamas savo mylimos šventosios Kū-dikėlio Jėzaus Teresės mintį: „Mano silpnumas privers prie manęs arčiau pasilenkti Kristų!“

Tenegraūžia sąžinė ir teisiųjų, kurie anuomet vardan Baž-nyčios turėjo priimti griežtus ir gal šiandien atrodančius ne-pagrįstai griežtus sprendimus. Per juos irgi reiškesi Dievo valia. Ją su dideliu nuolankumu priėmė kun. Juozas, su žmo-gišku skausmu, bet ir pasitikėjimu Dievu atsidūsėdamas: „Dievo valia...“

Manau, kad išsiaiškinti šį reikalą - gyvųjų pareiga. KGB paskleistas šmeižtų ir kompromitacijos debesis dar ir šian-dien dengia kai kurių širdis išdavikiška abejone: o gal?.. Te-nebūna jo! Išsklaidę debesį, išvyskime kun. Juozo meile Die-vui ir žmogui švytinčią sielą. Teapgaubia ji Dievo palaima visų pirma tuos, iš kurių patyrė didžiausią dovaną - meilę ir kančią.

Bylos t. 6,1. 61 - išorinio sekimo („NN“) suvestinė.

I-ак.

СЕКРЕТНО
экз. № 10

Литовская ССР
Литовская ССР
КОМИТЕТ
ГОС. БЕЗОПАСНОСТИ
при Совете Министров
Литовской ССР
VALSTYBES SAUGUMO
KOMITETAS
prie Lietuvos TSR
MINISTRŲ TARYBOS

НАЧАЛЬНИКУ 5 ОТДЕЛА КГБ ПРИ СМ ДССР

1-е ОТДЕЛЕНИЕ 7-го ОТДЕЛА
августа 1967 г.

ПОЛКОВНИКУ тов. ДЕНСОНОВИЧУСУ М.К.

Vilnius — г. Вильнюс

СВОДКА НАРУЖНОГО НАБЛЮДЕНИЯ № 1829-I

за объектом Зденек от 13-14 августа 1967 г.
 по заданию _____ отделения 5 отдела КГБ при СМ Литовской ССР
 Инициалы тов. Платинская
 Наблюдение начато в 16 час. 13 августа 1967 г.
 Наблюдение окончено в 22 час. 15 августа 1967 г.

Согласно поступившему заданию с 16 час. 13 августа до 22 часов 15 августа 1975 г. с целью задержания "Зденека" и его близких связей при попытке их выезда в гг. Клайпеду и Палангу на автомашинах "Жигули" № 04-54 ЛИХ, 59-96 ЛИЯ, 72-52 ЛИО и "Москвич" № 61-88, 77-05 ЛИУ были организованы легендированные посты под сотрудников ГАИ на шоссе у 9 форта при выезде из г. Каунаса, у паромы и на шоссе в г. Дрбаркасе.

В 13 час. 30 мин. 14 августа фиксировалось, что а/машина "Жигули" 04-54 ЛИХ, принадлежащая коендзу Сваринаскасу, с одним пассажиром проследовала в г. Каунас мимо 9 форта.

В 16 час. 10 мин. 14 августа при попытке выехать из гор. Каунаса у 9 форта была задержана а/машина "Жигули" 72-52 ЛИО, за рулем которой была близкая связь "Зденека" Виткунайте и вместе с пассажирами/тремя женщинами и одним мужчиной/ доставлены в Каунасский отдел КГБ при СМ Лит. ССР.

*Зденек и близкие
и форт 9 Вильнюс*

Начальник 7 отдела КГБ при СМ ДССР
 полковник - В.А. Букаускас.
 Нач. 1 отд. 7 отдела КГБ при СМ ДССР
 подполковник - С.И. Кузнецов.

7 ОТДЕЛ
 КГБ при СМ Лит. ССР
 13.19
 15

(Vertimas iš rusų k.)

SLAPTAI
egz. Nr. 1

7-ojo skyriaus 1-as poskyris
1975 m. rugpjūčio 15 d.

KGB PRIE LTSR MINISTRŲ TARYBOS
5 SKYRIAUS VIRŠININKUI
pulkininkui drg. ŠČENSNOVIČIUI M.K.

IŠSORINIO STEBĖJIMO SUVESTINĖ Nr. 1829-1

Stebėtas objektas „Zdenek“ 1975 m. rugpjūčio 13-14 d.
pagal KGB prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 5 skyriaus užduotį.

Iniciatorius drg. Platinskas.

Pradėta stebėti 1975 m. rugpjūčio 13 d. 16 vai.

Baigta stebėti 1975 m. rugpjūčio 15 d. 22 vai.

Kad būtų sulaukyti „Zdenekas“ ir jo artimi ryšiai, kada jie bandys automobiliais „Žiguliai“ Nr. 04-54 LIH, 59-96 LIJa, 72-52 LIO ir „Moskvičius“ Nr. 61-83,77-05 LIU vykti į Klaipėdą ir Palangą, pagal gautą užduotį nuo rugpjūčio 13 d. 16 vai. iki 1975 m. rugpjūčio 15 d. 22 vai., apsimitant VAI darbuotojais, buvo organizuoti tariami (t.y. KGB darbuotojų. - V.S.) postai ant plentų išvažiavime iš Kauno prie 9-to forto, prie kelto ir Jurbarke.

Rugpjūčio 14 d. 13 vai. 30 min. pastebėta, kad kunigui Svarinskui priklausantis automobilis „Žiguliai“ Nr. 04-54 LIH, kuriame sėdėjo vienas keleivis, pro 9 fortą nuvažiavo į Kauną.

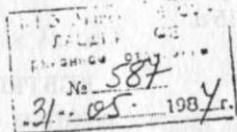
Rugpjūčio 14 d. 16 vai. 10 min. prie 9 forto sulaukytas išvažiuojantis iš Kauno automobilis „Žiguliai“ Nr. 72-52 LIO, kurį vairavo artimas „Zdeneko“ ryšys Vitkūnaitė. Ji drauge su keleiviais (trimis moterimis ir vienu vyru) pristatyta į KGB prie LTSR Ministrų Tarybos Kauno skyrių. (Paraštėj: „Vitkūnaitei padaryta krata ir ji apklausta“.)

KGB prie LTSR MT 7 skyriaus viršininkas
pulkininkas VA. Bukauskas.

KGB prie LTSR MT 7 skyriaus 1 poskyrio viršininkas
papulkininkis S.I. Kuznecov.

Bylos t. 8,1.10 - pažyma apie „Akiplėšos“ nebuvimą namuose 1984 m.
sausio - balandžio mėn.

зк-2

Секретно
вкз. № 2

С П Р А В К А
об отсутствии "Наглеца"
за январь-апрель 1984 г.

По имеющимся данным объект ДОР № 242 "Наглец" часто выезжает из своего места жительства, замечен в других районах, был за пределами Литовской ССР.

Дома не был с 2 по 12 января 1984 года.

19 января 1984 года, утром в 6³⁰ часов замечен в Пренайском районе, на дороге, идущей к часовне Бельскине.

29 января 1984 года, сообщив, что по командировке уезжает, далеко, выехал, как потом рассказали, в Крым. На своей автомашине отъехал определенное расстояние, в надежном месте оставил автомашину и на общественном транспорте поехал дальше. Не был дома примерно 8 дней.

Уезжал 5-11 февраля 1984 года. Вернулся в 19 часов 11 февраля, а потом опять 12 февраля в 22 часа куда-то уезжал.

3 марта 1984 года выезжал с группой молодых людей в гор. Вильнюс.

23 марта 1984 года был в Кяштокай Лаздийского района, где на похоронах Цидзикаса - отца Цидзикаса Пятраса, известного 5 службе КГБ Литовской ССР на кладбище выступал с проповедью, восхваляя трезвенников, каким себя выдает Цидзикас Пятрас и его друзья, приехавшие с ним. Проповедь задокументирована.

24 марта 1984 года вечером, примерно в 21³⁰ час. был замечен в гор. Лаздлий, у дома настоятеля, в машине было несколько женщин.

В апреле месяце с 24 по 26 числа куда-то уезжал.

Каждую первую пятницу месяца он выезжает по приходу навещать больных и престарелых. Ежедневно работы не имеет.

Начальник Лаздийского
РО КГБ Литовской ССР
подполковник

З.Галюскас

PAŽYMA

apie „Akiplėšos“ nebuvimą (namuose)
1984 m. sausio - balandžio mėn.

Pagal turimus duomenis DOR Nr. 242 objektas „Akiplėša“ dažnai išvyksta iš savo gyvenamos vietos, pastebėtas kituose rajonuose, buvo ir už Lietuvos TSR ribų.

Namuose nebuvo nuo 1984 m. sausio 2 iki 14 d.

1984 m. sausio 19 d. 6 vai. 30 min. pastebėtas Prienų rajone, kelyje į Bielskynės (Prienų r. Blindžiakupsčio km. - *V.S.*) kopyčią.

1984 m. sausio 29 d., pareiškęs, kad vyksta toli, išvažiavo, kaip vėliau pasakojo, į Krymą. Dalį kelio važiavo savo mašina, paskui ją paliko patikimoje vietoje ir toliau vyko visuomeniniu transportu. Namuose nebuvo apie 8 dienas.

Buvo išvykęs 1984 m. vasaro 5-11 d. Grįžo vasario 11 d. 19 vai., o vasario 12 d. 22 vai. vėl kažkur išvažiavo.

1984 m. kovo 3 d. su jaunuolių grupe važiavo į Vilnių.

1984 m. kovo 23 d. buvo Šeštokuose (Lazdijų rajone), kur Cidziko - Lietuvos TSR KGB 5-ai tarnybai žinomo Petro Cidziko tėvo - laidotuvėse sakė pamokslą, kuriame gyrė blaivininkus, kokiais skelbiasi Petras Cidzikas ir su juo atvykę jo draugai. Pamokslas užrašytas.

1984 m. kovo 24 d. vakare, apie 21 vai. 30 min. buvo pastebėtas Lazdijuose prie klebono namo, o jo mašinoje buvo keletas moterų.

Balandžio 24-26 d. taip pat buvo kažkur išvykęs.

Kiekvieno mėnesio pirmąjį penktadienį jis važinėja po parapiją, lankydamas ligonius ir senelius. Darbo kasdien neturi.

Lietuvos TSR KGB Lazdijų RP viršininkas
papulkininkis Z. Galiauskas.

„PAŽADU TIKRAI BŪTI DIDVYRIS...’

Priešpaskutinis DOR Nr. 242 agentūrinių-operatyvinių priemonių planas patvirtintas 1984 04 26 LTSR KGB 5 tarnybos viršininko E. Baltino. (Paskutinis sudarytas 1985 04 03, kai kun. Juozas Zdebskis jau buvo Rudaminoje). Kaip paprastai, kalbama apie agentų ir patikimų asmenų panaudojimą. Įsirašo punktą: pabandyti kun. Zdebskio dezinformacijai panaudoti agentą „Dobilą“. Bet šis atsisako bendradarbiauti su KGB.

4-ajame plano punkte įrašoma: „Kadangi „Akiplėša“ drauge su „Fanatiku“ organizuoja spausdinimo taškus, renka šmeižikišką informaciją „LKB kronikai“, po Svarinsko ir Tamkevičiaus arešto suaktyvino priešišką veiklą ir gauti duomenys patvirtina, kad jis dalyvauja „LKB kronikos“ leidime, jo gyvenamoje vietoje įgyvendinti „T“ ir „D“ priemonės, o jo automašinoje įrengti priemonę „Tranzitas““.

Raide „T“ pažymėta priemonė - tai pokalbių pasiklausymas. Tai ne telefoninio pokalbio klausymasis (jis buvo žymimas raide „S“), o girdėjimas visų garsų. Net popieriaus lapų šnarėjimo. Dažniausiai pasiklausymai vykdavo ryšių (telefonų) kanalais ir, išjungus iš tinklo ar storai uždengus telefoną, pokalbiai nebuvo girdimi. Klausytojai - KGB darbuotojai - viską stropiai užrašydavo: vedusiųjų šeimose - net intymių santykių metu vykusių pokalbius.

Bylos t. 3, 1. 76 - kun J. Zdebskio kambaryje įrengtos priemonės „Т“
(pasiklausymo) suvestinė.

Форма № 6
СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО
Э.к. секретаря

РАЗДЛАТЬ
Ладислови

18. 1876
1971

СВОДКА № _____ Рег. № _____
по объекту 40-197-71
за _____ 196 г.
на 1 листах

Резюме

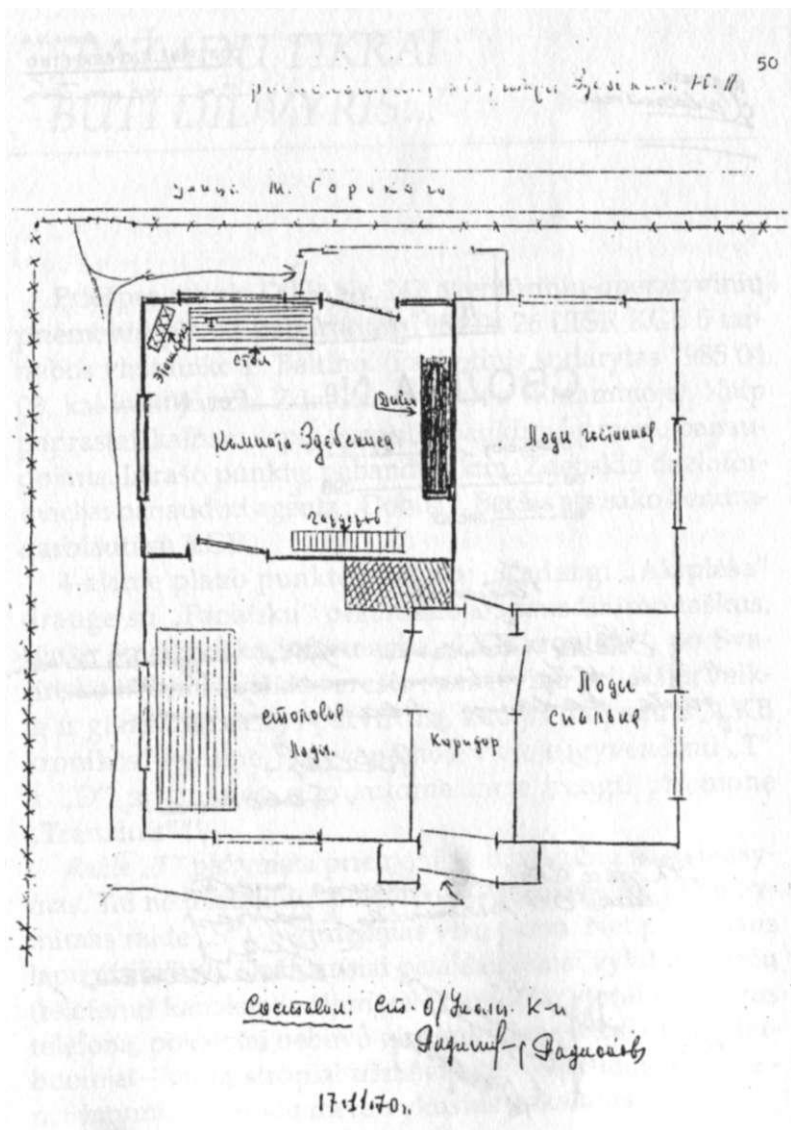
*Работе контролеи 1971г. суррийеи мей.
11-тэ и 12-тэ динотис медийагу небуро
даите, каданги фралтий не зытло*

*Сokolof -
Sokolova*

*УФК при штаб мр Каино миста
судитис ОТР мизимилас мажорас
Сokolof
Амантанеи,*

*253 Саушмий
Августин
Вангунь*

Bylos t 3 1 50 - kun. J. Zdebskio kambario ir šeimininkų namo pirmojo aukšto planas (Prienui, M. Gorkio, dabar Kęstučio, g-vė).

Kun. Juozo Zdebskio bute pirmą kartą pasiklausymo aparatūra įrengta Prienuose 1971 01 12. Yra KGB kapitono Radionovo pokalbis su A.B., kuris jo pavedimu pastatė telefoną su pasiklausymo aparatūra. Kun. Juozas jo net paklausęs, ar saugumas neįmontavęs ten ko nors? Tas atšovė: „Apie tai klauskite saugumo. Aš nieko nežinau“.

Kun. Zdebskis numanė, kad klausomasi. Kartą pasišaipydamas iš besiklausančiųjų, nukėlęs ragelį pasisveikino su jais (nors ragelio ir nereikėjo kelti: jie girdėdavo ir taip). Kai atvažiuodavo pas jų kun. Sigitas Tamkevičius „gazietos“ reikalais (yra šių pokalbių nuotrupos), svarbesniems klausimams aptarti jų vedavosi į verandą, ir besiklausantiems tekdavo konstatuoti: girdi tyliai kalbantis, bet suprast negali.

Tokie pasiklausymai buvo plačiai praktikuojami sekamųjų butuose. Buvo ilgai klausomasi „inžinieriaus“ bute. Nemažai pasiklausymų išlikę iš Kauno vienuolių butų. Iš šių pasiklausymų KGB dažnai gaudavo daugiau medžiagos nei iš agentų. Taip jie nustatė ne vieną pagrindinės spaudos leidėją. Sužinojus tai, jiems belikdavo apie ją ištiesti agentų voratinklį ir surinkti dokumentinius įkalčius. Keista žmogaus psichologija: sekamieji numanydavo, kad jų butuose klausomasi, tačiau prasitardavo tokių dalykų, kurių tardymo metu tikrai nesakytų. Iš šių pasiklausymų vadinamųjų memorandumų (t.y. tik kun. J. Zdebskį liečiančių ištraukų) sudarytas beveik visas šeštasis tomas. Nors jų gausu ir kituose tomuose.

Priemonė D - slapta krata sekamųjų butuose ar kitose patalpose. Daugelyje planų numatyta šią priemonę taikyti kun. Zdebskio bute, bažnyčiose, daugelio jo „ryšių“ - vienuolių butuose ir kitur. Pavyzdžiui, 1977 02 02 patvirtintame agentūrinių - operatyvinių priemonių plane numatyta ne tik periodiškai sekti kun. Zdebskio „ryšių“ gyd. Loretą Paulavičiūtę, bet ir atlikti jos bute priemonę „D“, ieškant įrodymų „dėl priešiškos literatūros dauginimo“ (t. 4,1. 159).

Šlavantų klebonijoje telefono nebuvo, todėl pasiklausymo, atrodo, nebuvo įrengę. Buvo numatę atlikti slapta kra-
tą klebonijoje ir bažnyčioje. Kažin ar jiems pavyko kleboni-
joje tai padaryti, nes kun. Zdebskis buvo labai atsargus ir
išvažiuodamas būtinai ką nors iš savo patikimų žmonių pa-
likdavo namie, paprašęs, kad nė valandėlei namų nepalik-
tų be priežiūros. Bažnyčioje Šlavantuose ir nebuvo reikalo
daryti slaptos kratos: agentas „Mykolas“ ją atlikdavo...

1985 09 03 KGB 5 tarnybos 3 skyriaus operatyvinio iga-
liotinio papulkininkio A. Karpavičiaus pažymoje rašoma,
kad iš KGB Lazdijų rajono poskyrio viršininko Z. Galiaus-
ko sužinota (pastarajam pranešė agentas), jog kun. J. Zdebs-
kis 1985 m. rugsėjo 23-25 d. važiuos į Klaipėdą į kurso drau-
gų susitikimą pas kun. B. Talaišį. Nutarta Rudaminos baž-
nyčioje, kurios klebonas buvo kun. Zdebskis, įvykdyti prie-
monę „D“ ir gal įrengti pasiklausymo aparatūrą. Reikėjo,
kad KGB OTO darbuotojai atliktų papildomą žvalgybą ir
konkrečiai atsakytų, ar galima įrengti „T“. Pagaliau duota
užduotis: tam laikui įrengti slaptus išorinio sekimo postus
bei suaktyvinti agentūrinį ir verbavimo darbą.

Operacijai rengtasi rimtai: 1985 09 20 patvirtintas ob-
jekto „40-953-85“ operatyvinės techninės priemonės „D“
įgyvendinimo planas. Jame rašoma, kad krata daroma pa-
gal KGB vadovybės patvirtintą užduotį Nr. 41342 norint
išaiškinti antitarybinių nelegalių leidinių laikymo vietą
ir gauti įkalčių, jog objektas (kun. J. Zdebskis. - *V.S.*) da-
lyvauja leidžiant bei platinant nacionalistinius ir antita-
rybinius veikalus, taip pat norint surasti dauginimo prie-
mones. Krata numatyta daryti naktį iš rugsėjo 23 į 24. Pra-
dėti ją tik gavus agento „Adomo“ pranešimą ir įsitiki-
nus, kad objekto tikrai nėra namie. Klaipėdoje jį turėjo
sekti (ir sekė) vienas susitikime dalyvavusių agentų bei
KGB sekliai („NN“ priemonė). Rudaminos bažnyčios du-
rys atrakinamos raktų dublikatu. Kadangi krata turėjo
vykti naktį, išiskverbimo grupę numatyta aprūpinti ži-

bintais, radijo stotimis, kad galėtų susisiekti su baze ir pridengimo postu. Numatyta įėjus surasti slėptuvę ir išsiaiškinti, kas ten slepiama. Operatyvinę reikšmę turinčius dokumentus nufotografuoti (fotografavimui parengti elektros prailgintuvą). Šalia bažnyčios pastatyti KGB darbuotojų operatyvinę priedangą. Jie privalėjo sulaukyti visus pašalinius asmenis, kurie kratos metu būtų bandę patekti į bažnyčią, ir VRM²³ organų vardu pristatyti į miliciją jų asmenybei nustatyti. Su rajono vidaus reikalų skyriaus viršininku dėl to buvo susitarta. Visą kratos laiką įsiskverbimo grupė turėjo palaikyti abipusį radijo ryšį su operatyvinio pridengimo postu.

Krata atlikta sėkmingai. Prieš ją agentas „Žilvitis“ vaiko krikšto pretekstu apsilankė klebonijoje ir iš šeimininkės sužinojo, kad kun. Zdebskis tikrai išvykęs. Šiek tiek nerimo sukėlė kun. Zdebskio ankstyva išvyka iš Klaipėdos. Mat sekant nustatyta, kad jis netikėtai 22.46 vai. traukiniu iš Klaipėdos išvyko į Vilnių. Tačiau buvo aišku, kad Rudaminos jis greitai nepasieks. Kratos metu KGB, deja, nieko įdomaus nerado. Bažnyčios kolonoje už spintos (kur rasta labai daug voratinklių) aptiko tik apie 20 mašinėle spausdintų religinio turinio brošiūrų vaikams...

Iš šios bylos paaiškėja, kad tokią kratą buvo numatyta atlikti kun. Kazimiero Vasiliausko bute (Šv. Rapolo bažnyčioje Vilniuje), „Aušros“ redaktoriaus kun. Liongino Kunevičiaus („Mistiko“), Jono Stašaičio („Seminaristo“) ir kitų sekamųjų butuose.

Šlavantuose ir Rudaminoje buvo nuolat kontroliuojama kun. Zdebskio korespondencija - tiek gaunama, tiek išsiunčiama (*priemonė „P“*). Tai atlikdavo specialiai tam užverbuoti agentai arba „patikimi asmenys“. Bet kuris įtarimą keliantis gaunamas ar siunčiamas laiškas buvo fotografuojamas (*priemonė „PK“*), o jį parašęs asmuo paprastai pakliūdavo į kun. Zdebskio „ryšių“ sąrašą ir KGB apie tą asmenį surinkdavo išsamų dosjė. Tokių laiškų kopijų gausu byloje.

Be vadinamųjų *raidinių priemonių* („T“, „S“, „D“, „P“, „PK“, „NN“ ir kt), kun Zdebskiui dar buvo taikomos priemonės „*Stiklas*“, „*Veidrodis*“ ir „*Tranzitas*“. Dvi pirmosios taikytos ir „Nepataisomajam“ (kun. Alfonsui Svarinskiui). 1978 m. plane numatyta panaudoti šias priemones, kadangi jų butuose negalima įrengti vadinamųjų raidinių priemonių. Priemonę „Tranzitas“ planuota įrengti kun. Juozo Zdebskio automašinoje. Šią priemonę numatyta įgyvendinti iki 1984 05 15.

KGB ypač domėjosi kun. Zdebskio mašinomis: kur, kada, iš ko pirkto, o ypač kur ir kas jas remontuoja. Matyt, labai magėjo jose įrengti savo sekimo techniką, jeigu ne daugiau. Išsiaiškinę, kur ir kas jas remontuoja, buvo nutarę meistrą užverbuoti. Ne kartą kelyje kun. Zdebskio ir jo „ryšių“ mašinas sustabdydavo neva VAI darbuotojai ir, dėl ko nors prikibę, jose atlikdavo kratą. (Kun. Juozas visuomet pasižymėdavo, kas sulaukė ir ką kratos metu paėmė.) Ir dėl šių priemonių KGB buvo labai aktualu per agentus iš anksto sužinoti jo išvykimo datą, dar geriau - ir maršrutą. Ypač stengėsi iš anksto tai sužinoti paskutiniiais jo gyvenimo metais. Pavyzdžiui, 1985 04 24 agentui „Gediminui“ vėl duota užduotis apie kun. Zdebskio numatomas išvykas kuo greičiau pranešti KGB rajono poskyrio nurodytu telefonu, o rajono poskyris privalėjo skubiai informuoti Vilniuje 5 tarnybą (t. 8, l. 92).

Tuo metu buvo labai domimasi ir jo vairuotojais (nes kun. Zdebskiui vairavimo teisės vėl buvo atimtos ir jį dažniausiai vežiodavo jaunas vaikiną Algis Sabaliauskas). 1985 m. priemonių plane įrašyta užduotis surinkti visus duomenis apie kun. Juozo vairuotoją, o VAI patrulinei tarnybai - fiksuoti bet kurią „Akiplėšos“ mašinos pasirodymo vietą ir laiką (t. 8, l. 81).

Iki 1984 05 25 buvo numatyta Šlavantų bažnyčioje įgyvendinti spec. priemonę: „išsiskverbti į bažnyčią ir prieš „Akiplėšą“ panaudoti spec. preparatą“ (t. 8, l. 5). Matyt, tai buvo ne sekimo, o žalojimo ar žudymo priemonė. Tokios

priemonės jam buvo taikytos ne kartą: agentai praneša iš paties kun. Juozo pasakojimų girdėję apie jam organizuotas autoavarijas, užpuolimus ir sumušimus bei apšvitinimą kalėjime.

Yra agentų pranešimų, kad jis pasakojęs, jog antrojo kalinimo metu Lukiškių kalėjime ji kurį laiką vieną laikė kameroje ir apšvitino. Po to ilgai, net išėjęs į laisvę, jis blogai jautėsi, o 1973 m. pavasarį kelias dienas net buvo netekęs sąmonės. Priežasties gydytojai tiksliai negalėjo nustatyti, nors teko ilgokai pagulėti ligoninėje: jie jam davė suprasti, kad priežastis galėjo būti iš kalinimo laikų. Juolab tikėtina tuo, nes apie tokias KGB priemones liudija ir kiti sąžinės laisvės kaliniai.

Vos grįžęs iš antrojo įkalinimo, 1972 m. spalio pradžioje kun. Zdebskis buvo sumuštas Marijampolėje. Agentai skelbė, kad tai chuliganų darbas; jo artimieji galvojo - dar viena KGB akcija prieš jį.

Agentė „Lilija“ praneša, kad ja labai pasitikinti „LKB kronikos“ platintoja vienuolė pasakojo, jog 1975 01 24 kun. Zdebskį ir su juo važiuosią seselę T. sekė KGB: net bandė jiems padaryti autoavariją ar bent sukompromituoti, bet tąkart, ačiū Dievui, nepavyko. Matyt, apie tą patį atvejį agentui „Šermukšniui“ gegužės mėnesį pasakojo vienas iš kun. Zdebskio bendražygių „kunigų reacionierių“. Apie tą įvykį, girdėtą iš paties kun. Juozo lūpų, patvirtina ir agentas „Vidmantas“. Lazdijų dekanas kun. Vaclovas Strimaitis vienam agentui papasakojo, kad kun. Zdebskis jam sakęs, jog KGB du kartus jį bandė nužudyti, dirbtinai sudarydama avarines situacijas.

1978 06 05 vakare kun. Zdebskis pasakojo agentui „Gediminui“, kad prieš keletą metų miške prie Metelių jį sekė „Volga“. Staiga kelią užtvėrė pilnas vyrų sunkvežimis - furgonas. Važiuojant pro jį, nuo furgono atsilenkė kažkokia geležis. Laimei, jis išvengė autoavarijos: tąkart apdraskė tik mašinos šoną. Po to jie bandė jį stabdyti, bet jis paspaudė

akseleratorių ir - į namus. „Volga“ sekė iki pat namų. I klausimą, iš kur jis galėjęs žinoti, kad tai KGB, kun. Juozas atsakė: „Per daugelį metų išmoksti juos pažinti: veidai tokie rimti, solidūs ir jauti, kad akimis tave seka. O kad tada miške buvo KGB darbas, patvirtina ir tai, jog po metų atvažiuo Tumėnas (Religijų reikalų tarybos įgaliotinis. - V.S.) aiškintis to atvejo. Iš kur jis sužinojo, jei aš apie tai niekam nepasakojau ir nesiskundžiau?...“ (t. 4, 1. 253-254).

Verta apsisototi prie plačiai naudotos „NN“ priemonės - išorinio stebėjimo. Pagrindinis šio sekimo tikslas buvo nustatyti „ryšius“, t.y. su kuo sekamasis bendrauja, kam gali perduoti pagrindinę literatūrą ar kitus dokumentus (ypač domino jų perdavimas į laisvąjį pasaulį) bei nustatyti spausdinimo ir platinimo punktus. Tačiau tuo neapsiribojo jų tikslai: sekimo metu būdavo sulaikomos ir iškratomos mašinos, atimamos vairavimo teisės. Kun. Zdebskiui tai buvo padaryta du kartus. Byloje yra daug sekimo („NN“) ataskaitų.

Sekdavo KGB 7 skyriaus (pradžioje - poskyrio) sekliai. Minučių tikslumu būdavo registruojama, kur sekamasis važiuo, kur užėjo, kiek užtruko (pavyzdžiui: užėjo į miesto tualetą, po trijų minučių išėjo...), ką įsinešė ir ką išsinešė, su kuo užėjo ir su kuo išėjo. Ilgesnių kelionių metu sekimą pradėdavo, pavyzdžiui, Kauno KGB, Vilniuje perduodavo Vilniaus saugumo sekliams, o tie, jei sekamasis, pavyzdžiui, vykdavo į Maskvą, jį lydėdavo, o ten sekti perduodavo Maskvos kagėbistams. Todėl buvo labai aktualu iš anksto žinoti sekamojo išvykimo dieną, o dar geriau - ir kur vyksta.

Sekdavo lydėdami dviem ar trimis mašinomis, paprastai po du, tris seklius kiekvienoje. Atsakingesnių sekimų metu KGB spėjamuose maršrutuose statydavo VAI ir KGB postus, o kartais paleisdavo ir pėsčiuosius seklius. Po sekimo surinkdavo duomenis apie gyventojus, pas kuriuos buvo užėjęs sekamasis (daugiabučiuose namuose - apie visos laiptinės butų gyventojus). Sekamiesiems suteikdavo slapyvardžius, tačiau kitus negu buvo suteikusi KGB 5 tarnyba: čia kun. Juo-

zas Zdebskis buvo ne „Akiplėša“, o „Zdenek“, Vytautas Vaičiūnas ne „Fanatikas“, o „Vladas“, Petras Plumpa ne „Chameleonas“, o „Pigmentas“ ir t.t. Šioje byloje daugiausia išorinio sekimo ataskaitų apie kun. Juozą Zdebskį ir Vytautą Vaičiūną. Yra ir apie kitus asmenis: „Dragovą“ (gyd. Genovaitę Drąsutytę), „Vitaliją“ (ses. Marytę Vitkūnaitę), „Kulisą“ (ses. Juliją Kuodytę), „Lapiną“ (Vladą Lapienį) ir kt.

Charakteringas sekimas atliktas 1971 05 17 nuo 6.00 vai. iki kitos dienos 1.00. Sekė kun. Zdebskį ir su juo važiuosį Petrą Plumpą. Jie lankėsi Valkininkuose pas gyd. Loretą Paulavičiūtę ir kun. Algimantą Keiną, kurio motociklu važiavo į mišką (KGB čia nesekė, kad nebūtų pastebėti, o grįžtančius iš miško kitame kely pasitiko ir tęsė sekimą). Jiems atvykus į Vilnių, fiksavo jų apsilankymo vietas ir laiką. Vėlai vakare juodu nuėjo į centrinį paštą ir kun. Zdebskis 22.10 val. užsakė pokalbį su Arimantu Raškiniu Maskvoje. Deja, telefonas Maskvoje neatsakė. Tada jie A. Raškiniui siuntė telegramą, kurioje prašė pranešti Sergejui, kad knygas paims. Pirmąjį telegramos blanką sugadino ir numetė į šiukšlių dėžę. Sekliai jį sugebėjo paimti. (Reikia manyti, kad tokiu metu paštas buvo tuščias. Žinoma, vėliau iš pašto jie gavo ir nesugadintą išsiųstą telegramos tekstą.) Po to sekamieji nuvažiavo į Salininkus nakvoti pas kagėbistams žinomą „Seminaristą“. Buvo pirma valanda nakties. Tuo sekimas baigėsi.

Ypač aktyviai sekė, kai kun. Zdebskis rengėsi vykti į Maskvą ieškoti advokato areštuotam kun. Antanui Šeškevičiui SJ ginti. 1971 05 21 kun. Zdebskis buvo sekamas nuo 6.00 iki 21.25 valandos. Gegužės 22 ir 23 dienomis sekliai stebėjo visus Kauno geležinkelio ir aerouosto kelius, kuriais kun. Juozas galėjo išvykti.

Intensyvus sekimas buvo 1978 m. spalio 9-10 dienomis. Spalio 9 d. 17 vai. KGB ėmė kontroliuoti visus kelius į kalinamo „Lapino“ (Vlado Lapienio) butą Dauguviečio 5 Vilniuje. 18 vai. ten apsilankė „Sava“ (Julius Sasnauskas), o 18.10 vai. - „Zdenek“. 18.32 vai. abu išėjo per kiemo vartus.

Po 7 min. išėjo ir „Larisa“ (Elena Lapienienė). Visi stotelėje susitiko. Sustabdę „Volgą“ 14-79 LLL, susėdo ir atvyko į geležinkelio stotį. „Sava“ vis žiūrėjo į juos lydintį transportą (matyt, pastebėjo, kad seka). Stotyje „Sava“ atsisveikino, o „Larisa“ su „Zdeneku“ (E. Lapienienė su kun. Zdebskiu) 19.32 val. išvyko į Maskvą. Spalio 10 d. 9.05 val. atvyko į Maskvą, išlipo Baltarusijos stoty ir nuėjo į stoties aikštę. Čia juos perėmė sekti Maskvos KGB. Sekimo perdavime maskviškiams dalyvavo 7 valdybos 3 skyriaus viršininko pavaduotojas N.M. Golovanovas. Perdavimą pasirašė LTSR KGB 7 skyriaus viršininkas papulkininkis V. Bukauskas ir dar vienas jo skyriaus darbuotojas.

Maskviškiai kagėbistai sekė ne mažiau stropiai. Juos nustebino, kad bilietus į Potmos stotį (ta kartą jie važiavo aplankyti kalinamo Vlodo Lapienio) „Maskva-Saranskas“ traukiniu Nr. 42 kun. Zdebskis nusipirko „TSRS didvyrių ir Tėvynės karo invalidų“ kasoje, nes kitur buvo beviltiškai didelės eilės...

Analogišką atvejį ses. Gerardą Elena Šuliauskaitė savo prisiminimuose taip aprašo:

„Kai perpildytose geležinkelio stotyse būdavo beviltiška gauti bilietą, kun. Juozas kažkokiu būdu visados sugebėdavo gauti. Kartą Maskvoje vienoje stotyje prie visų langelių buvo nutįsusios didžiausios eilės keleivių. Bilietą gauti atrodė neįmanoma. Buvo dar vienas langelis, į kurio pusę niekas net nesidairė. Prie jo kabojo užrašas: „Tarybų Sąjungos didvyriams“. Kun. Juozas priėjo prie to langelio ir paprašė bilieto. Jam šaltai paaiškino, kad čia aptarnaujami tik Tarybų Sąjungos didvyriai. Kunigas šypsodamasis - tik jam būdingu didelio vaiko tonu - prabilo: „Aš ... nesu didvyris, bet tikrai tikrai pažadu, kad būsiu didvyris...“ Kasininkė, paveikta jo tono (o gal šv. Teresėlė kažką suveikė?), davė „būsimajam didvyriui“ bilietą ir dar pakvietė, jei kada vėl bus bėda, neužmiršti to langelio“.

Argi ne „Akiplėša“?!

KGB domino visi sekamųjų „ryšiai“. Užteko, kad kun. J. Zdebskiui parašytų nors ir vieną laišką ar vienetinį kartą trumpai sekimo metu susitiktų ar užeitų į namus, kai galėjo būti įtrauktas į jo „ryšių“ sąrašą.

Kun. Zdebskio ryšiai iš tiesų buvo platūs: septinto bylos tomo „ryšių“ sąrašė yra 367 asmenys. Jie ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Pavolgio, Maskvos, kitų tuometinės TSRS vietų. Tokie jo „ryšiai“, kaip kunigai Sigitas Tamkevičius, Alfonsas Svarin-

skas, Petras Dumbliauskas, Lionginas Kunavičius, Pranciškus Račiūnas, Konstantinas Ambrasas, Albinas Deltuva, Gvidonas Dovidaitis, Antanas Jokūbauskas, Antanas Gražulis, Algimantas Keina, Jonas Kauneckas, Liudvikas Čechavičius, Antanas Šeškevičius, Vincas Jalinskas, kun. Zdebskio bendražygiai Petras Plumpa, Vytautas Vaičiūnas, Jonas Stašaitis, Povilas Petronis, Genutė Drašutytė, Marytė Vitkūnaitė ir Birutė Žemaitytė, Regina Teresiūtė ir Roma Tamašauskaitė, gydytojai Stasė Belickienė, Modestas Juozaitis ir Loreta Paulavičiūtė, idėjos draugai Nijolė Sadūnaitė, Antanas ir Robertas Grigai, Elena ir Vladas Lapieniai, Ona ir Jurgis Briliai ir daugelis (šimtai!) kitų neišnyksta iš KGB

Kun. J. Zdebskio „ryšiai“: Robertas Grigas, Antanas Grigas, kun. Konstantinas Ambrasas, kun. Antanas Lazdauskas.
(Iš KGB archyvo nuotrauka-montažas)

Gyd. Genutė Drašutytė (KGB slapyvardžiai „Dragova“, „Rita“) su Arimantu Raškiniu prie Kauno arkikatedros.
(Fotografuota KGB sekliu)

akiračio iki kun. Zdebskio mirties. (Žuvus kun. Juozui Zdebskiui, atsiranda KGB rezoliucija, kad, jeigu byla ir bus sunaikinta, jo „ryšių“ sąrašą verta išsaugoti kaip neprarandanti operatyvinių reikšmės.) Šiame sąrašė randame ir E. Franką bei P. Auerį - vokiečius iš Pavolgio, S. Genginą, A. Lavutą ir L. Regelsoną - iš Maskvos. Per kun. Zdebskio „ryšius“ - Maskvos disidentus - dažnai būdavo siunčiami įvairūs dokumentai į tarptautines organizacijas.

KGB ne tik sekė kun. Zdebskio santykius su šiais žmonėmis, bet ir stengėsi kliudyti, nutraukti jų ryšius. Pasitelkiant milicijos darbuotojus, būdavo šantažuojamos ir gąsdinamos dėl neprisiregistravimo kun. Zdebskio šeimininkės. Tuo rėmėsi ir gąsdinami pas jį pailsėti prisiglaudusius žmones (Petro Plumpos šeima, kai jis kalėjo). Registracijos tikrinimo pretekstu bent paviršutiniškai apžiūrėdavo ir kun. Juozo kambarius. Kagėbistai apklausinėdavo jo lankomus senelius ir ligonius, rinko apie jį žinias iš daugelio žmonių. Tiesiog stebina kagėbistų veiklos „diapazonas“: nuo septintos klasės mokinukų iki aš-

tuoniasdešimtmečių senučių. Kaip minėjau, byloje yra daug septintokėlių pranešimų apie kun. Zdebskio pamokslus. O 1985 05 07 KGB Lazdijų rajono poskyrio vyr. leitenantas Čepas apie kun. Zdebskio lankymąsi apklausė apkurtusią 80-metę Vytautų kaimo senutę Jadvygą Jančiukienę. Ji papasakojo, kad kun. Zdebskis aplanko ne tik ją, bet ir Izabelę Medonaitę iš Gudelių kaimo, Gudžiauskų šeimą iš Vytautų kaimo ir kitus. Tai buvo jo pastoracinės kelionės pas senelius ir invalidus pirmaisiais mėnesių penktadieniais.

KGB neapkentė ir bijojo kun. Juozo Zdebskio. Kai antrą kartą teisė už vaikų katekizavimą Prienuose, bijojo teisti vietoje: teismą perkėlė į Kauną. Ir kokių tik apsaugos priemonių nesiėmė prieš teismą! 1971 10 16 paties KGB pirmininko Juozo Petkevičiaus buvo patvirtintas (pasirašė jo pavaduotojas H. Vaigauskas) Zdebskio teismo proceso priemonių planas, kuriame buvo numatyta suaktyvinti daugelio kunigų sekimą, agentų veiklą, pasiklausymą iš butų ir t.t. Kauno KGB viršininkas Gedas Bagdonas (be kita ko, buvęs kun. Juozo Zdebskio gimnazijos laikų klasės draugas) patvirtino operatyvinį planą: kiek kagėbistų ir milicininkų reikės pastatyti prie teismo salės, kad neįleistų ko nereikia; kiek įėjime į trečią aukštą (kur buvo posėdžių salė), kiek balkone, gatvėje, teismo koridoriuje ir salėje. Ekstremaliam atvejui numatyta sudaryti 6 kagėbistų ir 5 milicininkų atsarginę grupę. Tokios jėgos! Prieš ginkluotus nebent rožančiais ir malda...

Po kun. Alfonso Svarinsko trečiojo arešto, kai jį lageryje aplankė kun. Juozas Zdebskis, paaiškėjo sekamųjų pasiklausymo iš butų pavojingumas. Kun. Zdebskis parvežė kun. Svarinsko išpėjimą: „Broliai kunigai, nekalbėkite paslapčių kambaryje“. Todėl agentas „Gediminas“ 1985 02 11 Rudaminos klebonijoje pamatė, kad šeimnininkė (kun. Juozo nebuvo namie) telefoną laikė apvožtą puodu, ant kurio buvo užtiesta staltiesė ir pastatyta vazonas su gėle. (Rudaminos klebonijoje KGB taikė tik priemonę „S“, t.y. telefoninių pokalbių klausymąsi - gal todėl kad buvo didelės patalpos.)

Po kunigų Alfonso Svarinsko ir Sigito Tamkevičiaus arešto Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas faktiškai iširo. 1984 m. bandyta atkurti jį kaip pagrindinį. KGB labai domėjosi, kas jo nariai. Iš agento „Vilnies“ 1984 09 11 pranešimo matyti, kad buvo siūlyta į jį vėl įtraukti kun. Juozą Zdebskį, bet privalėjęs jam pranešti - kad atvyktų į nurodytą vietą - asmuo kažkaip „užmiršo“ ir nepranešė. Jo nuomone, į tą grupę gali įeiti Kalinauskas, Zdebskis, Stakėnas ir net vienuolės bei pasauliečiai. KGB buvo pasiryžęs su naikinti šį komitetą dar negimusį.

1984 09 03 vyko Lazdijų dekanato kunigų rekolekcijos Krikščtonyse. Paskutinę rekolekcijų dieną Leipalingyje dalyvavo ir vysk. Liudvikas Povilonis. Ragino rūpintis kunigų pašaukimais, o jei negalima kunigystės pasiekti normaliu keliu, reikia ieškoti kitų. (Nuoroda į pagrindinę kunigų seminariją. - *V.S.*) Ragino neapleisti ir vaikų katekizacijos. Prie pietų stalo vyskupas L. Povilonis kun. Zdebskiui pasakė: „Kunige Juozai, reikės tau paieškoti didesnės parapijos. Šlavantuose tu neturi kuo užsiimti“. Kun. Juozo veidas, kaip rašo agentas, surimtėjo ir jis atsakė: „Mano parapija didelė. Aš vos spėju ją aptarnauti ir kitos nenoriu“. Tai buvo tiesa, kurią, deja, kai kas suvokė tik po jo mirties...

1985 m. pradžioje jis jau Rudaminoje. Netoli Šlavantų, todėl dar lanko ir šios parapijos senelius bei invalidus.

KGB Lazdijų rajono poskyris tuojau pat (1985 04 03) sudaro naują sekimo priemonių planą, kuriame vėl numato, kokius senus agentus panaudoti, kokius naujus į sekimą įtraukti, ką užverbuoti, kam kontroliuoti korespondenciją, telefoninius pokalbius, jo išvykas, kur įrengti išorinio stebėjimo („NN“) uždara postą, kaip nuolatiniam pamokslų klausymuisi parinkti tris patikimus asmenis, kaip jo išvykas panaudoti tolesnei jo kompromitacijai ir t.t.

Iš karto pradėjo suktis KGB mašina. Ir reikia pripažinti, kad ji visus metus iki jo žūties sukosi labai intensyviai. KGB darbuotojai apklausė labai daug žmonių, rinkdami atsilie-

pimus apie jį, sekė bažnyčios remontą, išgijo bažnyčios rak-
tų dublikatą, atliko joje slaptą krata, bandė užverbuoti (be-
je, nesėkmingai) jo giminaitį, klausėsi pamokslų, rinko agen-
tų pranešimus ir t.t. Yra byloje kažkoks keistas anoniminis
moters pranešimas telefonu KGB Lazdijų rajono poskyrio
viršininkui Z. Galiauskui apie nugirstą pokalbį, jog kun.
Zdebskis ruošiasi per Alytaus gyventoją V.Z. (visas jo dosjė
gautas iš Alytaus KGB) kažką raštiškai ar žodžiu perduoti į
užsienį. Tai buvo 1986 m. sausio 9 d.

Yra įdomus kun. Zdebskio santykius su moterimis cha-
rakterizuojantis vienuolės - agentės „Irenos“ 1984 08 16 pra-
nešimas. Prie pranešime numatomų priemonių įrašyta: „Dėl
„Z“ (t.y. Zdebskio. - *V.S.*) viskas daroma pagal turimą DOR
planą“ (t. 8, l. 42).

Kol kas neįmanoma pasakyti, ar jo žūtis autoavarijoje
1986 m. vasario 5 d. irgi buvo pagal DOR planą, ar atsitikti-
nė: tiesioginių įrodymų, kad KGB kalta dėl jo žūties, byloje
nerasta. Tačiau iš byloje esančios medžiagos matyti, koks
nepageidaujamas jis buvo jiems ir kaip mielai juo būtų atsi-
kratę. Jau vadinamosios spec. priemonės taikymas 1980 10
03 buvo jo fizinis luošinimas ir bandymas susidoroti. Su-
prantamas KGB įniršis, kai ir pašalintas iš Tikinčiųjų tei-
sėms ginti katalikų komiteto jis, tarsi niekur nieko nebuvę,
toliau tęsė kovą už Bažnyčią ir sielas. Tai jiems buvo sun-
kiai suvokiama. Ne iš pasaulio buvo jo jėga. Pažįstant kun.
Zdebskį ne tik iš KGB archyvų, bet ir iš jo dienoraščių bei jo
artimųjų prisiminimų, galima pasakyti, kad jis tikrai ištesė-
jo pažadą, juokais duotą Maskvos kasininkei: „...aš tikrai
tikrai būsiu didvyris...“

Jis turėjo nuostabią nuojautą: ne tik apie žmones - kas
geranoris, o kas ne - bet ir apie ateities įvykius. Byloje yra
išlikęs KGB karininko 1985 12 27 pokalbis su Rudaminos
paštininke. Ji pasakoja, kad kun. Juozas Zdebskis užsisakė
laikraščius „Tiesa“, „Komjaunimo tiesa“, „Darbo vėliavą“
bei žurnalus „Tarybinę moterį“, „Švyturį“, „Mokslą ir gy-

vertimą" šešioms mėnesiams. I klausimą, kodėl užsisako ne visiems metams, kun. Juozas atsakė: „*Neišku, kiek Dievas mane čia laikys*“ (šie žodžiai KGB pabraukti).

Jo žūties išvakarėse, t.y. 1986 02 04, ant atskiro lapelio yra į bylą įsegtą KGB pirmininko pavaduotojo H. Vaigausko rezoliucija:

„Prašau įdėmiai išstudijuoti Bažnytinės teisės 533 ir 550 kanonų reikalavimus - apie kunigų pareigas - ir tikinčiųjų vardu dėl Zdebskio parengti argumentuotą laišką. Dienomis dingsta - nuolatinės kelionės, bastymaisi.

Reikalavimas - priversti jį dirbti" (t. 8, 1.190 a).

Sena ar dviguba klasta?

Bylos t. 8, 1.190 a. - KGB rezoliucijos įklijuotas lapelis, datuotas kun. J. Zdebskio žūties išvakarėse.

Прочитав канонический 4.1.
устав и постановки
533 и 550 канонах сегодн
и года - о священстве
католическом - и от имени
безымянных православных
априметрических мисси-
онаров, в том числе
Здебского, и др.
просим - рассмотреть
дело и вынести
постановку соответ-
ственно.
С уважением,
Владимир
Ткач
15. III. 1986 г. Т. 8, 1.190 а. а. а. а.

Kitą dieną po žuvimo, t.y. 1986 02 06, Lietuvos TSR KGB 5 tarnybos 3 skyriaus darbuotojas Čekenj parengia ir, komiteto pirmininkui pasirašius, išsiunčia i Maskvą TSRS KGB 5 valdybos viršininkui generolui leitenantui J. Abramovui šifrotelegramą Nr. 1026 (parašo Nr. 520), kurioje praneša:

„1986 m. vasario 5 d. 14 vai. 30 min. Lietuvos TSR Šalčininkų rajono teritorijoje automobilių avarijos metu susidūrus lengvajam automobiliui „Žiguliai“ su sunkvežimiu (pie-novežiu) GAZ-53, žuvo DOR objektas „Akiplėša“ - vienas iš kūrėjų ir buvęs narys vadinamojo „Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto“, kunigas reacionierius - Zdebskis Juozas, Vinco s., g. 1929 m., Lazdijų rajono Rudaminos parapijos klebonas. Drauge su juo žuvo lengvojo automobilio keleiviai - Sabaliauskas Algirdas, Romo s., g. 1943 m. Kauno keramikos fabriko elektrikas, ir Čeikaitė Danutė, Stasio d., g. 1960 m., laikinai nedirbanti, o Žemaitis Romualdas Vladas, Vlado s., g. 1938 m., Prienų MSV meistras, paguldytas į Šalčininkų ligoninę.

VAI preliminariais duomenimis avarijos kaltininkas yra „Žigulių“ vairuotojas - Sabaliauskas A.R., kuris viršijo greitį, nesuvaldė automobilio, išvažiavo į priešingą judėjimo juostą ir kaktomuša susidūrė su sunkvežimiu. VRM organai iškėlė baudžiamąją bylą dėl autoįvykio ir atliekamas tyrimas. Imamės priemonių, kad dėl „Akiplėšos“ žuvimo nebūtų galima skleisti šmeižtų ir tendencingų gandų“ (t. 8, l. 194-195).

Bylost. 8, I. 194 - Lietuvos TSR KGB šifrotelegrama TSRS KGB vadovybei dėl „Akiplėšos“ - kun. J. Zdebskio - žūties.

Блокнот № 143

Бланк № 36

КГБ Литовской ССР

Секретно
(групп секретности)

(групп срочности)

ИСХОДЯЩАЯ ШИФРТЕЛЕГРАММА № 1026

Из КГБ Литовской ССР

Куда и кому Заместителю начальника 5 управления КГБ СССР Ширин М.М.М.

5 февраля 1988 года в 14 часов 30 минут по
Телефону Управления района Литовской ССР
во время автомобильной аварии, при отключении
двигателя автомобиля, аварии с участием автомо-
билиста (машиниста) ГАЗ-53, при обходе двор. Кадму-
Одним из свидетелей и очевидцев яв. К.Н. Кадму-
ского института защиты и прав верующих, инж-
инженер - Зубекас Юозас Вильховий, 1929 года
рождения, наставник Управления уголовного розы-
ска района. Вместе с ним погибшие и пострадавшие
личного автомобиля - Сабалунас Антанас Тапшис,
1943 года рождения, инженер Кадмуского Кадмуского
завода и токарь Дмитрей Стасюнас 1960 года рождения,
фактически не работавший, и механик Роландас В. Ка-
рус Висарий, 1938 года рождения, мастер Управления
М.С.У полиции в Удальгалинском болонце.
По предварительным данным ГАИ Вишневицкого авт-
аварии является виновником и причиной аварии
- Сабалунас А.Т., который приехал с завода на авто-
бусе с управлением, выехал на встречную полосу
движения и совершил лобовое столкновение с
управляемым автомобилем. Остатком следствия
участие дело по автомобильной аварии
и проводится расследование.

№ ..... 19 ... г.
(подписано) (дата подписи)

Исполнитель Поступила «...» час. «...» мин. «...» 19 ... г.
(упр. отдел) Защищена «...» час. «...» мин.

Тел. Op. раз. 242-84 (подпись зашифрованного)

Kun. J. Zdebskio švarkas ir striukė po avarijos 1986 02 05.
(Iš asmeninio archyvo)

Kun. J. Zdebskis, pašarvotas Rudaminos bažnyčioje 1986 02 09.
(Iš asmeninio archyvo)

Eucharistijos bičiulių vardu prie kun. J. Zdebskio kapo kalba
Robertas Grigas. Rudamina, 1986 02 10.
(Fotografuota KGB seklių)

Laidotuves LTSR KGB 7 skyrius intensyviai sekė. Byloje yra šio skyriaus viršininko pulkininko V. Bukausko pasirašyta pažyma apie vasario 8-10 dienomis Rudaminos bažnyčioje atliktą spec. priemonę. Pažymoje išvardyta daug sekamų kunigų ir vienuolių pavardžių bei slapyvardžių, trumpai pateikta, kas ką prie kapo kalbėjo. Pažymima, kad „pamokslų metu buvo atliekama spec. priemonė „Ženklas“ (rus. - „Znak“).

Ką galėjo, KGB laidotuvėse ne tik fiksavo, bet ir keršijo laidotuvių dalyviams. Už tai, kad veisiejietė Grabauskienė dalyvavo laidotuvėse ir tą dieną nebuvo darbe, jai pasiūlyta iš jo išėiti.

1986 02 11 tuo pačiu adresu siunčiama antra J. Petkevičiaus pasirašyta šifrotelegrama Nr. 525, kurioje ant pustrėčio lapo pateikiama smulki kun. Juozo Zdebskio laidotuvių ataskaita. Joje rašoma, kad kai kurios vienuolės ėmė skleisti gandus, jog ši autoavarija galėjo būti suorganizuota KGB. Vasa-

rio 10 d. 12 vai. įvykusios laidotuvės, kuriose dalyvavo per 900 žmonių, tarp jų apie 100 kunigų. Iš jų penki sakė pamokslus. Paberžės klebonas Donatas Valiukonis šmeižęs tarybinę tikrovę. Ekstremistiškai nusiteikęs Kiauklių zakristijonas Robertas Grigas prie kapo perskaitė eiles, skirtas 1981 m. autoavarijoje žuvusiam kun. Bronislovui Laurinavičiui, apie kurį Lietuvoje ir užsienyje buvo skleidžiami gandai kaip apie „KGB auką“. Tuo Robertas Grigas norėjęs pabrėžti, kad Bronislovo Laurinavičiaus ir Juozo Zdebskio mirties kaltininkai yra tie patys. Apie Zdebskio žuvimą kalbėjo ir „Laisvosios Europos“ radijo stotis. Lietuvos televizija parodė autoavarijos įvykio vaizdą ir pateikė argumentuotą komentarą, kad buvo kaltas Zdebskio mašinos vairuotojas. Šifrotelegrama baigiama žodžiais: „Mes imamės papildomų priemonių, kad nebūtų leista skleisti šmeižikiškų gandus apie šio kunigo žūties aplinkybes“ (t. 8, l. 203-204).

Yra daug laidotuvėse dalyvavusių agentų ir „patikimų asmenų“ pranešimų. Ypač KGB domėjosi, kaip žmonės aiškina kun. Juozo Zdebskio žuvimo priežastis. Vie-

Kun. J. Zdebskio laidotuvės. Rudamina, 1986 02 10.
(Fotografuota KGB seklių)

nas agentas pranešė, jog Onai Kalvinskienei kun. Juozo šeimininkė sakiusi, kad „galbūt tokios avarijos ir nebūtų buvę, jei kun. Juozo vairuotojas būtų buvęs labiau patyręs“. Šiuos žodžius pranešime KGB pabraukė ir agentui davė užduoti tiems, kurie bandys įrodinėti, kad kalti dėl avarijos pašaliniai (tikriausiai turėta minty KGB), papasakoti apie Kalvinskienės pokalbį su šeimininke ir propaguoti jos nuomonę. Nepaprastai aiškiai jaučiasi KGB pastangos slopinti žmonių įtarimą, jog KGB suorganizavo šią autoavariją, kad skaitant bylą net kyla mintis: „Vagie, o gal kepurė dega?!“

Po laidotuvių vasario 13 d. KGB Lazdijų rajono poskyrio operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas V. Beleckas ir Šeštokų apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkas R. Tindžiulis apžiūrėjo kun. Juozo Zdebskio kapą. Prie jo - medis kryžius su lentute, ant kurios užrašyta: „*Meilė niekada nesibaigia*“. Ant kapo - apie 10 vainikų. Matomiausioj vietoj vainikas su užrašu: „Didžiam Tėvynės sūnui - šaukliui į prisikėlimą“. Nuo šio vainiko juostų nuvalytas sniegas, kad visi matytų užrašą. Ant kito vainiko juostos žodžiai: „Kryžius buvo tavo viltis ir gyvenimas. - Bičiuliai“. Prie kapo buvo keli krepšeliai gėlių. Juose gėlės sukomponuotos „pagal buržuazinės Lietuvos vėliavos spalvas“. Taip rašoma šioje paskutinėje bylos pažymoje (t. 8,1. 226).

Laidotuvių dieną Jo Eminencija (tada dar vyskupas) Vincencas Sladkevičius tarė:

„*Ši mirtis - Prisikėlimas...*“

72.2 - VIII - INCT

СИРІЗКА

СЕКРЕТНО

№ 5-910

17.02.86

г. Гелімань АД.

13.02.86г. Я и председатель комиссии
аминикового совета Водуйского
д. Жулик Ригардас Брониславович
мошлу Здебкисса.

Мошля находится в кустном дворе.
На ней поставлен крест деревянный с орна-
менталли. На нем есть табличка с надписью
"Meilė niekada neišblės". "Любовь никогда не
заблещет". Венков выделен около 10 штук.
Обратили внимание, что около мошлы, на самом
виду, поставлен ящик, надпись которого опи-
сана от снега, чтобы все проходящие мимо
могли прочитать. На нем было написано: "Didžioji
Sūnui sūniui - išmėliui; mišikiui, Marijot-
roličiui ("Великому сыну родителю великому на
воскресение подписали - Мариаммокай"). На дру-
гих венках были надписи: "Kryžius šeruo šeruo
išties ir gyvenimas" "Вісцільці" (Крест был тоже
надеждой и надеждою подписали - Триметали), "Kiek
tuo brangius žodžius įdeita ir kiek liks nebergi-
tų, knygų išvirsta ir pabrėžta pilvėnė tmo-
nių širdyse liks amžinai" "Skliudėnų šeima

ПРОСМОТРЕНО
17.02.86г.

NUO AUTORIAUS

Bažnyčia - ne tik Kristaus vietininkės simbolis: tai Kristaus kryžių nešanti Jo tauta, klumpanti ir besikruvinanti į savo laiko akmenis, tačiau vėl kylanti, atsinaujinanti ir einanti į Prisikėlimą. Ir kuo nuožmiau ji persekiojama bei niokojama, kuo labiau ji suvargusi ir žaizdota, tuo didesnę savo ištikimųjų vaikų meilę ir pasiaukojimą ji žadina. O tokių jos vaikų buvo ir yra daug, ne vien tik kun. Juozas Zdebskis. Jo gyvenimo ir tarnystės kelias padeda pažvelgti tik į dalelę Kristaus Bažnyčios Lietuvoje žaizdų ir šventumo. Ne todėl, kad tai jo, o ne kitų kelias, o todėl, kad KGB archyve išliko jo sekimo byla.

Taip, tarp KGB agentų buvo ir tikinčiųjų, ir kunigų. Vienas kitas buvo net žymesnes pareigas to meto Lietuvos Katalikų Bažnyčioje einantis asmuo. Bet juk visa tai jau žinojome nuo 1972 metų - iš pirmųjų „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos“ numerių... KGB bylos šiandien leidžia aiškiau suvokti tų dienų Bažnyčios didybę ir tragizmą. Užmiršti juodus KGB ir jų talkininkų darbus nereikia: tai istorija, ir ji turi būti mums mokytoja. Juolab kad KGB visiškai neišnyko: jų klastos ir smūgių pilna mūsų šiandiena. Istorija - objektyviais faktais besiremiantis mokslas, todėl faktų nutylėjimas ar reikiamo dėmesio jiems neskyrimas apsunkintų Bažnyčios atsinaujinimą. Tepadės tiesa - net skaudi! - geriau suprasti, kodėl mes Bažnyčia, kaip ir visuomenę, šiandien turime tokią, kokia ji yra, ir rasti savyje jėgų bei priemonių Dievui padedant užgydyti jos ir tautos žaizdas.

Krikščioniškasis atlaidumas ir meilė tepranoksta nukentėjusių žmogiškąjį prigimties trapumą - teneslegia jų dvasios nuo Kristaus laikų žinoma fariziejaus panieka muitininkui, o teigaivina Kristaus teigta ir savo kančia įrodyta meilė priešams ir kankintojams. Bažnyčios žaizdos tesužadina visų tikinčiųjų širdyse dar didesnę pagarbą ir meilę jai - Kristaus mylimai ir nenugalėtai - bei atgailos ir atsiteisimo pastangą sielose tų, kurie - dažnai ne savo noru, kartais gal net širdyse verkdami - ją plakė... (Jie tikriausiai atpažins save iš turėtų slapyvardžių - kitiems telieka jie nežinomi.) Tesužadina šią meilės ir atsiteisimo dvasią visų mūsų širdyse. Jei perskaičius šią knygą jumyse išliks ir dar sustiprės Kristaus liudyta ir reikalauta priešų meilė, tada aš jausiuosi ramus, kad nepažeidžiau Dievo ir a.a. kunigo Juozo pagrindinio - atlaidos priešams ir jiems meilės reikalavimo, kad vietoje meilės nepasėjau neapykantos.

Dėkoju visiems, kurie savo darbu ir patarimais padėjo: tai kun. Aušvydas Belickas, ses. Loreta Teresė Paulavičiūtė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro buvęs vadovas Juozas Arvydas Starkauskas, skaityklos vedėjas Aleksas Ivanauskas ir kiti. Tepasitarnauja ši knyga didesnei Dievo garbei, Bažnyčios naudai ir Lietuvos laisvei.

VIDAS SPENGLA

Vilnius,
1995 08 15

IŠNAŠOS

- ¹ NKVD (rus. - „Narodnyj komisariat vnutrennich del“) - Vidaus reikalų liaudies komisariatas;
- ² KGB (rus. - „Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti“) - Valstybės saugumo komitetas.
- ³ MGB (rus. - „Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti“) - Valstybės saugumo ministerija;
- ⁴ F/ondas/ 16, ap/yrašas/ 221, b/yła/ 16,1/apas/ 133-134.
- ⁵ F. 16, ap. 224, b. 28, l. 97-98.
- ⁶ LKP CK - Lietuvos komunistų partijos Centro komitetas.
- ⁷ RRT - Religijų reikalų taryba.
- ⁸ DOR (rus. - „delo operativnoj razrabotki“) - operatyvinio tyrimo byla.
- ⁹ DON (rus. - „delo operativnogo nabliudenija“) - operatyvinio stebėjimo byla;
- DOP (rus. - „delo operativnoj praverki“) - operatyvinio tikrinimo byla.
- ¹⁰ MSV - Melioracijos statybos valdyba.
- ¹¹ DGOR (rus. - „delo operativnoj razrabotki glavarej“) - vadeivų operatyvinio tyrimo byla.
- ¹² Priemonė „T“ - slaptas pasiklausymas iš sekamojo kambarių (ne telefoninių pokalbių).
- Priemonė „S“ - telefoninių pokalbių klausymasis.
- ¹³ Melomizonas (rus. - „Ižemizon“) - garso įrašymo aparatas su slaptu įrašymu (įrašančiajam nežinant).
- ¹⁴ Priemonė „NN“ (rus. - „naružnoje nabliudenije“) - išorinis stebėjimas.
- ¹⁵ Priemonė „D“ - slapta krata.

- ¹⁶OTO (rus. - „operativno tehničeskij otdel”) - operatyvinis techninis skyrius.
„MT” - sąlyginis pavadinimas cheminio preparato, kuriuo KGB apdorodavo per agentus sekamiesiems išduodamą kalnę.
- ¹⁷Užbaigus bylą, kurioje buvo naudojamas agentas, jis būdavo pervedamas į archyvinius agentus. Esant reikalui, jį panaudodavo naujoje byloje, t.y. grąžindavo į veikiančius agentus.
- ¹⁸„ČP” (rus. - „čerezvychajnoje proisšestvije”) - nepaprastas įvykis.
- ¹⁹Priemonė „P” - sekamojo pašto korespondencijos kontrolė; „PK” - šios korespondencijos foto ar era kopijavimas.
- ²⁰„Raidinės priemonės” (rus. - liternyje) - raidėmis žymimos priemonės („T”, „S”, „D” ir kt.).
- ²¹VAI - Valstybinė automobilių inspekcija.
- ²²OTU (rus. - „operativno tehničeskoje upravieniję”) - operatyvinė techninė valdyba.
- ²³VRM - Vidaus reikalų ministerija.

KNYGOS RĖMĖJAI

Dėkojame parėmusiems knygos apie kun. Juozą Zdebskį išleidimą.

LIETUVOS VIENUOLIJOS: Katalikų moterų kultūros draugija, Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos vargdienių seserų kongregacija, Šv. Kazimiero seserų kongregacija, Basųjų karmeličių bendruomenė, Šventosios Šeimos seserų kongregacija, Nekalčiausios Marijos Širdies dukterų kongregacija, Švč. Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos seserų tarnaičių kongregacija, Dieviškosios Jėzaus Širdies seserų pranciškonų kongregacija;

Aušros Vartų Marijos ir šv. Teresėlės bendruomenė, Dangun Ėmimo seserų bendruomenė, Kauno S. Benediktinių kongregacija, Vilniaus arkivyskupijos ir Panevėžio vyskupijos KATECHETINIAI CENTRAI; „CARITAS“ federacijos Vilniaus arkivyskupijos skyriaus valdyba; Alytaus ŠEIMOS CENTRAS; Maldos grupė „KARUNKA“; Šv. Kazimiero knygynas Kaune; SAUSIO 13-osios brolija; Savaitraštis „DIE-NOVIDIS“, išspausdinęs kreipimąsi paremti knygos išleidimą;

TĖVYNĖS SAJUNGOS (LIETUVOS KONSERVATORIŲ) valdyba ir Seimo frakcijos nariai bei sponsorai: Vilija Aleknaitė, Laima Andrikiėnė, Juozas Dringelis, Algirdas Endriukaitis, Liudvikas Furmonavičius, Egidijus Jarašiūnas, Vladimiras Jarmolenko, Vladas Katkevičius, Algirdas Katkus, Andrius Kubilius, Elvyra Kunevičienė, Vaclovas Lapė, Juozas Listavičius, Kęstutis-Povilas Paukštys, Gediminas Vagnorius, Alfonsas Vaišnoras, Vidmantas Žiemelis;

Geotechnikos grupė UAB; Priekulės žemės ūkio bendrovė; AB „Spauda“;

KALIFORNIJOS (JAV) lietuviai: „LA. Lietuvos dukterys“, prel. Jonas Kučingis, prel. dr. Algr. Olšauskas, Adelė ir Julius Balsiai, Laima Baltrėnas, Aldona Brazdžionienė, V.A. Bimbiriai, Nida Brinkis, M.D. Zigmąs Brinkis, Antanas Bulota, Juozas Dzenkaitis, Valeria Kaminskas, S. Karius, Kulnys, M. Lembertienė, Albinas Markevičius, Ignas Medzinskas, Dana Mitkienė, Nelė Mockuvienė, Isabel Oksas, Dana Paškevičius, J. Pazera, A. ražiūrienė, Jonas Petronis, Genovaitė Plukienė, Eugenija ir Kazys Prišmantai, T. Pupius, Janina Radvenia, Raulinaičiai, Nidutė ir Jonas Rice, Vida Ruokis, Anelė Sopys, B. Stockus, L. Stadalnikienė, K. Šakys, I.E. Šišas, Romas Švainauskas, Vytautas Vidugiris;

MONREALIO ir TORONTO (KANADA) lietuviai: kun. J. Aranauskas (Monrealis), Virginija Apanavičiūtė, Stasė Baršauskienė, Pranas Dikaitis ir Antanas Bumbulis (Toronto).

ITALIJA: prof. kun. Tasius Ereminas (Milanas);

LIETUVOJE -

Kaišiadorių vyskupija:

BIRŠTONAS: kun. Jonas Danilevičius, Stasė Belickienė, Povilas Buzas, Povilas Čiukšys, Grigoniai, Jadvyga ir Vincas Laukevičiai, Gražina Navickaitė, Ona Valatkaitė;

BUTRIMONYS: kun. Edvardas Kraujalis;

ELEKTRĖNAI: kun. Jonas Sabaliauskas, Stasys Degutis, Ona Eimontienė, Anastazija Karvelienė, Vida Ribalskienė, Rita Šabūnienė, Genutė Tekorienė;

KRUONIS: Onutė Marcinkevičienė;

SKUDUTIŠKIS: kun. Albinas Šilkinis;

VIEVIS: Pranas Petrauskas, Viktorija Žepnickaitė, Vilius Žilinskas;

Kauno arkivyskupija:

GIRDŽIAI: Vytautas Lekutis;

KAUNAS: kun. Jonas Bujokas, kun. Viktoras Brusokas, kun. Alfonsas Bulotas, kun. Robertas Grigas, mons. Vincentas Jalinskas, mons. Vytautas Sidaras, mons. Pranas Tamulevičius, Virginija Aleknaitė, Ona Aleksejūnaitė, M. Bartkutė, Irena Beseckaitė, Paima Beseckytė, T. Brazlauskaitė, Marija Budrienė, Tadas Burokas, Stefutė Butkienė, Bamblauskienė, Valė Dovydienė, Regina Dovtartinė, Bronė Garbukaitė, Aldona Girininkienė, J. Grabys, Jonas Grigas, Ina Grinauskaitė, Birutė Ibėnienė, Marija Jakaitytė, Gražina Jarve, Olga Kazlienė, Stasė Kalniuvienė, Stasė Kelpšaitė, Leontina Kęsgailaitė, Anastazija Klėtkutė, Angelė Klėtkutė, Lina Krunkaitytė, Elena Kunytė, Vincas Kvėdaraitis, Adelė Laipienytė, Zuzana Liutkevičiūtė, Paulius Martinaitis, Eugenija Mažeikienė, Rita Melinskaitė, Stasė Mikutienė, Aldona Neciuvienė, Stefanija Novikaitė, Albina Pajarskaitė, Leonija Petkevičiūtė, Zofija Petrušytė, Albina Petraškaitė, Domė Petrutytė, Diana Pikšrienė, S. Pitrėnicnė, A. Plavičius, Antanas Poderis, Aldona Puišytė, Marija Raškauskienė, Danutė Samaškaitė, Genė Senikienė, Bronislava Skavolytė, V. Skrinska, Marija Staigiškaitė, Donatas Stakišaitis, Nijolė Sadauskienė, B. Širvinskaitė, Edvardas Šiugžda, A. Šiugždenytė, A. Šlekytė, Ona Šlekytė, Jadvyga Šliūpienė, Bronislovas Taleišis, Salomėja Tekorienė, Genovaitė Tunaitienė, Ada Urbonaitė, Elvyra Varnaukienė, Aleksandras Žarskus, Asta Žemgalytė, Bernadeta ir Algis Žikevičiai, G. Žukas;

KĖDAINIAI: Eleonora Naudžiūnienė;

KELME: Petras Andrulis, Kazimieras Dembskis, Dalia Ditmanienė, Albina Ferensienė, Ses. Gedvilaitės, Teresė Gedvilienė, Ramutė Geriksonienė, Bronė Jankauskienė, Stasė Jankutė, Klementina Lieponienė, Janina Puidokienė, Jonas Steponaitis, Stasė Vasiliauskienė;

RAUDONDVARIS: kun. Vytenis Vaškelis, Gražina Bylienė, Genė Narbutienė, Vlada Senauskienė, Genutė Šilzevičienė;

ŠIAULIAI: Gražina Jakniūnatė, Irena Jakutienė, Angelė Jančauskienė, Augustina Janulienė;

ŠILUVA: kun. Leonas Kalinauskas, prel. Edvardas Simaška;

TYTUVĖNAI: Valerija Sabaliauskienė, Janina Vasiliauskienė;

UKMERGĖ: Angelė Cepelienė, O. ir A. Dzigai, Petronėlė Jukonienė, Leokadija Karalienė, Birutė Kiškienė, Nijolė Kleinienė, Stasė Markevičiūtė, Zita Mikalauskaitė, Nijolė Narbutienė, Julija Repečkienė, Genovaitė Šerelienė, Bronė Šlepikienė, Liuda Vitaitė;

VILKIJA: kun. Virginijus Lenktaitis, Ambrazavičienė, Aldona Arkušauskienė, Kazimieras Banys, Apolonija Girdauskienė, Elena Girlevičienė, Julius Grabauskas, Danutė Kasparavičienė, Anelė Keruckienė, Kazys Kudirka, Juozapas Laimutis, Stasė Laurinaitienė, Ona Genovaitė Lelešienė, Marytė Makauskaitė, Regina Marmaitė, Angelė Matelienė, Birutė Rimkutė, Genovaitė Stanevičienė, Marijona Vaitiekaitienė, Kazimiera Vosylienė, Nijolė Vosylienė, Alfonsas Zumaras;

ŽAIGINYS: kun. Boleslovas Radavičius;

ŽALPIAI: kun. Juozas Razmantas;

Panevėžio vyskupija:

BIRŽAI: kun. Bronius Strazdas;

DAUGAILIAI: kun. Petras Baltuška;

JONIŠKĖLIS: kun. Benediktas Urbonas, Feliksas Giedraitis, Jonas Kergė, Leonas Mosteika, Elena Šidagytė, Antanas Turauskas, Aleksas Valavičius;

KREKENAVA: kun. Petras Budriūnas;

LIKĖNAI: Regina Indrašienė, Bronius Kloviškis, Marija Paužuolytė, Jadvyga Rimtautaitė, Juozas Stapulionis;

NAUJAMIESTIS: kun. Rimantas Gudelis;

PABIRŽĖ: kun. Antanas Balaišis, Aleksas Četvergas, Povilas Čiudaras, Genė Drevinskienė, Ona Dževečkienė, Stasė Džiuvaitienė, Aldona Jukonienė, Bronė Kriaučiūnienė, Regina Kurlinskienė, Stefa Paškevičienė, Ona Ratkevičienė, Ona Stačkūnienė, Edita Šlikaitė, Valė Švitišienė, Koste Varžinskienė, Ona Visockaitė, Petras Visockas;

PANEVĖŽYS: Julė ir Celestinas Ajauskai, Monika Jakubonienė, M. Poželienė;

SKAPIŠKIS: kun. Povilas Varžinskas;

UŽPALIAI: kun. Edmundas Rinkevičius;

VABALNINKAS: kun. Povilas Miškinis;

Telšių vyskupija:

ENDRIEJAVAS: kun. Juozapas Bukauskas;

KLAIPĖDA: kun. Bernardas Talaišis, kun. Vincentas Romanas Pučinskas, Sofija Augienė, Jadvyga Barauskienė, Danutė Dizevičienė, Audronė ir Eugenijus Česnauskai, Antanas Česnauskas, Irena ir Kazys Česnauskai, Ilona ir Stasys Česnauskai, Remigijus Česnauskas, Ramutė Chatkevičienė, Angelė Jonušaitė, Stepą Klimienė, Janina Ličie-

nė, Aldona Liogienė, Zofija Marcinkienė, Elena ir Antanas Matulioniai, Teresė Petrauskienė, Veronika Petrova, Zigmas Prochorskis, Danutė Sipavičiūtė, Vanda Sipavičienė, Teklė Steponavičiūtė, Aldona Vasiliauskienė, Rūta ir Vincas Venckai, Eleonora Voitkevič;

PALANGA: Ona Šokelytė;

PLUNGĖ: Audrius Globys;

PRIEKULĖ: kun. Liudas Serapinas, Vytautas Klimovas;

TAURAGĖ: kun. Narsutis Petrikas, mons. Petras Puzaras, kun. Alvydas Vaitkevičius, Donata Gerasimova, Sabina Gerasimova, Vidutė ir Jonas Šepučiai;

VARNIAI: kun. Jonas Petrauskis, Vanda Pocienė;

TELŠIAI: mons. Jonas Kauneckas, Angelė Raudienė;

Vilkaviškio vyskupija:

ALYTUS: kun. Juozas Gražulis, kun. Vytautas Insoda, kun. Jaunius Kelpšas, Laima Alksninytė, Laima Andriuškevičienė, Bikių šeima, Teresė Bucevičienė, Birutė Dimšaitė, Gališauskų šeima, Anelė Jackauskienė, Rasa Jakubelskaitė, Jurgelioniu šeima, Zita Kaluševičiūtė, Genutė Krišiūnaitė, Danutė Mikalonienė, Irena Motuzienė, Pocevičių šeima, Angelė Skinkienė, V. Siskevičius, Angelė Švirmiokienė, Genutė Tamulionienė, Gražina Vasiliauskienė, Birutė Žemaitytė, Daiva Žemaitytė, Rūta Žemaitytė, Žemaičių šeima, Birutė Žukauskienė, Juozas Žitkauskas, Marius Žitkauskas, Petronėlė Žitkauskienė, Žitkauskų šeima, Žvinakevičiūtė;

ALVITAS: kun. Antanas Vitkus;

GARLIAVA: Edita Keršytė;

KAZLŲ RŪDA: kun. Tadeus Vallian, Aldona Ambrazijienė, Valė Blažaitienė, Vytautas Bučinskas, Celestinas Čibirka, Ona Girniuvienė, Elena Jakevičienė, Irena Kabišaitienė, Laimutė Kabišaitytė, Birutė Kajokaitė, Levutė Karčiauskienė, Nijolė Kasakaitytė, Natalija Kazlauskaitė, Salomėja Mirtrauskienė, Julija Plytnikaitė, Anelė Senkevičienė, Stasė Rainienė, Teofilė Šalčiūtė, Bonifacas Valaitis, Danutė Valentaitė;

KYBARTAI: kun. Vaclovas Stakėnas, Ona Adomaitienė, Jūratė Adomaitienė, Janina Augaitienė, Onutė Augustaitė, Danutė Augustienė, Teresė Bazanavičiūtė, Alfonsas Belickas, Albinas Bielskus, Teresė Bielskuvienė, Jeronimas Buragas, Onutė Čepokaitytė, Gintautas Dobiliauskas, Sigutė Eismontienė, Petras Ferencas, Onutė Griškaitienė, Anelė Guntorienė, Danutė Jankauskienė, Bronius Kriščiūnas, Gema Kruelskaitė, Teresė Kroelskienė, Zita Kučiauskienė, Genutė Kumetaitytė, Danutė Kvederienė, Onutė Kvederienė, Elena Lukoševičienė, Nastė Mačiulaitienė, Monika Mačiulienė, Eugenija Menčinskienė, Birutė Merkevičienė, Adelė Motgabienė, Pijus Petrulis, Onutė Pricevičienė, Jeronimas Račyla, Stasys Rutkauskas, Birutė Siaurusaitytė, Gema Sitkauskienė, Saliomė Stankevičienė, Virginija Stalšinskienė, Nijolė Šemiolkina, Teresė Šiuraitienė, Viktorija Švenčiūnienė, Teresė Šventoraitienė, Natalija Tilvikienė, Marytė Vaitkūnienė, Antanas Žemaitis, Albinas Želvys;

KUDIRKOS NAUMIESTIS: Adelė Aleksaitytė, D. Bankytė, Eglė Diržiūtė, Eugenija Diržiuvienė, Juozas Kaminskas, Aldona Kašiubaitė, Juozas Kudirka, Dana Marčiulaitienė, Kunigunda Matijošaitienė, Janė Okunienė, Janina Pėžaitienė, Teresė Sutkūtė, Bronė Vasilėčikienė, Juozas Žemaitis, Petronėlė Žemaitienė;

LAZDIJAI: kan. Gvidonas Dovidaitis, kun. Antanas Mickevičius, Marija Biveinienė, Elena Dzimidienė, Ona Gylienė, Birutė Gražulienė, Monika Gražulevičienė, Stasė Juškelienė, Adelė Kazlauskienė, Adelė Labenskienė, Marija Megelinskienė, Julija Miliuvienė, Ona Nevulienė, Penkiūnienė, Petronėlė Pledienė, Stasė Radeckienė, Elzbieta Rudzinskienė, Izabelė ir Petras Sakalauskai, Jadvyga Sandienė, Petronėlė Strauskienė, Ramutė Sušinskaitė, Anelė Vaitkevičienė, Aldona Vengrevičienė, Antanas Žukauskas;

LEIPALINGIS: Albertas Ambrulevičius, Anelė Balaikienė, Ona Dumbliauskienė, Anelė ir Antanas Grigai, Gintas Grušauskas, Marytė Pranckevičienė, Julė Purvinienė, Angelė Taraškevičienė, Eugenija Treigienė, Angelė Treigyte, Pranas Vėselga, Janina Virbalienė;

MARIJAMPOLĖ: Jūratė Ardžijauskaitė, Verutė Beišytė, Vilija Bilinskienė, Juozas Buckūnas, Janina Buzaitė, Elena Gedžienė, Albina Kalinauskienė, Alesė Krulikauskienė, Juozas Sebestinas, Albina Striaušienė, Marijona Zdebskytė-Linkevičienė;

NAUJOJI ŪTA: Petronėlė Bartninkaitė, Anelė Degutyte, Petronėlė Glušauskienė, Antanas Gudaitis, Elytė Rutkauskienė, Marija Šerpenskaitė, Justinas Urbonas, Monika Vainalavičienė;

PAKUONIS: kun. Ignas Plioraitis;

PRIENAI: mons. Juozas Užupis, Stasė Bieliūnienė, Albina Blekaitienė, A. Bružinskienė, Nijolė Cicėnaitė, Zuzana Eidukevičienė, Marytė Jakinevičiūtė, M. Jankauskienė, M. Jezerskienė, Jonikaitė, Algis Jukavičius, A. Kaminskaitė, M. Makrickienė, D. Mickaitė, Dana Minajevienė, L. Rūkštelienė, Regina Smolskienė, Liuda Šulinskienė;

RUDAMINOS parapija: Kručkienė;

ŠAKIAI: Kunigunda Malskienė, Algimantas Naujokas;

ŠLAVANTŲ parapija: kun. Pranas Perlaitis, Danutė Grabauskienė, Virgis Jakutis, Irena Križiokienė, Virginija Liaukevičienė, Juozas Rinkevičius, Dana Pankevičienė, Daina Tamašauskienė, Angelė Vaškelienė, Julė Vizmanaitė ir visi aukojusieji šv. Luko atlaidų rinkliavai;

ŠVENTEŽERIO parapija: Anelė Marčiukaitienė;

Vilniaus arkivyskupija:

DRUSKININKAI: Elena Kirmonienė, Jonas Paliuoka, Aurelija Poteliūnaitė, Angelė Priekulienė, Danutė Protkonytė, Danguolė Stravinskaitė, Angelė Vaillionienė, Marytė Vaškevičiūtė, Ina Zubrickaitė;

LENTVARIS: Genoefa Jankevičienė;

LINKMENYS: Gintautas Mackonis;

IGNALINA: Stasė Petkelienė;

TAURAGNU parapija: Stasė Grašienė;

VAIDOTU parapija: Verutė ir Petras Sekonai, Dalia ir Juozas Versekėnai;

VALKININKŲ parapija: kun. Valentinas Virvičius, Elena Bagdonavičiūtė, Modestas Juozaitis, Valdas Kukulskis, Stasys Macelis, Elena Macelytė, Emilija Rimšelytė, Marija Šokaitienė, Saulius Versekėnas;

VARĖNA: Diana ir Mindaugas Versekėnai;

VIDIŠKIŲ parapija: Liucija ir Jonas Zinkėnai;

VILNIUS: kun. Aušvydas Belickas, kun. Jonas Vaitonis, Marija Adukauskaitė, Vanda Bartkevičienė, Genė ir Vacys Bikai, Laimutė Blaškevičienė, Stefanija Dvilevičienė, Rita Gineitienė, Elena Grinaveckienė, Gediminas Jakubainis (?), Irutė Jakučionytė, R. Jakučiūnienė, Aušra Japertienė, Marija Jūratė Jucevičiūtė, Petras Jucevičius, Gintaras Karalius, Ona Kojelienė, Edita Kundrotienė, Danutė Kutkaitė, Nijolė ir Alvydas Lisauskai, Laima Liorentienė, Audronė Macijauskaitė, Daina Mačiutienė, Danutė Maldeikienė, Rimantas Matulis, Dovilė Matulionytė, M. Mieželytė, Vacys Milius, L. Miškinienė, Janina Navickaitė, Marija Pašakinskienė, Aldona Paškonienė, Antanina Paškonienė, Zybartas Patašius, Valerija Paukštytė, Loreta Teresė Paulavičiūtė, Zita Petraitytė, Teresė Petraškaitė, Petras Plumpa, Marija Pečiukonienė, Rasa Pikelytė, Alė Počiulpaitė, Angelė Raškauskaitė, V. Rinkevičius, Snieguolė Rudzinskaitė, J. Sipavičienė, Janina Sudžiūtė, Marija Rūta Surotkevičienė, Nijolė Šekštelienė, Teresėlė Danguolė Šniūrevičienė, Albina Šiupienienė, Birutė Marija Špokaitė, Rūta Taleišienė, Juozas Tonkūnas, Teresė Tumėnienė, Zofija Vainilaitienė, Paulina Valančiūnaitė, Zina Vepškaitė, Dalia ir Rimantas Zinkėnai, A. ir A. Žilinskai.

AUKAS RINKO: kun. Kazimieras Ambrasas SJ (Kanada), Adelė Balsienė ir Birutė Varnas (JAV), kun. Antanas Balaišis (Pabiržė), kan. Gvidonas Dovidaitis (Lazdijai), kun. Robertas Grigas (Kaunas), kun. Leonas Kalinauskas (Šiluva), kun. Virginijus Lenktaitis (Vilkija), kun. Pranas Perlaitis (Šlavantai), kun. Jonas Petrauskis (Varniai), kun. Liudas Serapiņas (Priekulė), kun. Vaclovas Stakėnas (Kybartai), kun. Benediktas Urbonas (Joniškėlis), kun. Tadeus Vallian (Kazlų Rūda), kun. Vytenis Vaškelis (Raudondvaris), kun. Valentinas Virvičius (Valkininkai), D. Bankytė (Kudirkos Naumiestis), Stasė Belickienė (Birštonas), Genė Bikuvienė (Vilnius), Stefutė Butkienė (Kaunas), seserys Gedvilaitės (Kelmė), Anelė Grigienė (Leipalingis), Angelė Jančiauskienė (Šiauliai), Modestas Juozaitis (Valkininkai), Elvyra Kunevičienė (Vilnius), Danutė Maldeikienė (Vilnius), Aldona Paškonienė (Vilnius), Žybartas Patašius (Vilnius), Loreta Paulavičiūtė (Vilnius), Alė Počiulpaitė (Vilnius), ses. Regina OSB (Kaunas), kun. Jonas Sabaliauskas (Elektrėnai), Teklė Steponavičiūtė (Klaipėda), Vidutė Šeputienė (Tauragė), Liuda Šulinskienė (Prienai), Ada Urbonaitė (Kaunas), mons. Juozas Užupis (Prienai), Birutė Žemaitytė (Alytus), Laima Žemaitienė (Alytus).

Knygos rėmėjai, kurių sąrašai gauti po gruodžio 20 d., bus minimi kitoje - prisiminimų apie kun. Juozą Zdebskį - knygoje. Atsiprašome jei bus viena kita netiksli pavardė - kai kurios buvo sunkiai įskaitomos.

Spengla V.

Sp21 "Akiplėša". KGB kova prieš Bažnyčią. Pagal kunigo Juozo Zdebskio sekimo bylą. — V: LUMEN 1-ka, 1995. - 184 p.: iliustr.

ISBN 9986-410-21-5

Knygoje autorius, remdamasis buvusio TSRS KGB padalinio Lietuvoje archyviniais dokumentais, atskleidžia kovotojo dėl tikinčiųjų ir visų žmonių teisių kun.J. Zdebskio veiklą ir KGB naudotus metodus bei priemones kovoje su Bažnyčia.

UDK 947.45.08:27 (474.5)

Spengla V.

"Akiplėša"

KGB kova prieš Bažnyčią

Pagal kunigo Juozo Zdebskio sekimo bylą

Redaktorius kun. AUŠVYDAS BELICKAS

Korektorė IRENA ČUPALIENĖ

SL651. 1995 11 22

Tiražas 5000 egz.

Užsakymas 1308

Išleido LUMEN leidykla

Laisvės pr. 60, 2056 Vilnius

Spaudė AB „Spauda“

Laisvės pr. 60, 2056 Vilnius

Kaina sutartinė

KGB siekė melu, klasta, smurtu, žmonių likimų traiškymu, o kitaip negalėdama - ir represijomis susidoroti su kovotojais už tikinčiųjų teises ir laisves. Sunaikinę juos, jie tikėjosi lengviau iš žmonių širdžių išrausią laisvės ilgesį ir viltį, nuo kurių prasideda kelias į Laisvę. Tvirtesni pasirodė pirmieji, nes rėmėsi Tuo, kuris, siųsdamas apaštalus tęsti savo misijos - o per juos ir jų ipėdinius - užtikrino: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Tad eikite...“ (Mt 28, 18-19).

Ir jie ėjo.

9.7Ka!

Mama Mama

Saba prašau neduoti partonų ieškot admi
At pats jo meimu.
mūsų patry intere
kad būtų ži byla.
Kai reikalar už Du
įvykdymą, jis palei
viską, duoda jėgų
nykt, kad tai mone
reikalar, cia visų rai
kas bus ja vankela
bus mokome ptaie
20 metų! Juk Du
mūsų parikabam
Lukimo ir kas is
ma valgytom kepta
o amz tybe... my

ISBN 9986-410-21-5

Страницы
от 1975 г.
12 при поше
автор "Лит
ЗВЕРСКИ-
4-61-88, 7

Prisegu Tomarkun...
Moliamis globam...
Visa prabint...
zhu, ant...
p...
p...